STUDIA TURISTICA

online časopis pro vzdělávání v cestovním ruchu

Červenec 2015

Vysoká škola polytechnická Jihlava
ISSN 1804-252X

STUDIA TURISTICA

Číslo: 1
Ročník: 6
Rok vydání: 2015
Vydává 2x ročně: Vysoká škola polytechnická v Jihlavě, Tostého 16, 586 01 Jihlava

Redakce a edice: RNDr. Jiří Šíp, Ph.D., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
e-mail: studiaturistica@vspj.cz
Grafické zpracování: Lukáš Mikula
Korektury a úpravy textů: PhDr. Dana Zažímalová, Ing. Ivica Linderová, PhD., RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.

REDAKČNÍ RADA

Předsedkyně redakční rady: RNDr. Eva Janoušková, Ph.D., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava

ČLENOVÉ REDAKČNÍ RADY

Ing. Tomáš Čihák, příspěvková organizace Vysočina Tourism
doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc., katedra geografie a regionálného rozvoja PrF, UKF v Nitre
RNDr. Dana Fialová, Ph.D., katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, PřF, UK Praha
prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
doc. Ing. Jana Jarábková, PhD., katedra regionalistiky a rozvoja vidieka, FEŠRR, SPU v Nitre
doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD., katedra geografie a regionálního rozvoja, PrF, UKF v Nitre
Ing. Ivica Linderová, PhD., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
Ing. Lucie Plzáková, Ph.D., katedra cestovního ruchu, VŠH v Praze
RNDr. PaedDr. Jaromír Rux, CSc., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
doc. PaedDr. Jiří Štyrský, CSc., katedra rekreologie a cestovního ruchu, FIM, Univerzita Hradec Králové
doc. RNDr. Jiří Vaníček, CSc., Ústav lázeňství a cestovního ruchu, Filozoficko-přírodovědná fakulta, SLU Opava
PhDr. Dana Zažímalová, katedra jazyků, VŠP Jihlava

SEZNAM RECENZENTŮ ČÍSLA

Mgr. Anica Djokić, MBA., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
doc. PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D., katedra sportů, VŠP Jihlava
PhDr. Dana Hübelová, Ph.D., Ústav demografie a aplikované statistiky, FRRMS, MENDELU v Brně
Mgr. Monika Klímová, katedra cestovního ruchu, VŠH v Praze
Ing. Ivica Linderová, PhD., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
Mgr. Bohumír Machovec, Ph.D., katedra sportů, VŠP Jihlava
Ing. Alice Šedivá Neckářová, katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
doc. RNDr. Svatopluk Novák, CSc., katedra občanské výchovy, PdF, MU Brno
RNDr. Mgr. Stanislava Pachrová, Ph.D., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
RNDr. PaedDr. Jaromír Rux, CSc., katedra cestovního ruchu, VŠP Jihlava
doc. PaedDr. Jiří Štyrský, CSc., katedra rekreologie a cestovního ruchu, FIM, Univerzita Hradec Králové

https://www.vspj.cz/tvurci-cinnost-a-projekty/casopisy-vspj/studia-turistica

OBSAH ČÍSLA

5 **Úvodní slovo čtenářům**

ODBORNÉ ČLÁNKY

7 **DANA FIALOVÁ, TEREZA ŠENKÝŘOVÁ**
Monitoring efektů projektů cestovního ruchu podpořených v rámci SROP
Monitoring of the effects of tourism projects supported in frame of JROP

27 **ANTON KASAGRANDA**
Výjazdový /zahraničný pasívny/ cestovný ruch občanov Slovenskej republiky
Departure /Foreign Passive/ Tourism of Citizens of Slovak Republic

40 **JAROMÍR RUX, PETR CHALUPA, EVA JANOUŠKOVÁ**
Vývoj cestovního ruchu, znaky a perspektivy moderního masového turismu
Development of Tourism, Features and Perspectives of Modern Mass Tourism

49 **MONIKA BĘCZKOWSKA**
Health tourism as a smart specialisation - the regional innovation strategy for Swetokrzyskie region in Poland

55 **JIŘÍ VANÍČEK**
Dětské folklorní soubory přispívají ke kulturnímu cestovnímu ruchu
The Children‘s folklore ensembles contributing to cultural tourism

TURISTICKÉ ROZHLEDY

64 **OLGA VILÍMKOVÁ**
Turistické destinace po stopách che guevary - „Ruta Del Che“
Holiday destinations following che guevara´ traces - „Ruta Del Che“

STUDENTSKÉ PRÁCE

79 **IRMA RÉZOVÁ**
Bazilika El Cobre

INFORMACE, UDÁLOSTI

83 PROJEKTY NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Studentská expedice Vysoké školy polytechnické Jihlava „CUBA 2015“ 83
Výměnný pobyt studentů a akademických pracovníků Užhorodské národní univerzity na Vysoké škole polytechnické Jihlava 17. – 21. května 2015.....86

89 AKCE, KTERÉ PROBĚHLY

10. ročník mezinárodní konference Aktuální problémy cestovního ruchu „Cestovní ruch: vývoj – změny – perspektivy“ 89
10. Česko-polsko-slovenské seminárium pod názvem „Changing geographies: The transformation of subject and object orientation in geographical research”.....92
Konference aktuální trendy v lázeňství, hotelnictví a turismu v Táboře.....93

94 AKCE, KTERÉ PROBĚHNOU

6. mezinárodní kolokvium o cestovním ruchu na téma „Vybrané problémy cestovního ruchu – teorie a praxe“ 94

TIP

Pro snadnější orientaci v dokumentu můžete využít záložky v programu Adobe Reader. Záložky jsou standardně dostupné v levém sloupci pod ikonou Záložky.

ÚVODNÍ SLOVO ČTENÁŘŮM

Zahajujeme již šestý ročník našeho časopisu, který se věnuje problematice moderního pojetí cestovního ruchu. V prvním čísle je zachována základní struktura, která se skládá z odborných článků, turistických rozhledů, rubriky „Z našich cest“ a závěrečné informační části.

Z odborných článků je nutno vyzvednout souhrn uskutečněných projektů Společného regionálního operačního programu (SROP) – Priority 4, která zahrnovala problémy zvýšení podílu cestovního ruchu na hospodářské prosperitě regionu, včetně vytváření pracovních příležitostí. Autorky D. Fialová a T. Šenkýřová poskytly velmi užitečný a inspirativní materiál, který při vhodné aplikaci může značnou měrou přispět ke zvýšení podílu cestovního ruchu v regionálním rozvoji. Výjezdovým cestovním ruchem občanů Slovenské republiky se zabývá stať A. Kasagrandy, kde je nutno ocenit zejména část, která se zabývá analýzou motivace dlouhodobých a krátkodobých cest. Další odborná část je věnována vývoji cestovního ruchu s důrazem na perspektivy masového turismu v souvislostech dalšího možného společenského rozvoje. Autoři J. Rux, P. Chalupa a E. Janoušková také upozorňují na stále stoupající úlohu vysokých škol, které budoucí odborníky v cestovním ruchu vychovávají. Polská autorka M. Beczkovská se zabývá velmi aktuálním tématem „zdravotního“ turismu a velmi důkladně rozebírá komplexní pojetí Wellness turismu, což je pro českou odbornou veřejnost velmi inspirativní, vzhledem k častému zjednodušenému chápání tohoto přístupu u našich praktiků v cestovním ruchu. Článek J. Vaníčka je opět ilustrací potřebnosti podobných výzkumů, které mohou otřást tradičními pohledy na to, zda mládež má či nemá zájem o práci ve folklorních souborech.

O. Vilímková v turistických rozhledech charakterizuje turistické destinace, které se týkají osobnosti Ernesto Che Guevary, jako spíše romantického hrdiny, který je obdivován především mladými latinoameričany. Na tento příspěvek potom navazuje sdělení I. Rézové – studentky oboru CR na VŠPJ o významu baziliky El Cobre na Kubě.

Závěrečné informace právě hodnotí studentskou expedici VŠPJ na Kubu, která se konala na počátku roku 2015, dále výměnný pobyt studentů Užhorodské národní univerzity na VŠPJ v květnu 2015, 10. ročník tradiční mezinárodní konference „Aktuální problémy cestovního ruchu“ z konce února 2015. Dále jsou zde informace o geografické konferenci v Litomyšli (1. - 3. 6. 2015) a konferenci o aktuálních trendech v lázeňství, hotelnictví a turismu v Táboře (9. - 10. 4. 2015).

Je zřejmé, že první číslo šestého ročníku plně odpovídá základnímu záměru redakční rady, poskytnout odborné a studentské veřejnosti aktuální materiál nejen pro inspiraci k vědecké práci učitelů, ale hlavně časopis poskytuje cenný zdroj pro studenty oboru cestovní ruch nejen na VŠPJ, ale i na ostatních vysokých a vyšších školách, které mají cestovní ruch ve svých studijních programech.

Jiří Štyrský, člen redakční rady

ODBORNÉ ČLÁNKY

MONITORING EFEKTŮ PROJEKTŮ CESTOVNÍHO RUCHU PODPOŘENÝCH V RÁMCI SROP

Dana Fialová
Tereza Šenkýřová

MONITORING OF THE EFFECTS OF TOURISM PROJECTS SUPPORTED IN FRAME OF JROP

ABSTRAKT

Příspěvek pojednává o současných efektech (stav v roce 2011) projektů cestovního ruchu finančně podpořených SROP v letech 2004 – 2006, jejichž realizace byla dokončena do roku 2008. Na základě dostupných databází bylo klasifikováno 698 projektů, provedena jejich regionální diferenciace na okresní úrovni z hlediska: celkových nákladů projektů vztažené k počtu obyvatel (v Kč/obyv.), celkových nákladů připadajících na jeden projekt (v Kč/projekt), míry spolufinancování z EU, veřejných a soukromých zdrojů vztažené k počtu obyvatel (v Kč/obyv.) a dále na úrovni turistických oblastí. Bylo zjištěno, že nejvíce prostředků (absolutně i relativně) bylo alokováno v Jeseníkách (respektive v okrese Jeseník). Projekty jsou dokončeny, je tedy otázkou jak v praxi slouží a jak přispěly k rozvoji nejen cestovního ruchu (např. navýšení návštěvnosti, pracovních příležitostí apod.) v daném území. Pro takové vyhodnocení již nestačí jen data kvantitativní, ale je třeba získat i kvalitativní, což je možné jen na vybraném území. Proto byla uskutečněna případová studie v okrese Jeseník, detailně pak v obci Ostružná, ve které bylo v rámci okresu uskutečněno nejvíce projektů. Na základě řízených rozhovorů s příjemci finanční podpory, provozovateli zařízení a představiteli obce byl zjištěn přínos realizovaných projektů jak pro samotné příjemce, tak pro dotčené území.

Klíčová slova: cestovní ruch, Česko, finanční podpora, okres Jeseník, projekty, SROP

ABSTRACT

The contribution deals with current effects (state in 2011) of projects supported by the Joint Regional Operational Programme (JROP) in the years 2004 – 2006, realised till 2008. On the basis of available databases 698 projects have been classified and their regional differentiation have been carried out from the total costs of all projects related to the number of the population (Czech crowns per resident), total costs of one project (Czech crowns per project), co-financing rate from the European Structural Funds, public and private sources related to the number of population (Czech crowns per resident) points of view as on district as on tourist area levels. Most means (both absolutely and relatively) were allocated in the Jeseníky mountains (i.e. in the Jeseník District). Projects have been completed, the question is then, how they function in practice and how they have contributed to the development of not only tourism (e.g. increasing of number of visitors and labour opportunities) in the given area. Only quantitative data is not sufficient for such an evaluation, it is necessary to obtain qualitative data as well, which is possible only in a selected territory. That is the reason, why the case study in the Jeseník District at Ostružná municipality, where most projects in the district were realised, has been carried out. On the basis of conducted interviews with beneficiaries, facility keepers and municipality representatives the benefit of realised projects has been proved.

Keywords: tourism, Czechia, financial support, the Jeseník District, projects, JROP

JEL Classification: L_{83}, R_{11}, A_{13}

ÚVOD

V současnosti je CR celospolečenským fenoménem (Galvasová a kol., 2008), který v posledních letech nabývá na dynamičnosti, a zároveň je již tradičně považován za významný nástroj regionálního rozvoje (Šauer, 2009). Nalézáme jej (oprávněně či neoprávněně) mezi prioritními oblastmi veřejné podpory ve strategických dokumentech na všech řádovostních úrovních. Ačkoliv je CR rychle se rozvíjejícím ekonomickým odvětvím, studium jeho skutečných vazeb s regionálním rozvojem zůstává v pozadí zájmu odborné veřejnosti. Rozvoj CR je úzce spjat se snahami o zachování regionálního kulturního dědictví s podporou ochrany přírodního bohatství a uchování místních tradic (Valášková, 2010), ale zároveň zastává pozici významného nástroje vhodného k oživení místních ekonomik. Rozvoj CR však přináší i mnoho rizik, které se dostávají do popředí především v situacích, kdy dochází k nekoordinovanému rozvoji tohoto odvětví. K víceméně takovému rozvoji docházelo na území Česka po celá 90. léta. Můžeme polemizovat o tom, jakou měrou by do rozvoje CR měl zasahovat veřejný sektor. Setkáváme se s názory, že CR nemůže bez zásahů veřejného sektoru existovat. Na druhé straně se mluví o redukci intervencí veřejného sektoru na minimum (Repík, 2010). I zde tedy sledujeme věčný spor mezi zastánci solidarity a zásluhovosti v koncepcích regionálního rozvoje. Jisté je, že po vstupu do Evropské unie se naší zemi naskytla příležitost k čerpání nemalých finančních prostředkům a zároveň se objevila nutnost o větší koordinaci mezi aktéry rozvoje (veřejná sféra, soukromý sektor, ale také široká veřejnost). Nejvýznamnějším nástrojem podpory rozvoje CR v tomto období (2004-2006) se stal Společný regionální operační program (SROP), jehož pomocí se do CR na území Česka podařilo alokovat do té doby historicky největší objem veřejných finančních prostředků (bezmála 7 mld. Kč) (Šauer, 2009, Vystoupil, Šauer, 2010). S odstupem času (poslední finanční prostředky na realizaci těchto projektů byly dočerpány ke konci roku 2008) můžeme sledovat skutečný dopad a význam jednotlivých projektů v dotčeném území (Šenkýřová, 2011).

Cílem předloženého článku je vedle stručné charakteristiky zrealizovaných projektů podporujících CR v rámci 4. priority SROP (Rozvoj cestovního ruchu) v letech 2004-2006 (respektive až do roku 2008) také představení prostorového vzorce alokace finančních prostředků a to na úrovni okresů a na úrovni oblastí CR, které mají sloužit k marketingovým aktivitám v rámci podpory domácího CR. Dalším cílem je zhodnotit efekty uskutečněných projektů a to v okrese Jeseník s důrazem na obec Ostružná, kde bylo alokováno největší množství investic.

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA PROJEKTŮ

Cílem Společného regionálního operačního programu (SROP) bylo dosažení trvalého hospodářského růstu a růstu kvality života obyvatel regionů pomocí rozvoje nových ekonomických aktivit s důrazem na tvorbu pracovních míst, zlepšení kvality infrastruktury a životního prostředí a s důrazem na všeobecný rozvoj lidských zdrojů a prohlubování sociální integrace (Vilamová , 2004). SROP byl programem, který podporoval aktivity, jejichž realizace spadala do působnosti krajů a obcí na rozdíl od ostatní operačních programů, které zajišťovaly realizaci opatření, jež byla převážně v působnosti státu. Výjimku uvnitř SROP představovala Priorita 4 soustřeďující se na podporu rozvoje CR, jejímž prostřednictvím byly podporovány aktivity jak místního tak i nadregionálního charakteru (Vilamová, 2004). Tato skutečnost poukazuje na komplexnost problematiky cestovního ruchu. Podpora aktivit v cestovním ruchu financovaným prostřednictvím SROP měla být směřována tam, kde pro tyto aktivity existoval významný potenciál, a kde bylo možné těmito aktivitami zvýšit zaměstnanecké a příjmové příležitosti místních obyvatel.

Cílem Priority 4 – Rozvoj cestovního ruchu bylo zvýšit podíl CR na hospodářské prosperitě regionu a vytvářet nové pracovní příležitosti. Je nutné podotknout, že projekty, jež byly podporované prostřednictvím této priority, měly zapadat do širšího rámce rozvoje CR určeného pro daný region (Vilamová, 2004). Podpora z evropských zdrojů byla v programovacím období 2004-2006 čerpána z Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF). Finanční příspěvky z ERDF mohly a mohou být poskytnuty mimo jiné na „rozvoj cestovního ruchu a investic do kultury, včetně ochrany kulturního a přírodního dědictví, s podmínkou, že budou vytvořena trvalá pracovní místa“(Kol. autorů, 2008, s. 131) .

Dílčími cíli Priority 4 byly podle Vilamové (2004) :

- zlepšení kvality služeb cestovního ruchu
- zajištění služeb pro podnikatele v CR a posílení spolupráce v rámci odvětví
- prosazení Česka jako součásti evropské turistické a lázeňské destinace
- vytváření nových atraktivit, produktů a podniků v CR v regionech
- zvýšení životní úrovně místního obyvatelstva

Priorita 4 byla nadále členěna na 2 opatření a 4 podopatření. Opatření byla cílena: za prvé na rozvoj služeb CR a za druhé na podporu rozvoje infrastruktury pro CR. Obě tato opatření byla dále členěna podle řádovosti jejich územního dopadu na místní/regionální a neregionální (tab. č. 1).

Tabulka č.1: Charakteristika podopatření 4. priority SROP

Podopatření	Konečni uživatelé	Typy podporovaných projektů
Podpora nadreg. služeb CR	státem zřízené organizace nestátní neziskové organizace kraje svazky obcí	tvorba národních standardů kvality služeb CR jednotné značení aktivit CR účast na výstavách a veletrzích organizace výstav a veletrhů CR marketingové studie tvorba propagačních materálů
Podpora reg. a místních služeb CR	kraje obce, svazky obcí organizace zřizované kraji či obcemi malí a střední podnikatelé nestátní neziskové organizace	poradenství pro malé a střední podniky v CR vytváření partnerství v oblasti CR na regionální úrovni marketingové studie regionální propagační materiály propagační a informační kampaně konání seminářů a sympozií na regionální úrovni tvorba produktů cestovního ruchu v regionech
Rozvoj nadreg. infrastruktury pro CR	státem zřízené organizace nestátní neziskové organizace obce, svazky obcí kraje organizace zřizované kraji či obcemi podnikající právnické osoby	výstavba a obnova lázeňské infrastruktury výstavba a obnova kongresových center vybudování celostátního informačního a rezervačního systému turistické stezky, cyklostezky, cyklotrasy, informační centra, parkoviště informační značení v CHKO a NP rekonstrukce a obnova památek celostátního významu výstavba a obnova sportovně-rekreačních center národního a mezinárodního významu výstavba a obnova infrastruktury pro mezinárodní filmové, divadelní a hudební festivaly
Podpora místní infrastruktury CR	obce, svazky obcí kraje nestátní neziskové organizace organizace zřízené obcemi, kraji, státem drobní podnikatelé malé a střední podniky	rekonstrukce kulturních, technických a průmyslových památek regionálního významu rozvoj místních informačních systémů rozvoj a obnova turistických stezek, cyklostezek, cyklotras, hipostezek a naučných stezek vybavení a zařízení středisek pro sport a rekreaci vybavení a zařízení turistických středisek výstavba a obnova ubytovacích a stravovacích kapacit

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Ze SROP bylo podpořeno celkem 698 (tab. č. 2) projektů směřujících na podporu rozvoje CR na našem území v celkové částce 6 970 mil Kč, ze 44 % prostředky plynuly z EU, 19 % z veřejných rozpočtů a 37 % představovalo soukromé spolufinancování. Směrodatná odchylka celkových finančních nákladů vynaložených na tyto projekty činí 27 mil. Kč (s variačním koeficientem 2,71), z čehož vyplývá značná rozrůzněnost finanční náročnosti jednotlivých projektů. 19 projektů překročilo hranici celkové rozpočtu 100 mil. Kč. U zbylých 679 projektů nepřesáhly jejich celkové náklady 60 mil. Kč. Rozpočty deseti nejnákladnějších projektů překračovaly hranici 150 mil. a byly tak vyšší než čtvrtina nákladů všech projektů realizovaných v rámci 4. priority SROP. Mezi nejnákladnější patřily projekty určené k rozvoji infrastruktury ať na místní/regionální či nadregionální úrovni (graf č. 1b). 243 projektů s celkovými náklady 5,8 mld. Kč představovalo 83 % veškerých finančních nákladů směřovaných k rozvoji CR. Průměrná cena projektů určených pro rozvoj infrastruktury se pohybovala kolem 24 mil. Kč. Větší podíl mezi počtem zrealizovaných projektů zaujímají ty, které se zaměřují na rozvoj služeb CR (opatření 4.1). Celkem šlo o 455 projektů s celkovými náklady 1,16 mld. Kč. Jedná se v porovnání s infrastrukturními projekty o projekty nepříliš finančně náročné (blíže graf č.1a a 1b). Výjimku tvoří např. projekt CzechTourismu zaměřující se na zvýšení návštěvnosti regionů Česka zahraničními turisty, jehož celkový rozpočet byl bezmála 239 mil. Kč. Náklady projektů tohoto opatření (4.1) se v průměru pohybovaly kolem 2,5 mil. Kč (se směrodatnou odchylkou 11,4 mil. Kč). Dále mezi projekty převažovaly ty, jejichž význam byl místní či regionální. Celkem bylo na lokální úrovni realizováno 668 projektů. Projekty nadregionálního až

národního významu nedosahovaly ani 5 % z celkového počtu 698 projektů, ale částka nutná k jejich realizaci představovala 45 % veškerých nákladů (3,16 mld. Kč) (Šenkýřová, 2011).

Tabulka č. 2: Projekty na podporu rozvoje CR realizovaných v rámci 4. priority SROP v letech 2004-2006 seskupené dle priorit a podopatření

	Rozvoj služeb CR			Rozvoj infrastruktury CR			Celkem
	Nadregionální (4.1.1)	Místní (4.1.2)	Celkem za opatření	Nadregionální (4.2.1)	Místní (4.2.2)	Celkem za opatření	
Počet projektů	12	443	455	18	225	243	698
Celkem částka (tis. Kč)	351 962	808 501	1 160 462	2 807 714	3 002 020	5 809 734	6 970 196
Příspěvek EU (tis. Kč)	254 960	474 886	729 846	1 196 993	1 143 206	2 340 200	3 070 046
Průměr (tis. Kč)	29 330	1 825	2 550	155 984	13 342	23 908	9 986
Max. (tis. Kč)	238 574	15 529	238 574	216 343	60 286	216 343	238 574
Min. (tis Kč)	716	200	200	109 693	2 003	2 003	200
Medián (tis. Kč)	8 910	1 395	1 428	156 316	9 985	10 658	2 251
Směrodatná odchylka (tis. Kč)	63 666	1 737	11 370	28 079	10 784	39 517	27 045
Variační koeficient	2,17	0,95	4,46	0,18	0,81	1,65	2,71

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Graf č. 1: Skladba počtu projektů realizovaných v Česku v rámci 4. priority SROP dle podopatření (a); Skladba rozpočtových nákladů projektů realizovaných v Česku v rámci 4. priority SROP dle podopatření (b)

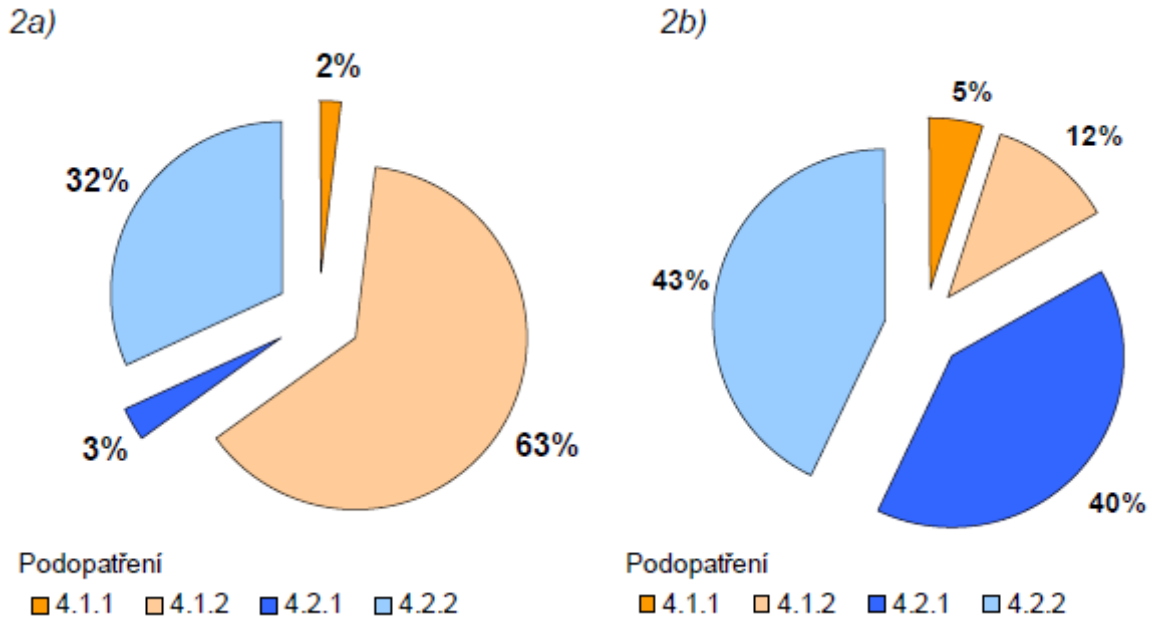

Pozn.: 4.1.1 Podpora neregionálních služeb cestovního ruchu (dále CR), 4.1.2 Podpora regionálnícha místních služeb CR, 4.2.1 Podpora neregionální infrastruktury CR, 4.2.2 Podpora regionální a místní infrastruktury CR

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE ALOKACE FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ A PODPORU ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU

Rovnoměrné rozložení finančních prostředků podporujících CR lze jen stěží předpokládat. Na území Česka se potýkáme nejenom s rozdílnými fyzickogeografickými podmínkami [(Vystoupil a kol., 2007), které tvoří jeden z významných předpokladů pro rozvoj CR, ale především s nerovnoměrným rozmístěním socio-ekonomických aktivit (např. Hampl, 2005). Důsledkem pak může být rozdílná aktivita aktérů zainteresovaných do rozvoje nejen CR, ale i regionů jako celků.

Hodnocení rozmístění alokace finančních prostředků bylo provedeno na úrovni okresů (76 okresů; bez Hl. města Prahy, která nebyl příjemcem této podpory) a turistických oblastí (možnost srovnání Šauer, 2009). Celkem bylo analyzováno 628 projektů, vyřazeny byly projekty neregionálního charakteru, jejichž náklady činili cca 750 mil Kč. Data byla získána z veřejně dostupných informačních portálů blíže (Šenkýřová 2011). Použity byly následující ukazatele:

- celkové náklady projektů vztažené k počtu obyvatel (v Kč/obyv.)
- celkové náklady připadající na jeden projekt (v Kč/projekt)
- míra spolufinancování z EU, veřejných a soukromých zdrojů vztažená k počtu
- obyvatel (v Kč/obyv.)

Bylo zjištěno, že pouze v jediném okrese nebyl zrealizován jediný projekt podporující CR v rámci SROP, a to v okrese Mladá Boleslav. Průměrná částka finančních prostředků podporujících rozvoj CR připadající na jeden okres byla téměř 81,5 mil. Kč. S hodnotou variační koeficientu 0,99 (relativně vysoká variabilita), ale nemůžeme průměru přikládat větší význam, jelikož se nemusí jednat o typickou výši finančních prostředků alokovaných do jednotlivých okresů. Jak je patrné z obrázku č. 1 nejvyšší finanční objem prostředků připadl okresu Jeseník, který získal až 6,6 % z celkových investic rozložených do 76 okresů. V tomto případě se jednalo o zrealizování 16 projektů o celkových nákladech 398 mil. Kč. V rámci Česka můžeme identifikovat pomyslnou oblast vyšší míry investic zahrnující Slezsko, Moravu (výjimku v této oblasti tvoří okresy Prostějov a Vyškov), jižní část kraje Vysočina a končící okresem České Budějovice. Výrazný pás představují i okresy východní až jihovýchodní části Středočeského kraje (Nymburk, Kolín, Kutná Hora, Benešov) a Karlovarský kraj s Chomutovem. Enklávy vyšších měr investic představují okresy Plzeň-město, Rokycany, Děčín, Liberec a Trutnov. Tyto okresy získaly mezi 2,5 až 6 % všech alokovaných finančních prostředků. V konečném srovnání tedy můžeme tvrdit, že investice směřujících na podporu CR v Česku byly rovnoměrněji redistribuovány mezi okresy Moravy a Slezska než v okresech Čech.

Obrázek č. 1: Podíl okresů Česka (bez Prahy) na celkových investicích alokovaných v rámci 4. priority SROP v letech 2004-2006

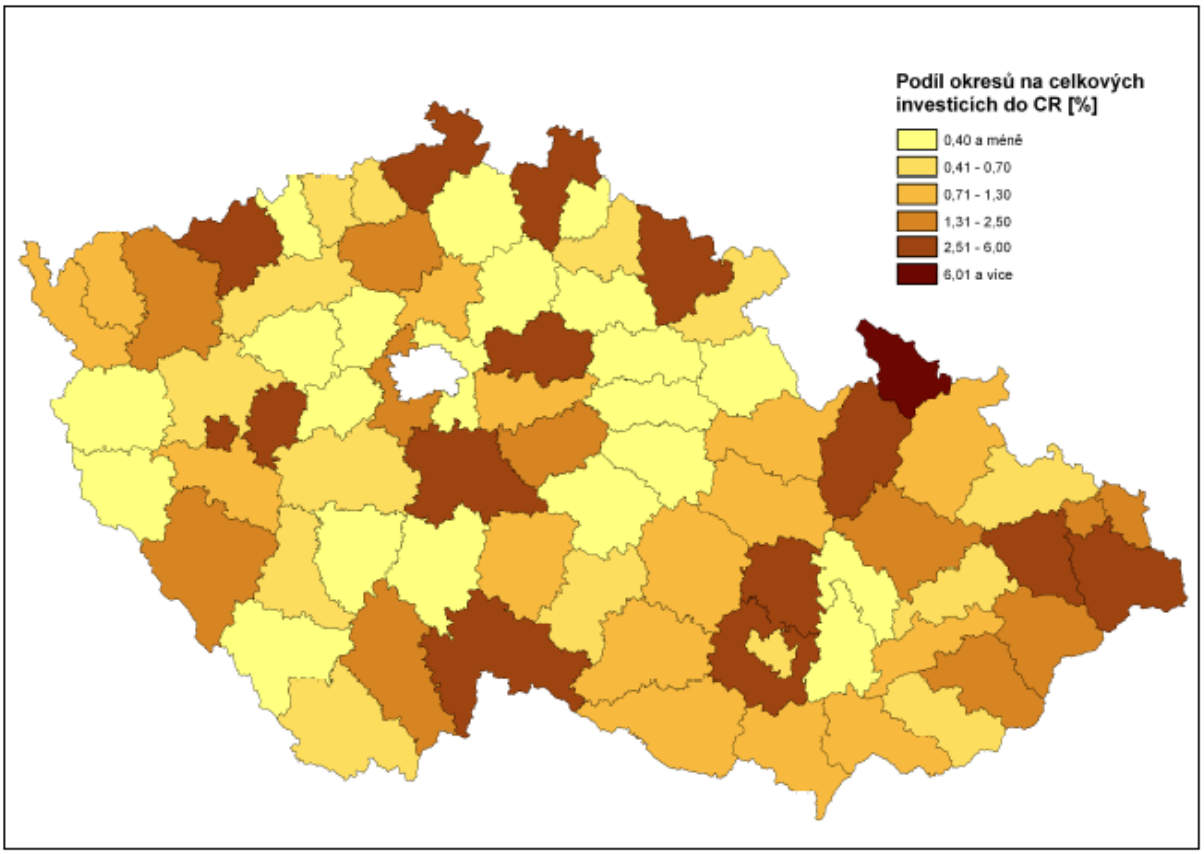

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Dalším zjištěním je diferenciace průměrné výše investic a jejich typu z lejska programu podpory. Z obrázku č. 2 vyplývá, že průměrně nejdražší projekty byly realizovány v okresech Nymburk, Kutná Hora, Rokycany a Blansko. Jejich průměrné náklady přesahovaly 30 mil. Kč. Jak již bylo zmíněno výše, projekty věnované rozvoji infrastruktury CR jsou nákladnější než ty, které jsou orientovány na podporu služeb, a proto průměrný rozpočet projektů v okrese nekoreluje s poměrem služby vs. infrastruktura. Mezi zmíněnými okresy tedy nacházíme jak ty, které většinu prostředků věnovaly rozvoji služeb tak i ty, které peníze vkládaly do budování infrastruktury pro CR. Mezi okresy s nejvyšším podílem projektů věnovaných rozvoji infrastruktury patří okresy Rakovník, Blansko, Pelhřimov, Kroměříž, Benešov, Mělník a Vsetín. U všech zmiňovaných okresů překračoval podíl projektů věnovaných rozvoji infrastruktury 70 %. Ani jediný projekt z tohoto opatření (4.2) nebyl realizován v okresech Tachov, Domažlice, Tábor, Chrudim, Pardubice, Česká Lípa a Jablonec nad Nisou. Konkrétně v Jablonci nad Nisou bylo zrealizováno celkem 12 projektů podporujících služby CR. Maximálně bylo v absolutních číslech realizováno 19 projektů v rámci tohoto opatření a to v okresech Liberec a Karlovy Vary.

Obrázek č. 2: Výše investic alokovaných v rámci 4. priority SROP v letech 2004-2006 v okresech Česka (bez Prahy) v závislosti na typu opatření

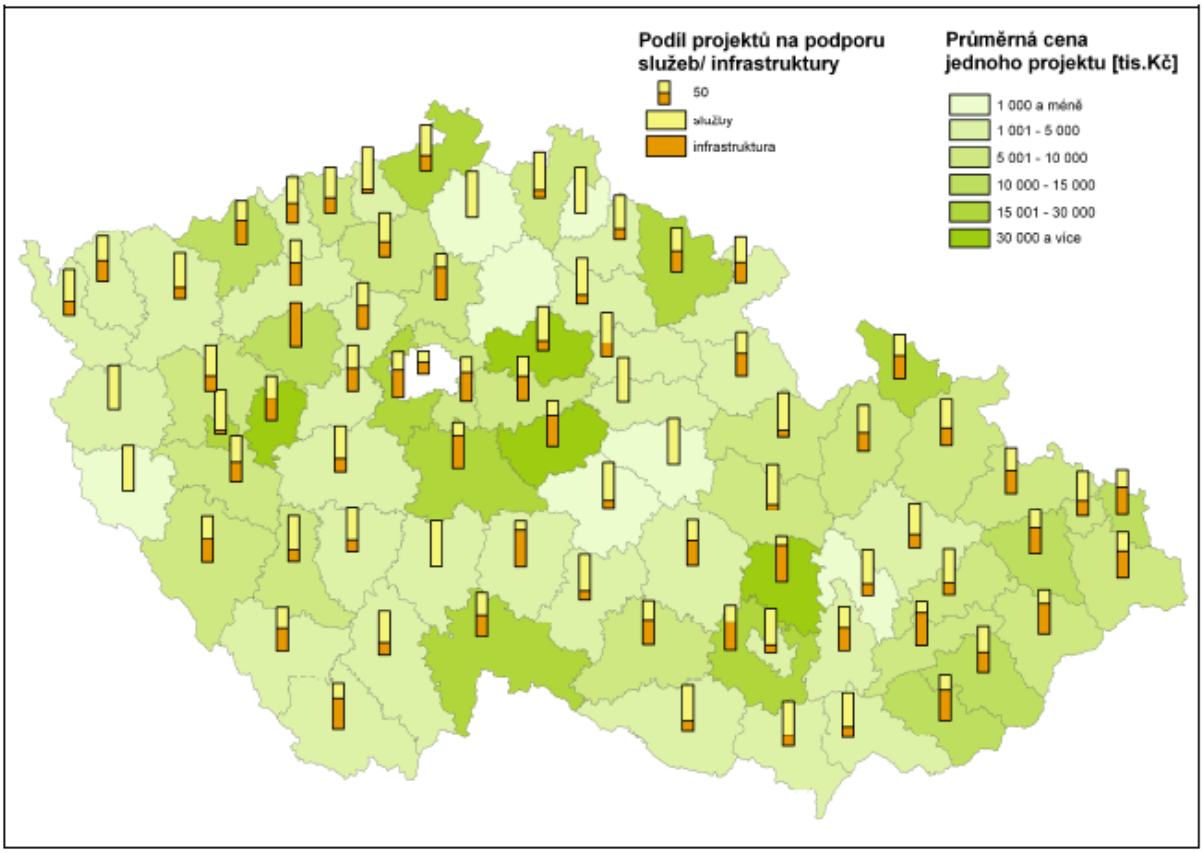

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Dalším sledovaným ukazatelem snažícím se popsat a zhodnotit alokaci finančních prostředků mezi okresy Česka byla výše investic přepočtená na počet obyvatel. Vizualizace této proměnné potvrdila již dříve (obr. č. 1) stanovené oblasti vyšší míry investic směřovaných do podpory rozvoje CR. Z obrázku č. 3 výrazně oproti ostatním okresům opět vystupuje okres Jeseník. Daleko za ním se pak nachází okresy Rokycany a Jindřichův Hradec. Relativně zvýšené množství investic znovu pozorujeme v okresech Chomutov, Děčín, Trutnov, v zázemí Brna, v jižní a východní části Středočeského kraje, v oblasti Jeseníků a Moravskoslezských Beskyd atd. Na opačném konci hodnocení se nachází okresy lemující východní hranici Středočeského kraje a to Hradec Králové, Pardubice, Chrudim a Havlíčkův Brod, které tento ukazatel pomohl lépe identifikovat. Úplně nejnižší počet investic na obyvatele byl vyjma Mladé Boleslavi v okrese Domažlice (zde byl realizován jeden projekt z podopatření 4.1.2 s celkovými náklady cca 604 tis. Kč).

Obrázek č. 3: Výše investic alokovaných do okresů Česka (bez Prahy) v rámci 4. Priority SROP v letech 2004-2006 vztažená k počtu obyvatel

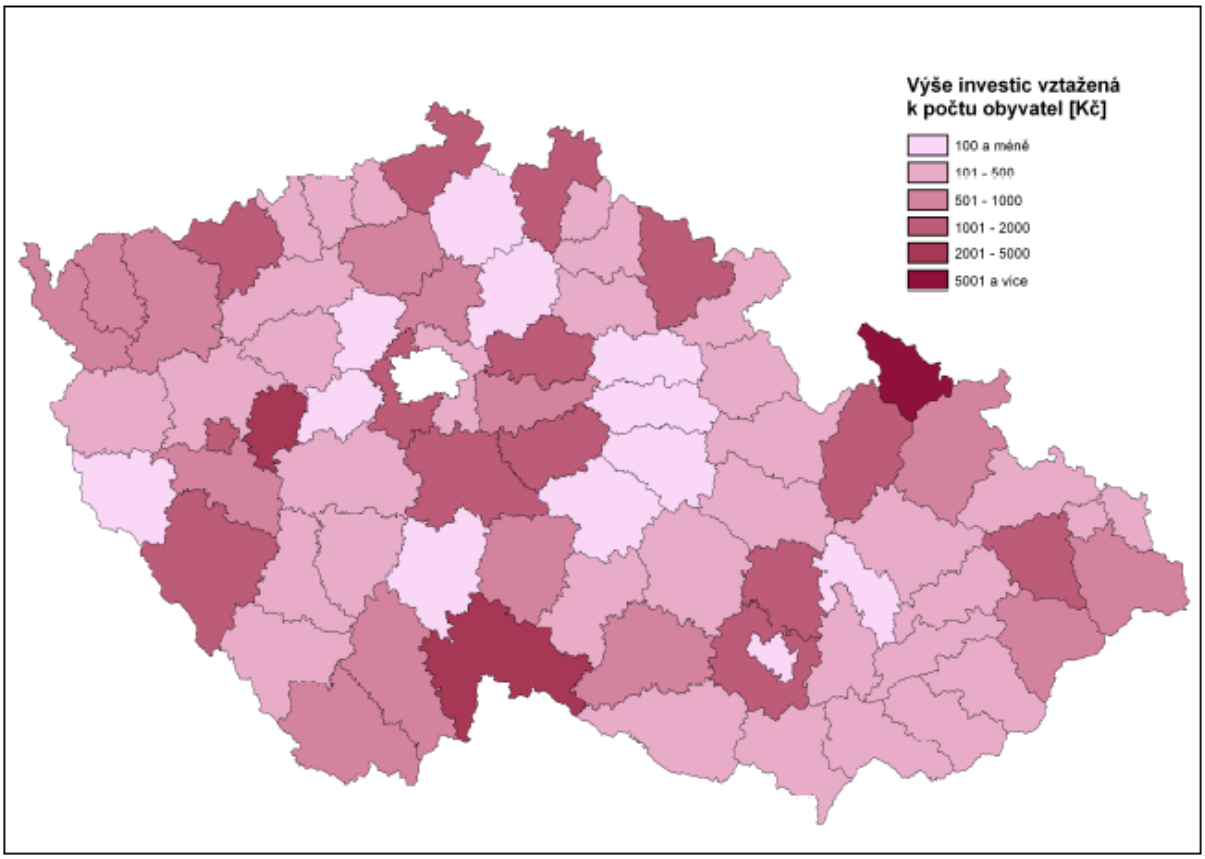

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Zapojení regionálních aktérů do rozvoje CR je možné v našem případě částečně charakterizovat podílem financování jednotlivých skupin na celkových nákladech vynaložených na realizaci projektů v okresech. Zda tyto prostředky byly převážně čerpány z evropských zdrojů, veřejných rozpočtů či jakou měrou se na realizaci projektu podíleli samotní žadatelé či soukromý sektor. Na obrázku č. 4 můžeme sledovat, z jakých zdrojů byly čerpány finanční prostředky na realizaci projektů v jednotlivých okresech. Pouze ve 12 okresech došlo k více jak 50% zapojení soukromých finančních zdrojů. Jedná se o okresy Plzeň-sever, Bruntál, Tachov, Rokycany, Plzeň-město, Prachatice, Brno-venkov, Český Krumlov, Trutnov, Liberec a Rakovník. Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.1, EU se podílela na spolufinancování projektů podporující CR celkem ze 44 %. Absolutně nejvíce finančních prostředků ze zdrojů EU vyzískal okres Jeseník a to cca 214 mil. Kč (zhruba 60 % nákladů všech projektů realizovaných v okrese Jeseník). Nejvyšší podíl veřejných výdajů na financování projektů byl zjištěn v okrese Blansko (63 %, celkem zde bylo zrealizováno 5 projektů). U ostatních okresů nedosahoval tento podíl ani 45 %. Je možné říci, že způsob financování projektů na rozvoj CR měl i na úrovni okresů převážně podobný charakter jako na celostátní úrovni. Na realizaci jednotlivých projektů se ve většině případů opět největší měrou podílely finanční prostředky ze zdrojů EU, druhé místo představovaly prostředky ze soukromých zdrojů a nejnižší měrou byly z finančního hlediska zapojeny veřejné rozpočty.

Obrázek č. 4: Zdroje finančních prostředků podporujících rozvoj CR v rámci 4. Priority SROP v letech 2004-2006 v okresech Česka (bez Prahy)

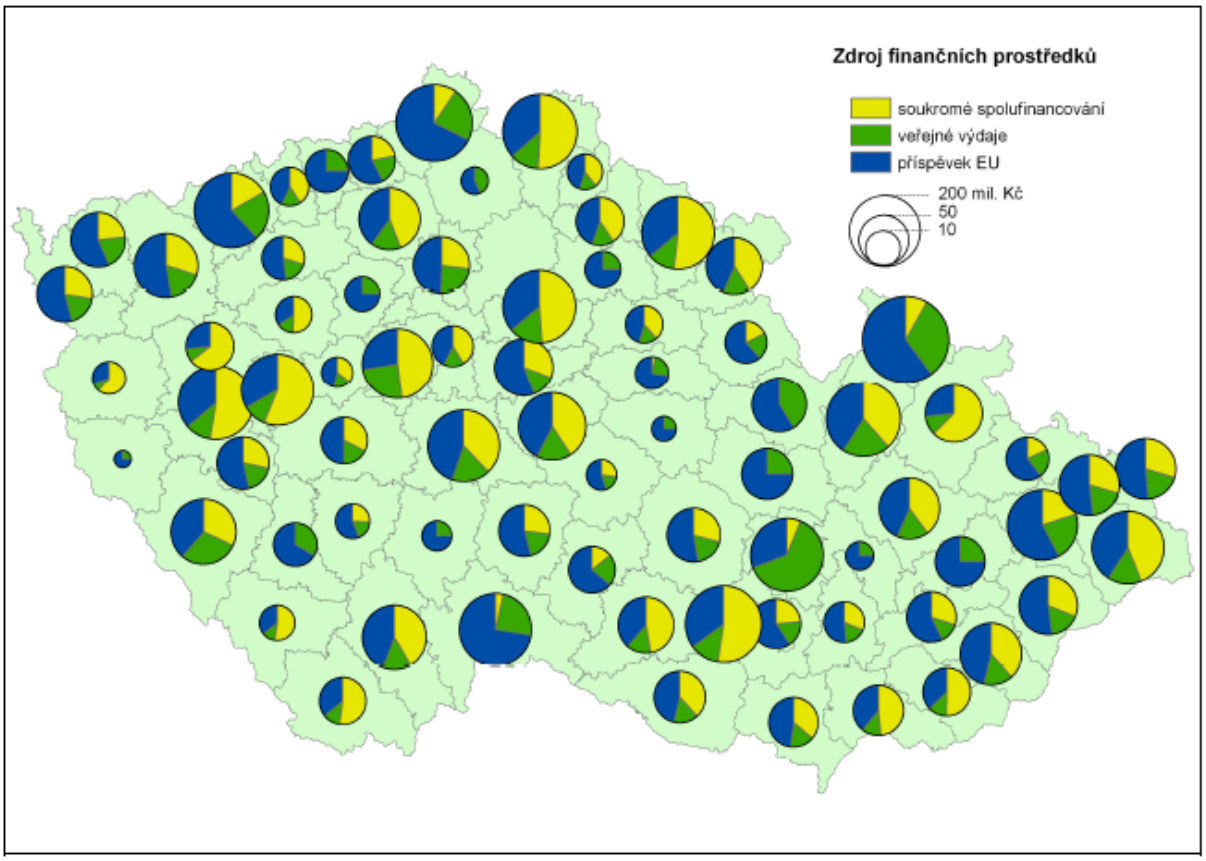

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Z předchozího je možné, že alokace investic směřujících do rozvoje CR nebyla závislá na fyzickogeografických podmínkách, poloze či vybavenosti, ale především na aktivitě místních obyvatel a jejich schopnosti využívat zdroje EU. Ověření tohoto tvrzení bylo provedeno na základě předpokladu, že v metropolitních areálech je možné předpokládat vyšší aktivitu aktérů regionálního rozvoje (Hampl, 2005, Zavřel 2010), tedy v souvislosti s námi sledovanou problematikou vyšší podíl investic v okresech vymezených jako metropolitní areály (blíže Šenkýřová 2011). Zároveň můžeme předpokládat, že v bohatších metropolitních areálech bude vyšší podíl investovaných částek z veřejných a soukromých zdrojů, které by měly převažovat nad finančními prostředky poskytnutými ze zdrojů EU. Pro účely výzkumu byly metropolitní areály vymezeny pomocí 24 okresů (viz obr. č. 5), které zaujímají 24 % rozlohy území Česka a žije zde 48 % obyvatelstva Česka, v nichž byla sledována absolutní výše poskytnutých finančních prostředků ze soukromých a veřejných zdrojů a ze zdrojů EU.

Obrázek č. 5: Vymezení metropolitních areálů dle okresů Česka k roku 2009

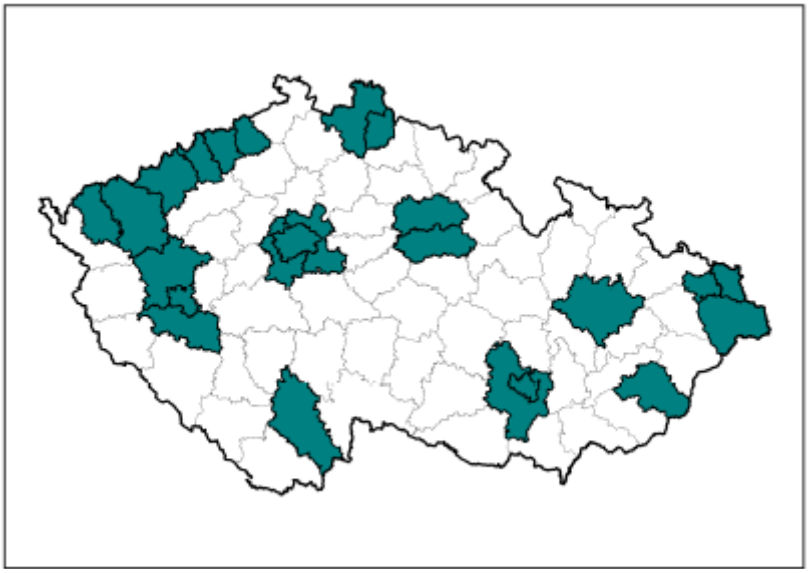

Zdroj: Šenkýřová 2011 upraveno podle Čermák, Hampl, Müller (2009), Hampl (2005)

Bylo zjištěno, že do metropolitních areálů bylo alokováno 2,2 mld. Kč (tedy 36 % všech alokovaných finančních prostředků) určených k rozvoji CR. Z této částky tvoří 48 % finance ze soukromých zdrojů, 38 % finance z rozpočtu EU a pouhých 14 % finance pocházející z veřejných rozpočtů. Nejvyšší podíl soukromých výdajů byl zaznamenán v okresech Plzeň-sever (76 %), Praha-západ (61 %) a Plzeň-město (59 %) Pouze v 9 z 23 metropolitních okresech přesahoval podíl soukromých finančních prostředků 50 %. V rámci investic do CR v celém Česku připadlo na metropolitní areály 42 % veškerých soukromých finančních prostředků (téměř 1,1 mld. Kč), 33 % veškerých financí pocházejících ze zdrojů EU (850 mil. Kč) a 29 % všech financí poskytnutých z veřejných rozpočtů (315 mil. Kč). Na základě tohoto zjištění můžeme říci, že v metropolitních areálech byla zaznamenána zvýšená aktivita aktérů v soukromém spolufinancování projektů, neboť v těchto územích, jež zaujímají téměř čtvrtinu rozlohy Česka, bylo alokováno přes 40 % prostředků pocházejících ze soukromých zdrojů. Předpoklad vyššího podílu finančních prostředků z veřejných rozpočtů se neprojevil ani při srovnání okresů metropolitních areálů, tak ani mezi celkovými investicemi alokovanými na území Česka. Rozložení prostředků ze soukromých zdrojů přepočtené na počet obyvatel je znázorněno na obr. č. 6.

Obrázek č. 6: Výše investic ze soukromých zdrojů alokovaných do okresů Česka (bez Prahy) v rámci 4. priority SROP vztažená k počtu obyvatel

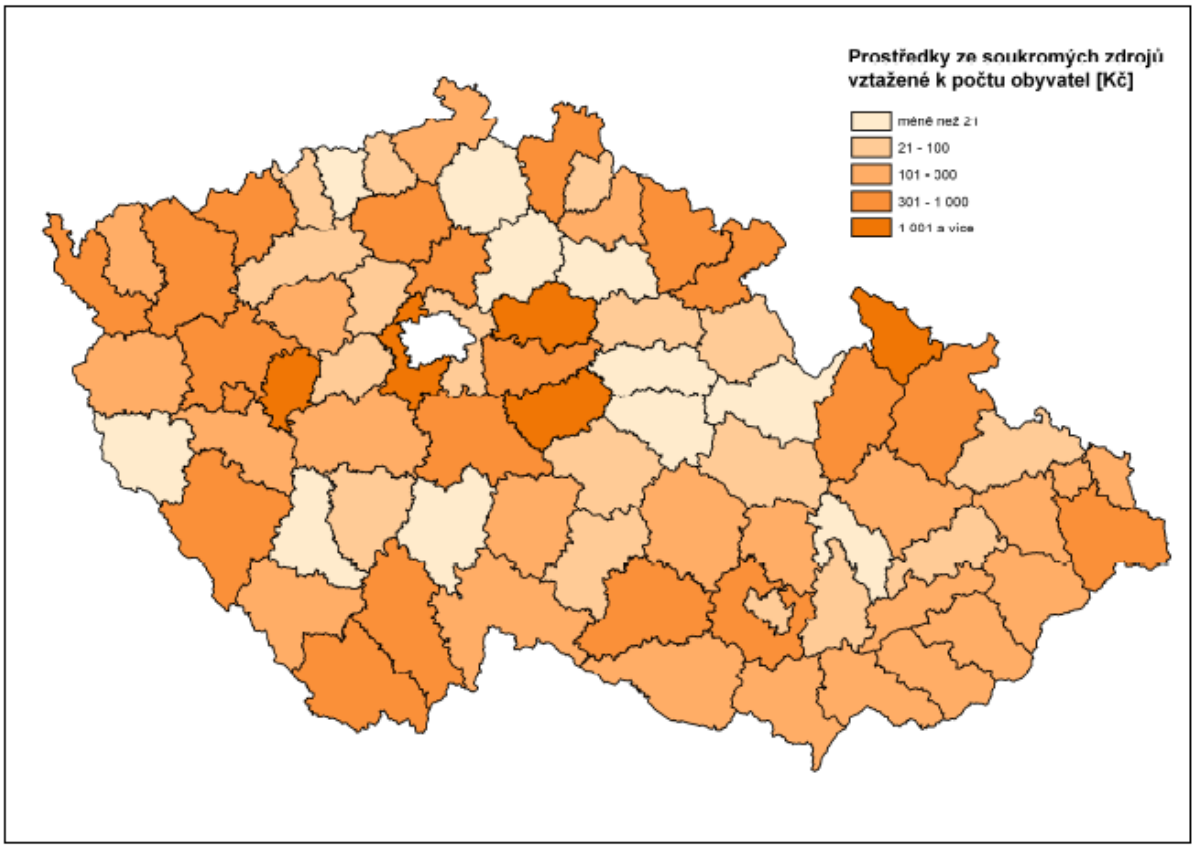

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Je však třeba brát v úvahu souvislosti mezi vymezením metropolitních areálů (tedy jader socioekonomických aktivit) a aktivitou v CR, která je v těchto územích očekávána. Ne každý metropolitní region je atraktivní z hlediska CR a z druhé strany, i kdyby atraktivní byl, CR pro něj nemusí být ekonomicky významným odvětvím. Je proto na místě uvažovat o významu vztahu jádro-periferie z hlediska CR. Periferní oblasti ačkoliv nebývají atraktivní pro aktivity soukromých investorů, nachází se zde v řadě případů přírodní či kulturněhistorický potenciál pro rozvoj CR (Rudová 2010). Pokud tento potenciál je vhodně využit, může se z pohledu socioekonomických aktivit periferní oblast stát jádrem z hlediska aktivit CR (koncentrace aktivit CR, vytváření a šíření inovací v CR). Můžeme zde uvést příklad Šumavy, která z hlediska socioekonomických aktivit může být považována za periferní území (nemalý vliv na tom má poválečné dění) (Chromý, Skála, 2010), ale z hlediska aktivit v CR se řadí mezi naše nejvýznamnější turistické destinace (Bičík, Perlín, 2010), tedy stala se jádrem z hlediska CR. Samozřejmě je nutné zdůraznit, že Šumava má na naše poměry obrovský potenciál pro rozvoj CR (40 let nedotčené území, sousedství s vyspělým Bavorskem), který v jiných oblastech Česka lze hledat jen stěží (Bína, 2010 a, b). Přesto je nutné mít na paměti, že CR oproti ostatním ekonomickým odvětvím má jiné lokalizační předpoklady, díky kterým mohou ekonomicky zaostalé oblasti najít jeden z dalších možných směrů svého rozvoje. Zároveň je nutné přihlédnout k faktu, že rozvoj CR není sám o sobě samospasitelný, jelikož preference návštěvníků se v čase mění a proto dnes atraktivní oblasti mohou být za několik let na okraji zájmu turistů. Ostatně tato hrozba je u každé jednostranně orientované ekonomiky (Rudová 2010).

Jedním z užívaných indikátorů potenciálu CR v určitém území je tzv. Defertova funkce, která je vyjádřena podílem počtu lůžek a počtu obyvatel v daném území/destinaci (Antoušková 2008). Náš výzkum potvrzuje Šauerovo (2009) zjištění, že prostředky směřující do podpory infrastruktury cestovního ruchu v letech 2004-2006 byly převážně orientovány na výstavbu či obnovu ubytovacích zařízení (42 % ze všech prostředků určených rozvoji infrastruktury). Mezi léty 2004-2008 byla ubytovací kapacita v okresech Česka (s výjimkou Prahy) navýšena o 19 722 lůžek. Můžeme se jen domnívat, na kolik závisel tento nárůst na čerpání prostředků z fondů EU, respektive ze SROP. Je nutné také připomenout, že v letech 2007 a 2008 docházelo k prolínání dvou programovacích období. Bylo dokončováno čerpání finančních prostředků v rámci SROP, ale již bylo možné žádat a realizovat nové projekty např. z jednotlivých Regionálních operačních programů (ROP). Otázkou

zůstává, zda finanční prostředky orientované na rozvoj infrastruktury v letech 2004-2006/2008 směřovaly do území majících potenciál pro rozvoj CR či nikoliv. Na obrázku č. 7 můžeme pozorovat hodnoty Defertovy funkce (výpočet na základě dat z roku 2004) v okresech Česka (pro naše účely opět s výjimkou Prahy). Z obrázku jasně vystupují nejvýznamnější oblasti CR, jako je Šumava a oblast Jižních Čech, Krkonoše, Jeseníky a je patrná i oblast západočeských lázní. Defertova funkce nám sděluje informaci o turistické funkci území, tedy lépe řečeno kolik potenciálních turistů připadá na jednoho obyvatele sledovaného území, a můžeme na jejím základě uvažovat o významnosti CR v těchto oblastech. Příkladem může být Praha, která ačkoliv je nejvýznamnější turistickou destinací Česka, není pro ni CR nejvýraznějším ekonomickým odvětvím a výše Defertovy funkce zde v roce 2004 dosahovala „pouze“ hodnoty 5,9. Významné turistické destinace Česka, jako Šumava, Krkonoše atp. dosahují hodnoty Defertovy funkce přes 10. Význam CR (podíl potenciálních turistů na rezidentech) v těchto destinacích je tedy výrazně vyšší než v Praze.

Obrázek č. 7: Turisticko-rekreační (Defertova) funkce v okresech Česka (bez Prahy) v roce 2004

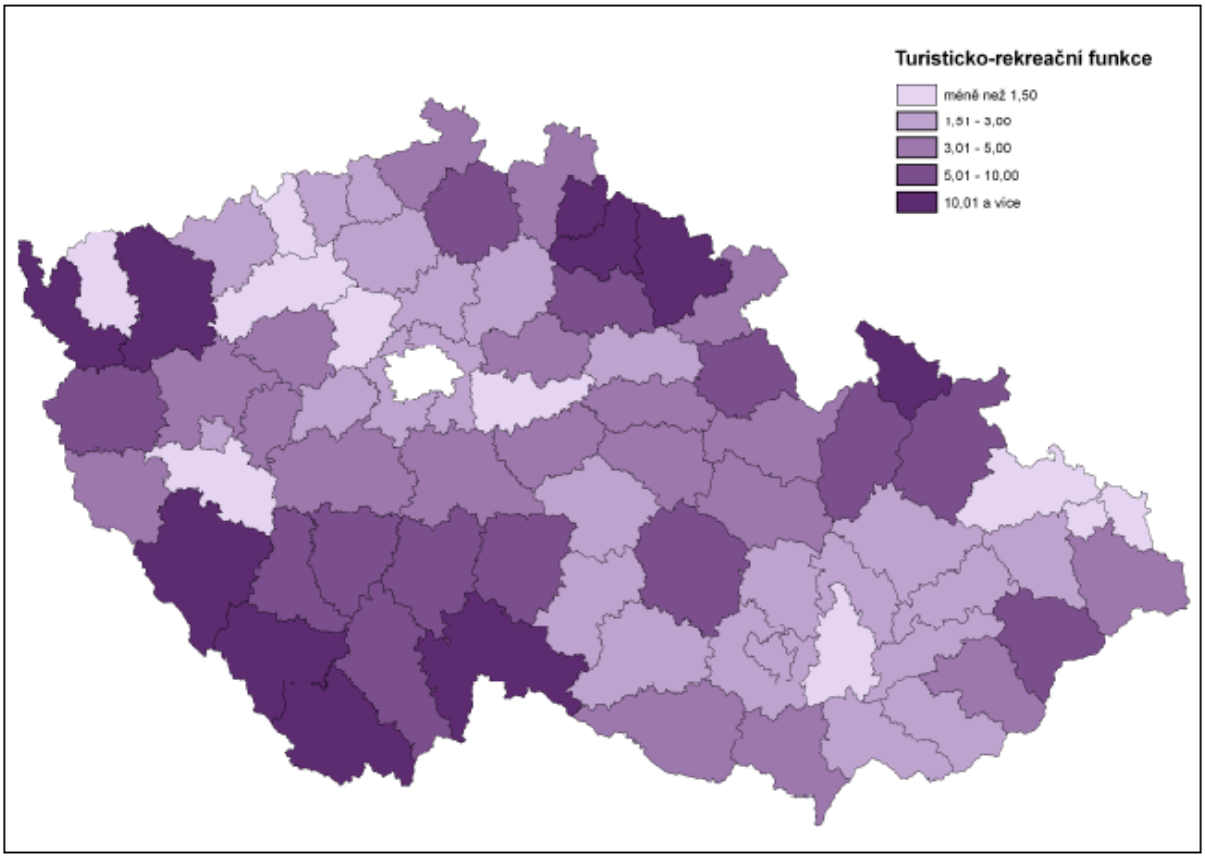

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Cílem bylo zjistit, zda výše investic směřujících do rozvoje CR závisí na potenciálu (vyjádřeným Defertovou funkcí) tohoto území (v našem případě okresu). Byla tedy zjišťována statistická závislost mezi hodnotou Defertovy funkce a výší finančních prostředků směřovaných do rozvoje infrastruktury CR (opatření 4.2). Tedy zda alokace těchto finančních prostředků byla směřována mezi regiony/okresy, u nichž je zaznamenán nižší podíl potenciálních turistů na rezidentech. Koeficient korelace v tomto případě dosahoval hodnoty 0,16. Můžeme tedy v tomto případě mluvit o slabé statistické závislosti mezi těmito dvěma veličinami. Je patrné, že alokace finančních prostředků směřujících do rozvoje infrastruktury pro CR (tedy převážně do rozšiřování či budování nových ubytovacích kapacit, jak zmiňuje Šauer [15] nezávisle na významnosti CR v jednotlivých okresech Česka.

Svou roli v rozvoji cestovního ruchu sehrávají i marketingové oblasti cestovního ruchu, ač je jejich vymezení v mnohém diskutabilní (Perlín, Vágner 2010). Proto byla sledována alokace finanční podpory do takto vymezených území, které jsou vzájemně konkurujícími a přitom vnitřně kooperujícími. Území Česka je rozčleněno na 40 turistických oblastí. Jedná se o velmi velikostně i charakterově rozdílné celky, avšak i přes tyto rozdílnosti byla snaha o jejich porovnání.

Prvním ukazatel porovnávající tyto oblasti se stala opět výše alokovaných investic přepočtená na počet obyvatel. Prostorové uspořádání je patrné na obr. č. 8, ze kterého je možné vyčíst oblasti s nejvyšším podílem alokovaných částek. Na prvním místě se bezkonkurenčně umístila oblast Jeseníky-západ, kde na jednoho obyvatele připadly zhruba 4 080 Kč z přerozdělených financí zaměřených na rozvoj CR. Za ní se pak umístily oblasti České Švýcarsko (1 910 Kč/obyv.), Moravský kras a okolí (1 550 Kč/obyv.) a Plzeňsko (1 360 Kč/obyv.). Nad hranici 1 000 Kč/obyv. se dostalo celkem 8 oblastí. Naopak nejméně financí bylo alokováno do oblastí Chrudimsko-Hlinecko, Pardubicko, Českolipsko, Český les a Hradecko. V těchto oblastech hodnota alokovaných financí nepřesáhla 100 Kč na obyvatele. V oblasti Chrudimsko-Hlinecko pak dosáhla absolutního minima a to pouhých 26 Kč/obyv., tedy 150krát méně než v oblasti Jeseník-západ. Můžeme tedy sledovat značnou rozrůzněnost tohoto ukazatele mezi jednotlivými oblastmi.

Obrázek č. 8: Výše investic do CR alokovaných ze SROP v letech 2004-2006 do turistických oblastí Česka (bez Prahy) vztažené k počtu obyvatel

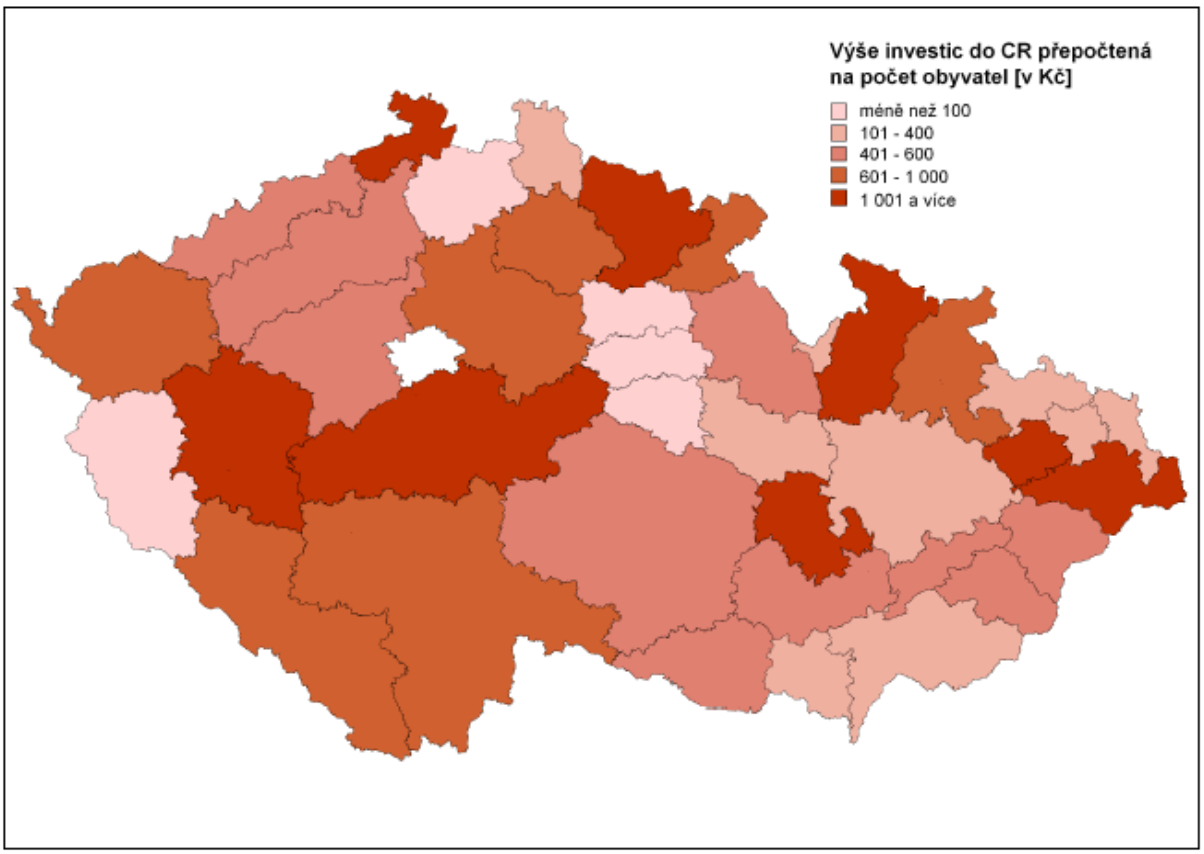

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Dalším indikátorem se stala výše investic přepočtená na rozlohu dané oblasti (obr. č. 9) Můžeme si zde všimnout opět významně dominující oblasti Jeseník-západ, kde na rozvoj CR připadlo téměř 330 tis. Kč/km^2 a dále také oblasti České Švýcarsko (319 tis. Kč/km2). Dále z obrázku jasně vystupují oblasti Krušných hor a Podkrušnohoří, Plzeňska, Českého ráje, Krkonoš a Podkrkonoší, Brna a okolí, Moravského krasu a jeho okolí, Zlínska a Luhačovicka a v neposlední řadě oblasti Beskyd-Valašska, Těšínského Slezska, Ostravska a Poodří-Moravského Kravařska. Ve vyjmenovaných oblastech přesáhla výše alokovaných investic 100 tis. Kč/ km2. Opět nalézáme propastný rozdíl mezi nejvíce a nejméně podpořenými oblastmi, avšak užitím tohoto indikátoru je možné lépe identifikovat místa zvýšené koncentrace finančních prostředků určených rozvoji CR.

Obrázek č. 9: Výše investic do CR alokovaných ze SROP v letech 2004-2006 do turistických oblastí Česka (bez Prahy) vztažené k rozloze

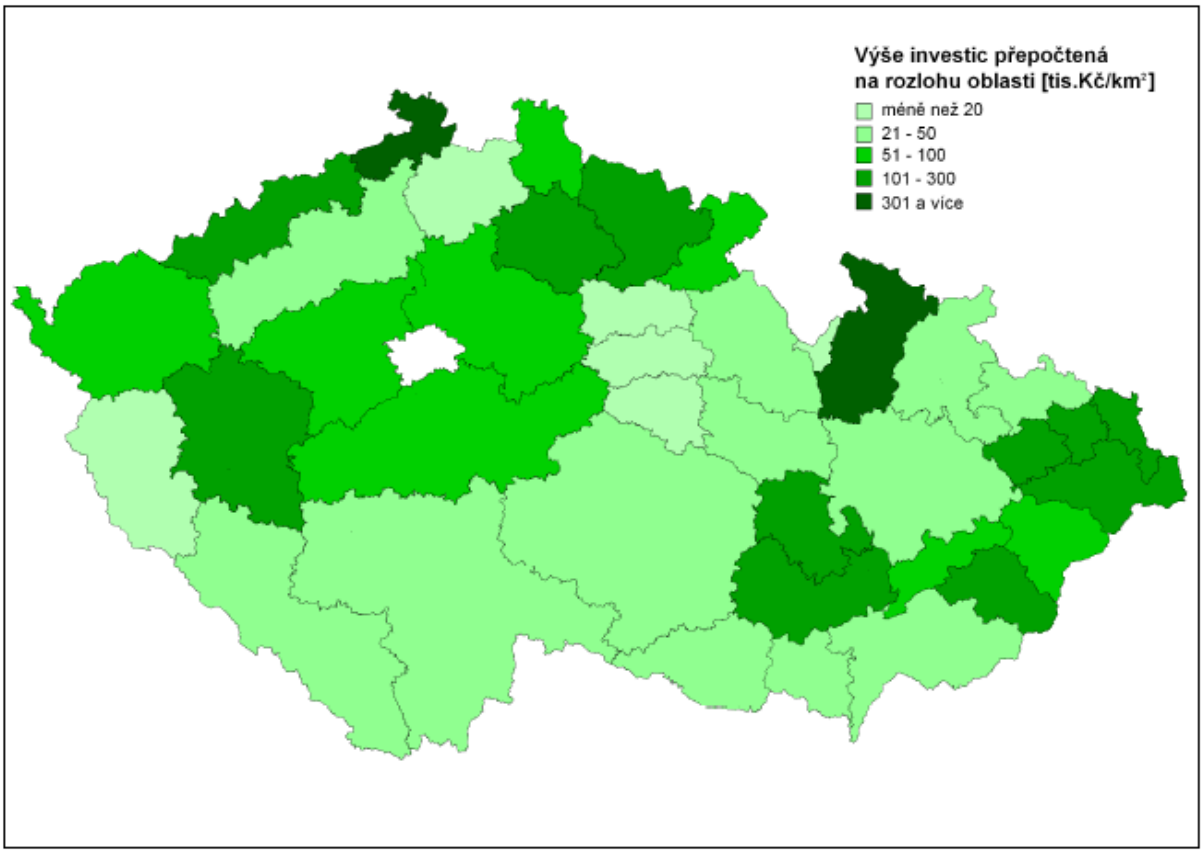

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Rozložení struktury použitých finančních prostředků (EU, veřejné rozpočty, soukromé spolufinancování) je následující. Nejvyšší podíl finančních prostředků použitých ze zdrojů EU byl zjištěn v oblastech Chrudimsko-Hlinecko (75% podíl EU na celkových nákladech v oblasti), Pardubicko (73 %) a Králický Sněžník (73 %). Největší zainteresování veřejných financí v nákladech na projekty určené rozvoji CR bylo zaznamenáno v oblasti Moravský kraj a okolí, kde se veřejný sektor podílel až 61 % na zrealizovaných projektech. Posledním finančním zdrojem jsou soukromé prostředky. Ty byly nejvíce uplatněny v oblasti Jeseníky-východ a tvořily zde 51 % veškerých použitých finančních nákladů. Naopak nulová aktivita soukromého spolufinancování byla zjištěna v oblastech Českomoravské pomezí a Chrudimsko-Hlinecko. Příčinu nízkého podílu soukromého sektoru na realizaci projektů je možné hledat v několika faktorech. Můžeme se domnívat, že z hlediska příjmů obcí z činnosti soukromého sektoru se jedná o chudší oblasti, u kterých nemůžeme očekávat větší finanční spolupráci. Například ve městě Chrudim dosahovaly příjmy z podnikatelských aktivit 4 570 Kč na jednoho EA obyvatele (pro srovnání v obci Ostružná, kde byla prováděna případová studie, připadlo na jednoho EA 7 000 Kč). Dále je možné usuzovat, že v těchto oblastech není orientace na oblast CR významnou, tedy i stávající podnikatelská činnost se ubírá jinými směry než činnostmi spjatými s CR.

Při detailnějším pohledu na oblasti s nízkými investicemi je možné spekulovat o nízké aktivitě místních aktérů při snahách o rozvoj CR v daném území. Při srovnání s Bínovým [3,4] využitím potenciálu CR je možné sledovat, že obce realizující projekty na podporu CR v letech 2004-2006 a zároveň náležející do oblastí, ve kterých byla zaznamenána nižší míra investic, mají problémy s využitím potenciálu k rozvoji CR, které jim území nabízí. Naopak vyšší koncentraci finančních prostředků je možné sledovat v oblastech, ve kterých se vyskytují funkční společnosti mající zájem o rozvoj CR v dané oblasti. Např. relativně výrazný podíl investic byl zaznamenán v oblasti České Švýcarsko, na jejímž území působí obecně prospěšná společnost České Švýcarsko, kterou jako jednu z mála na našem území můžeme považovat za fungující destinační společnost. Finanční prostředky ze SROP byly v této oblasti využity například na propagační a informační kampaň. Na území oblasti Jeseníků je naopak možné sledovat činnost Sdružení cestovního ruchu Jeseníky, pokud zavítáme do oblasti Beskyd tak činnost regionální agentury CR Beskydy-Valašsko. Samozřejmě jedná se pouze o polemiku a pro objasnění zjištěných disparit mezi jednotlivými oblastmi by bylo nutné daleko hlubší šetření, postihující skutečnou

činnost a výsledky organizací pro rozvoj CR v daném území [9]. Je totiž možné, že může nastat situace, kdy některé organizace zaštiťující se rozvojem CR v regionu, nevykazují potřebnou spolupráci a aktivitu při řízení CR v regionu, či (v tom nejhorším případě) sledují zájmy jen několika členů bez ohledu na názor ostatních aktérů v území. Na našem území se setkáváme se sdruženími obcí, která ve svých strategických plánech mají zahrnutý rozvoj CR, ale aktivita pro tento rozvoj je nulová. Na druhou stranu je nutné si připustit, že CR ačkoliv je trendem v rozvojových dokumentech na různých řádovostních úrovních (Repík, 2010), potřebuje pro svou realizaci a rozvoj určitý potenciál, který není vlastní každému území.

EFEKTY REALIZOVANÝCH PROJEKTŮ V OKRESE JESENÍK

Projekty jsou již realizovány a je na místě zjistit, jaká je jejich efektivita. Svou pozornost jsme zaměřili na okres Jeseník, který se umísťoval ve výši alokovaných finančních prostředků na předním místě v absolutních i relativních ukazatelích. V programovacím období 2004 – 2006 zde bylo investováno do rozvoje CR ze SROP celkem 398 mil. Kč. Tato částka byla rozdělena mezi 16 projektů, z nichž 8 bylo zacíleno na rozvoj služeb CR (opatření 4.1) a 8 na rozvoj infrastruktury (opatření 4.2). Celkovou výší finančních prostředků směřujících do rozvoje CR je okres Jeseník na prvním místě mezi ostatními okresy Česka. V počtu zrealizovaných projektů pak zaujímá 6. příčku. Jak je vidět v tabulce č. 3 největší podíl finančních prostředků zaujímají projekty zaměřující se na rozvoj nadregionální infrastruktury. Tyto dva projekty se podílí 80 % na celkových investicích alokovaných do okresu Jeseník. Především projekt Multifunkčního centra pro CR a lázeňství potřeboval na svoji realizaci téměř 141 mil. Kč a řadí se tak mezi nejnákladnější projekty realizované v rámci rozvoje CR SROP v Česku. Na základě této tabulky můžeme opět potvrdit zjištění, že projekty z priority Rozvoj služeb CR jsou (i bez zmíněného nejnákladnější projektu) méně finančně náročné, než projekty věnované rozvoji infrastruktury.

Tabulka č. 3: Projekty zrealizované v okrese Jeseník z finančních prostředků 4. Priority SROP v letech 2004-2006 dle podopatření

Priorita	Podopatření	Počet projektů	Celková částka (v tis. Kč)	Příspěvek EU (v tis. Kč)	Podíl EU (v %)
Rozvoj služeb CR	nadreg. (4.1.1)	1	3 204	2 163	68
	místní (4.1.2)	7	7 105	3 132	44
	celkem	**8**	**10 309**	**5 295**	**51**
Rozvoj infrastruktury pro CR	nadreg. (4.2.1)	2	320 289	189 983	59
	místní (4.2.2)	6	57 417	19 103	33
	celkem	**8**	**387 706**	**209 086**	**54**
Celkem		***16***	***398 016***	***214 381***	***54***

Zdroj: Šenkýřová 2011 na základě dat MMR ČR

Finanční prostředky byly v okrese Jeseník alokovány do 7 obcí. Jednalo se o obce Česká Ves, Jeseník, Lipová-lázně, Ostružná, Skorošice, Vidnava a Zlaté Hory. Největší počet projektů byl zrealizován v obci Ostružná (celkem 7), která je prezentována jako největší středisko CR na Jesenicku. A právě zde jsme přistoupili k zjištění efektů projektů. Nejprve jsme se seznámili s projekty na základě veřejně dostupných dat a dále provedli jejich dokumentaci (terénní šetření, pořízení fotodokumentace, prohlédnutí webových stránek – metoda vycházela vždy z charakteru projektu a byla uskutečněna na jaře roku 2011). Byly uskutečněny řízené rozhovory s žadateli o podporu, provozovateli projektů a zástupci obce (Šenkýřová 2011). Následující popis jednotlivých projektů vychází právě ze zjištěných skutečností.

Projekt: Založení cestovní incomingové agentury KASTE
Podopatření: 4.1.2 Rozvoj služeb pro CR (místní úroveň)
Žadatel: KASTE – Ing. František Kaštyl
Celkové náklady: 1 090,3 tis. Kč / z toho EU: 308,7 tis. Kč
Období realizace: 1. 10. 2006 – 30. 6. 2007

Projekt založení Cestovní incomingové agentury (dále CIA) představoval nový regionální produkt CR, který měl pomoci přivést nové turisty do Jesenického regionu. Zvláštní zaměřením této agentury měla být orientace na polskou klientelu. Realizace této akce měla vyústit ve vznik cestovní kanceláře KASTE, která měla začít nabízet produktové balíčky CR. Výsledkem šetření bylo, že aktivity CIA jsou spjaty pouze s propagací sportovního areálu KASTE, který je situován v části obce Petříkov. Nejde tedy o snahy přivést turisty do Jesenického regionu (jak bylo uvedeno v žádosti), ale o snahu přivést turisty do vlastního rekreačního střediska. Spolupráce s ostatními podnikateli v oblasti nebyla zaznamenána. V sportovním areálu KASTE se nachází kromě ubytování a vleků i dalších možnosti vyžití (např. bobová dráha), tedy jedná se o samostatně fungující areál. V současnosti Poláci navštěvují areál KASTE jen zřídka (významnou klientelu představují především návštěvníci z Moravy). Vzhled internetových stránek určených pro polskou klientelu nebyl uspokojivý. Svou grafikou velmi zaostávají za vzhledem stránek v češtině, nehledě na to, že polsky je uveden pouze nadpis a několik stručných informací, zbytek pak je již uveden česky.

Projekt:	SKILAND Ostružná - kam vyrazit
Podopatření:	4.1.2 Rozvoj služeb pro CR (místní úroveň)
Žadatel:	PROFI, spol. s.r.o.
Celkové náklady:	1 917,1 tis. Kč / z toho EU: 563,9 tis. Kč
Období realizace:	2. 10. 2006 – 25. 5. 2007

Tento projekt byl navrhován z důvodu malé obsazenosti a návštěvnosti oblasti Ostružná – Petříkov – Ramzovské sedlo mimo zimní sezonu. Cílem projektu se stalo vytvoření sestavení propagačního schématu oblasti, jehož součástí bylo především zprostředkování informací o atrakcích, službách a zajímavých místech v okolí. Tento cíl měl být realizován vytvořením propagačních materiálů a zpracováním informačních internetových stránek lokality Ostružná – Petříkov – Ramzovské sedlo s nosným tématem „Kam vyrazit“ – pěšky, na kole, autem. Projekt měl být doplněn o marketingovou a propagační akci „Kontakt 500“, jejímž cílem bylo kontaktovat 500 firem a organizací v cílových oblastech projektu. Výstupem „Kontaktu 500“ se měla stát propagace areálu a marketingová studie pro oblast Ostružná – Petříkov – Ramzovské sedlo. Dle zjištění byla tato akce velmi kladně přijata. Jednalo se o turistický balíček, který obsahoval turistickou mapu Ostružné v měřítku 1:75 000 a dále turistického průvodce. Tato brožura informovala návštěvníky o atraktivnostech do 60 km okolí Ostružné, respektive startovací stanicí pro všechny výlety byl právě rekreační areál Skiland. Kromě zmíněné akce „Kontakt 500“ byly materiály zdarma určeny pro návštěvníky restaurace či hotelu. V době šetření byla pro návštěvníka k dispozici pouze turistické mapy. Na webových stránkách areálu se však nacházela aplikace, která umožňuje rychlé vyhledáván požadovaných turistických cílů.

Projekt:	Výstavba penzionu v Petříkově
Podopatření:	4.2.2 Podpora místní infrastruktury CR
Žadatel:	Ski klub Lokomotiva Olomouc
Celkové náklady:	4 168,7 tis. Kč / z toho EU: 1 459,1 tis. Kč
Období realizace:	1. 4. 2006 – 29. 7. 2007

Projekt realizovaný za účelem získání nové ubytovací kapacity a za účelem vytvoření dalších předpokladů k zajištění vyšší návštěvnosti v dané lokalitě, a tím současně možnosti plného využití stávající turistické a sportovní infrastruktury, zejména v zimním období. Realizace tohoto projektu spočívala v dostavbě již rozpracovaného objektu. Nově vzniklá ubytovací kapacita je 48 lůžek (12 třílůžkových pokojů). Ubytování je řešeno formou buněk stávající ze dvou pokojů, společnou předsíní a sociálním zařízením. Rozhodnutí o výstavbě penzionu probíhala po roce 2000, kdy tato oblast byla především v zimních měsících hojně navštěvována turisty. Od doby co byl penzion dokončen, však převládá opačný trend, tedy úbytek hostů v zimním období. Nejvíce hostů (tedy plná obsazenost) je zaznamenána pouze v období kolem Silvestra a pak především v období jarních prázdnin. Léto je velmi slabé. Ke Ski penzionu patřil i vlek, který již v loňském roce přešel pod jiného majitele (konkrétně firmu KASTE, s jejímž areálem vlek sousedí). V roce 2010 proběhla i výraznější marketingová kampaň v podobě poutací billboardů a plakátů v MHD v Olomouci, ale výsledek této kampaně byl téměř nulový.

Projekt: Výstavba hotelu „Park“ v obci Ostružná
Podopatření: 4.2.2 Rozvoj místní infrastruktury CR
Žadatel: ABATEC Ostrava, s.r.o.
Celkové náklady: 25 242,7 tis. Kč / z toho EU: 7 142,9 tis. Kč
Období realizace: 3. 2. 2006 – 29. 2. 2008

Cílem projektu byla výstavba ubytovacího zařízení odpovídající standardu tříhvězdičkového hotelu (podle mezinárodního členění kategorie „Standart“)s celoročním provozem a kapacitou 48 lůžek V prostorách hotelu měla být zřízena školící místnost vybavená audiovizuální technikou za účelem rozvoje incentivního CR v regionu. Hotel měl být dále vybaven relaxačním centrem s vnitřním bazénem, saunou, soláriem, vířivou vanou (ta do doby šetření nebyla vybudována), fitness centrem a hrací místností (stolní tenis, kulečník). Současná kapacita hotelu je 66 lůžek (12 třílůžkových pokojů, 6 pětilůžkových apartmánů). I zde patrný úbytek hostů během zimní sezony. Mimosezónní období by měly vykrývat různá školení a další programy, které by mohly využít zřízené školící místnosti. Bohužel v tomto ohledu není tento hotel patřičně obsazen. Majitelka veškeré větší marketingové aktivity zastavila a přikládala největší váhu prezentaci hotelu na webových stránkách **Seznam.cz**. Zajímavé bylo zjištění o personálu tohoto hotelu. Majitelka odmítá zaměstnávat místní obyvatele a raději získává novou pracovní sílu v Ostravě (zde je sídlo firmy) a ve Frýdku-Místku. Dle jejích slov nevěří pracovní morálce a kázni místních obyvatel. Dochází zde k velmi časté obměně personálu a na jaře 2011 docházelo k dalšímu propouštění z důvodu úspor. Vyjádření obce k výstavbě tohoto hotelu bylo takové, že ačkoliv je v této oblasti problém s organizacemi na ochranu životního prostředí, pro výstavbu objektu hotelu byla povolení získána až nezvykle rychle (nebylo v rámci našeho šetření prověřováno). Stejná situace byla zaznamenána i s kolaudací objektu. Majitelka do budoucna přemýšlí o rozšíření nabídek služeb v podobě mini zoo, možností rybaření a dalších podobných aktivit. Setkáváme se zde s problémem, kdy majitelka (tedy firma ABATEC Ostrava) má sídlo v Ostravě, tedy daňový výnos z jejího podnikání nenáleží obci, ve které podniká. Dalším problémem je již zmíněný negativní postoj k místním a nezájem o bližší spolupráci. Přínos takovéhoto podnikání je pro obec minimální a v některých hlediscích může představovat i potíže.

Projekt: Modernizace ski areálu
Podopatření: 4.2.2 Rozvoj místní infrastruktury CR
Žadatel: SKIING, s.r.o.
Celkové náklady: 9 980 tis. Kč / z toho EU: 2 607,9 tis. Kč
Období realizace: 21. 10. 2005 – 31. 3. 2006

Projekt se týkal lyžařského areálu SKI Petříkov. Cílem projektu byl rozvoj doprovodné infrastruktury pro sport a zábavu, která měla zvýšit úroveň poskytovaných služeb v CR. Realizace projektu spočívala ve výstavbě nové sjezdovky s novým dvoumístným lyžařským vlekem o celkové délce 830 m a doplněné o novou technologii pro zasněžování, trafostanicí, kompresorovou stanicí, odběrným objekt a čerpací šachtou. Součástí aktivit byla instalace nového odbavovacího systému a výstavba bufetu. Modernizací areálu je mimo jiné možné docílit prodloužení zimní lyžařské sezony o více jak jeden měsíc. Realizací projektu mělo vzniknout 8 nových pracovních míst. Jak potvrdil majitel areálu, díky zasněžovací technice se podařilo dosáhnout prodloužení sezóny a to především během let, kdy sněhová situace není optimální. Úbytek návštěvníků majitel nepřipouští. Jiné zdroje však uvádí, že za účelem zvýšení návštěvnosti byly sníženy ceny vleků. Přesnou informaci o současném počtu pracovních míst v areálu a jejich charakteru se během šetření nepodařilo zjistit.

Projekt: Výstavba letní bobové dráhy Kaste Petříkov
Podopatření: 4.2.2 Podpora místní infrastruktury CR
Žadatel: KASTE – Ing. František Kaštyl
Celkové náklady: 10 180 tis. Kč / z toho EU: 3 563 tis. Kč
Období realizace: 1. 2. 2006 – 30. 6. 2006

Projekt byl věnován vybudování bobové dráhy, která měla rozšiřovat nabídku letních aktivit v Jesenickém regionu. Jedná se o 750 m dlouhou bobovou dráhu, jejíž jednotlivé boby jezdí samospádem po speciálně navržené kolejnici. Tato technologie umožnila zachovat přirozený tvar reliéfu bez výraznějších stavebních

zásahů (dráha je v areálu sjezdovky a na zimní sezónu je možné ji složit). Provoz letní bobové dráhy byl předpokládán od 1. 5. do 30. 10. každého roku (RIS). Výsledkem projektu je 800 m dlouhá dráha s 15 zatáčkami, 3 terénními zlomy a 100m převýšením (největší v Česku). Bobová dráha je zapojena do projektu Turistické známky. Dráha je v provozu od 1. 7. 2006. Její výstavba a provozování je velmi kladně hodnocena. Představuje další atraktivitu pro CR v letních měsících, která je hojně využívána návštěvníky oblasti, ale i školními výlety či školami v přírodě. Jízdné v roce 2011 činilo 60 Kč pro dospělého za jednu jízdu (děti, důchodci, školy - 50 Kč). Hlavní sezóna je mezi 28. 5. a 4. 9., v této době je dráha v provozu denně. Ve vedlejší sezoně (jarní i podzimní) je povoz omezen pouze na čtvrtek až neděli. Při zakoupení jízdenky na 5 jízd (250/200 Kč) je možné využít slevy 10 % v několika dalších zařízeních regionu (Adrenalin park Česká Ves, Horské minikáry Ramzová a v Relax centru Kolštejn). Pozitivní efekt bobových drah jako letních alternativ pro lyžařská střediska potvrzují Gelná a Fialová (2011) a zároveň doplňují, že trávení volného času v tematických parcích (mezi něž se bobové dráhy a jejich zázemí řadí) je v současnosti jedním z nejvyhledávanějších typů zábavy.

Projekt:	Vybudování Penzionu HALTMAR
Podopatření:	4.2.2 Podpora místní infrastruktury CR
Žadatel:	Leoš Haltmar
Celkové náklady:	3 884 tis. Kč / z toho EU: 1 359,4 tis. Kč
Období realizace:	7. 12. 2005 – 20. 4. 2007

Projekt byl věnován především rozšíření ubytovacích kapacit a jejich zkvalitnění, které mělo být zajištěno příslušnou certifikací poskytovaných ubytovacích služeb v souladu s platnou certifikací vydanou MMR (penzion**Economy). Dalším cílem projektu bylo napomoci snížení nezaměstnanosti v regionu vytvořením 4 nových pracovních míst. Ostatní aktivity, navazující na základní cíle projektu a vytvářející doprovodnou infrastrukturu v oblasti CR měly zajistit ve svém důsledném efektu zvýšení atraktivnosti celé oblasti a prodloužení turistické sezóny v této destinaci. Penzion Haltmar je celodřevěnou stavbou, která je situovaná přímo na sjezdovce Ski areálu Ramzová. Ubytovací kapacita je 20 lůžek umístěných v čtyřlůžkových pokojích vybavených sociálním zařízením. V době šetření byli v penzionu 3 zaměstnanci (z toho 2 jsou majitelé). Podle vyjádření majitelky byl v zimní sezoně 2010/2011 zaznamenán úbytek lyžařů a tedy i zákazníků. Hlavní důvod je spatřován jednak v nedostatku finančních prostředků návštěvníků, a také ve výstavbě nových areálů, které více rozmělnily již tak slabší lyžařskou klientelu. Přesto i nadále zůstává v obsazenosti a zisku penzionu Haltmar silnější zimní sezóna, kdy lidé přijíždí na týdenní pobyty a za téměř dvojnásobnou cenu nežli je tomu v letních měsících. V letních měsících přijíždí hosté na kratší pobyty (4-3 dny). Majitelé penzionu již 10 let (tedy ještě před výstavbou penzionu) provozují horské minikáry, zároveň je nedalo penzionu nástupní stanice sedačkové lanové dráhy na Šerák (je v provozu po celý rok) a proto je možné tvrdit, že penzion je atraktivní i během letní sezony.

ZÁVĚR

Cestovní ruch představuje nemalý potenciál pro rozvoj regionů. K tomuto tvrzení je však nutné přistupovat racionálně a je třeba si uvědomit, že CR se v našich končinách, ačkoliv kulturně-historický i přírodní potenciál našeho území není zanedbatelný, stěží stane základním pilířem národní a i regionální ekonomiky. Je na místě zdůraznit význam CR především na mikroregionální úrovni, kdy se toto odvětví může stát pomocníkem při zainteresování místních obyvatel na ochraně hodnot území (přírodních i kulturních) a především při posilování spjatosti obyvatel s místními tradicemi a historií. Do rozvoje CR bylo v letech 2004-2006 investováno (v rámci SROP) bezmála 7 mld. Kč. Pomohly tyto peníze skutečně rozvoji CR nebo spíše rozvoji soukromých podnikatelů a správě majetku obcí? Případová studie ukázala, že projekty realizované v okrese Jeseník byly převážně individuálního charakteru. Nedocházelo k širšímu a organizovanému rozvoji, ale peníze směřovaly do různorodých vzájemně nepropojených projektů. Je opravdu nutný tento bezúčelný způsob čerpání veřejných a evropských peněz? Šauer (2009) konstatuje, že bylo jen velmi málo projektů, které měly ucelený a promyšlený charakter. Největší problém vidí ve výběru projektů, kdy převažovala formální kritéria žádostí nad skutečnou podstatou a účelností projektů. Peníze jsou již rozdány a nyní nezbývá nic jiného než si vzít ponaučení z předešlých chyb a pokusit se je napravit. Důraz by pak měl být kladen především na kooperaci

mezi aktéry v území, na řízení destinací, sledování trendů v cestovním ruchu a hlavně důslednější výběr a následný monitoring projektů.

LITERATURA

[1] Antoušková, M. (2008): Cestovní ruch jako faktor rozvoje regionu. Disertační práce. Katedra ekonomiky, Provozně ekonomická fakulta ČZU, Praha, 188 s.

[2] Bičík, I., Perlín, R. (2010): Lokální rozvoj na Šumavě: závěrečná publikace shrnující výsledky projektu Analýza vývoje Národního parku Šumava za období uplynulých 15 let. Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk, 187 s.

[3] Bína, J. (2010a): Aktualizace potenciálu cestovního ruchu v České republice. ÚÚR,

[4] Praha. [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z URL: <**http://www.uur.cz/default.asp?ID=3690**>.

[5] Bína, J. (2010b): Využití potenciálu cestovního ruchu v České republice. ÚÚR, Praha. [online]. [cit. 2011-02-20]. Dostupné z URL: <**http://www.uur.cz/default.asp?ID=3962**>.

[6] Čermák, Z., Hampl, M., Müller, J. (2009): Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: Dochází k významnému obratu?

[7] Geografie, 114, č. 1, s. 37-51.

[8] Galvasová, I. a kol. (2008): Průmysl cestovního ruchu. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 264 s.

[9] Gelná, T., Fialová, D. (2011): Zábavní komplexy a jejich využití v cestovním ruchu. Czech Hospitality and Tourism Papers – Hotelnictví, lázeňství, turismus, VII, č. 13, s. 115-135.

[10] Hampl, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 147 s.

[11] Chromý, P., Skála, J. (2010): Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: Analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka. Geografie, 115, č. 2, s. 223-246. Praha, s. 163–178.

[12] Kolektiv autorů (2008): Úvod do regionálních věd a veřejné správy. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 455 s.

[13] Perlín, R., Vágner, J. (2010): Turistické regiony České republiky. CzechTourism a ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. Informace České geografické společnosti, č. 1, s. 38-41.

[14] Repík, O. (2010): Koncepce politiky cestovního ruchu. 1. Mezinárodní kolokvium o cestovním ruchu. In: Holešinská, A. (ed.): Sborník příspěvků. Masarykova univerzita, Brno, s. 155-164.

[15] Rudová, P. (2010): Kulturněhistorický potenciál rozvoje periferních oblastí v Česku:Případová studie Horažďovicka, Kašperskohorska a Netolicka. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 103 s.

[16] Šauer, M. (2009): Veřejná podpora cestovního ruchu (příklad SROP 2004-2006). Regionální studia, č. 1, s. 19-27.

[17] Šenkýřová, T. (2011): Regionální diferenciace projektů cestovního ruchu v Česku realizovaných v rámci SROP v letech 2004-2006. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 88 s.

[18] Valášková, T. (2010): Podpora cestovního ruchu v rámci kohezní politiky Evropské unie. In: Holešinská, A. (ed): 1. Mezinárodní kolokvium o cestovním ruchu. Sborník příspěvků, s. 251-267.

[19] Vilamová, Š. (2004): Jak získat finanční zdroje z Evropské unie. Grada, Praha, 196 s.

[20] Vystoupil, J., Šauer, M. (2010): Regionální operační programy jako nástroj podpory cestovního ruchu v ČR. Regionální studia, č. 1, Praha, s. 38-50.

[21] Vystoupil, J. a kol. (2007): Návrh nové rajonizace cestovního ruchu v ČR. Masarykova univerzita, Brno, 98 s.

[22] Zavřel, L. (2010): Analýza regionální dimenze dotačních titulů do environmentální sféry v programovém období 2004-2006. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha, 109 s.

KONTAKT

RNDr. Dana Fialová, Ph.D.
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, UK v Praze
E-mail: **dana.fialova@natur.cuni.cz**

Mgr. Tereza Šenkýřová
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, UK v Praze
E-mail: **tery.senkyr@seznam.cz**

Dana Fialová je odbornou asistentkou na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Je členkou pracovní skupiny Centra výzkumu geografie volného času, které funguje při výše uvedené katedře a zabývá se základním a aplikovaným geografickým výzkumem, přičemž hlavními tématy jsou cestovní ruch, druhé bydlení (chataření a chalupaření), rekreace, volný čas a životní styl. Tereza Šenkýřová je absolventkou magisterského studijního oboru sociální geografie a regionální rozvoj garantovaného jmenovaným pracovištěm.

VÝJAZDOVÝ /ZAHRANIČNÝ PASÍVNY/ CESTOVNÝ RUCH OBČANOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Anton Kasagranda

DEPARTURE /FOREIGN PASSIVE/ TOURISM OF CITIZENS OF SLOVAK REPUBLIC

ABSTRAKT

Cieľom príspevku je charakteristika výjazdového, resp. zahraničného pasívneho cestovného ruchu z pohľadu občanov Slovenskej republiky v sledovanom roku 2013. Hlavný cieľ postupne naplníme parciálnymi analýzami v rámci ktorých sledujeme krajiny, ktoré si slovenský návštevník vyberá, jeho motiváciu pre uskutočňovanie výjazdov, typ krajiny /resp. miesto pobytu/, ktoré uprednostňuje, ubytovacie zariadenie, ktoré preferuje a spôsob dopravy, akým sa do a z miesta pobytu dopraví. Vstupnými dátami pre napísanie tohto príspevku je databáza Štatistického úradu SR.

Klíčová slova: výjazdový /zahraničný pasívny/ cestovný ruch, navštívené krajiny, motivácia návštevníka, typ krajiny, ubytovacie zariadenia, doprava

ABSTRACT

The aim of this paper is to characterize departure, respectively foreign passive tourism from the perspective of citizens of the Slovak Republic in the year 2013. The main objective will be gradually filled by the partial analyzes. Gradually, we will notice countries that Slovak visitor chooses, his motivation for travel, type of landscape / resp. place of residence / which he prefers, accommodation that prefers and the way which is used for transport. Input data for writing this article is database from Statistical Office of Slovak Republic.

Keywords: departure /foreign passive/ tourism, visited countries, motivation of visitor, type of landscape, accommodation, transportation

ÚVOD

Slovensko je krajinou s pasívnym saldom zahraničného cestovného ruchu. V roku 2013 podľa [15] na naše územie prišlo spolu 1,67 mil. zahraničných turistov, ktorí tu prenocovali 4,34 mil. krát. Hodnoty z toho istého informačného zdroja ohľadom výjazdového cestovného ruchu hovoria o 1,89 mil. vycestovaných, ktorí v zahraničí prenocovali 11,59 mil. krát. Aj samotná priemerná dĺžka pobytu Slovákov v zahraničí je výrazne dlhšia ako dĺžka pobytu zahraničných návštevníkov u nás (7,4 dňa dĺžka pobytu Slovákov v zahraničí voči 2,6 dňa zahraničných u nás).

Tento stav jednoznačne a veľmi výrazne potvrdzuje pasívne saldo zahraničného cestovného ruchu. Aj pri porovnávaní pobytov Slovákov v zahraničí a Slovákov v tuzemsku zisťujeme, veľké rozdiely v dĺžke pobytov (7,4 voči 3,0 dňa). Môžeme teda hovoriť o trende, ktorý potvrdzuje fakt, že Slovák si pre hlavnú letnú (dlhšiu) dovolenku vyberá primárne zahraničie a na kratšie dovolenky, ktoré uskutočňuje počas roka si vyberá častejšie domáce prostredie. Samozrejme, že tieto tvrdenia sú veľmi zovšeobecnené a vychádzajú zo sumárnych štatistík, ktoré nezohľadňujú/nezachytávajú niektoré relevantné fakty (napr., že domáci návštevník, ktorý sa v tuzemsku pohybuje počas dlhšej dovolenky vo viacerých HUZ je evidovaný ako viac kratších návštev a pod.). Ambíciou tohto príspevku je na základe relevantných a dostupných dát zhodnotiť štruktúru zahraničného pasívneho cestovného ruchu Slovenskej republiky. Naplnenie tohto hlavného cieľa sa pokúsime naplniť niekoľkými parciálnymi analýzami, ktoré vzájomne do značnej miery súvisia. Postupne zhodnotíme, aké krajiny, resp. destinácie si Slováci pre uskutočňovanie cestovného ruchu prioritne vyberajú, aká je ich hlavná motivácia pre účasť na cestovnom ruchu, aký typ krajiny /resp. miesto pobytu/ si najčastejšie vyberajú, v akých typoch ubytovacích zariadení sa najčastejšie ubytovávajú a akú formu dopravy pre uskutočnenie cestovného ruchu prioritne vyhľadávajú.

Pripomíname, že hlavnou dátovou bázou pre napísanie tohto príspevku je publikácia od [13], ktorá je dostupná na ŠÚ SR ako i stránkach Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (MDVaRR SR).

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A PREHĽAD LITERATÚRY

Cestovným ruchom sa vďaka jeho „interdisciplinarite“, ktorú zdôrazňuje mnoho autorov [4, 14, 17, 21, 22] a i. venuje, veľmi pochopiteľne, mnoho vedných disciplín (ekonómia, manažment, psychológia, politológia, sociológia a i.). Aj na poli geografických výskumov nájdeme množstvo prác hodnotiacich cestovný ruch primárne z pohľadu ponuky ako napr. [7, 8, 12], dopytu [6, 9, 16], či hodnotiaceho oboje [10, 19, 20].

Akousi prioritnou inšpiráciou, resp. aplikačným a do značnej miery aj metodologickým vzorom pre napísanie tohto príspevku je (z pohľadu autora tohto príspevku) asi najkomplexnejšie geografické dielo zaoberajúce sa cestovným ruchom vydané v posledných rokoch v celom „Česko-Slovensku“, ktorého autormi sú [19], resp. druhé, ktoré s ním do značnej miery koreluje [20]. Na Slovensku sa v rámci geografickej školy analýzou výjazdového, resp. zahraničného pasívneho cestovného ruchu do určitej miery zaoberalo niekoľko autorov, spomeňme [1], prípadne [2].

METODIKA

Databáza, vďaka ktorej sme spracovali podkapitolu v ktorej sa venujeme výjazdovému (resp. zahraničnému pasívnemu) cestovnému ruchu je z publikácie „Základné ukazovatele za dovolenkové cesty SR“ od [13] modifikovaná a porovnaná s internými dátami z [11] a následne verifikovaná a komparovaná s rozsiahlou štatistickou ročenkou „Yearbook of Tourism“ od [18].

Primárne porovnávame a sledujeme krajiny, ktoré si návštevník zo Slovenskej republiky pre uskutočňovanie cestovného ruchu vyberá. Ďalej hodnotíme aký je hlavný účel cesty cestujúcich (resp. ich vnútorná motivácia), s ktorým úzko súvisí ďalší sledovaný ukazovateľ - typ krajiny /resp. miesto pobytu/, ktorý si najčastejšie

vyberajú. Následne budeme hodnotiť aký typ ubytovacích zariadení Slováci najviac preferujú a akú formu dopravy pre uskutočnenie cestovného ruchu prioritne využívajú.

Pri prvom ukazovateli, ktorým je analýza preferovaných cieľových krajín sledujeme s osobitým zreteľom 12 najnavštevovanejších z nich. Všímame si absolútny počet cestujúcich, počet prenocovaní, priemerné dĺžky pobytov v týchto krajinách ich podiel na celkovej štruktúre výjazdového CR v roku 2013.

S výberom krajiny úzko súvisí aj ďalší sledovaný ukazovateľ, ktorým je hlavný účel cesty. Budeme si všímať, aká je hlavná motivácia návštevníkov, aké percentuálne podiely z nich patria do ktorých skupín a pod. Pri tomto ukazovateli návštevníkov vnútorne rozdelíme a diferencujeme podľa toho, či sa rozhodli uskutočniť krátkodobú alebo dlhodobú cestu a budeme si všímať určité odlišnosti.

S motiváciou úzko súvisí ďalší parciálny ukazovateľ, ktorým je typ krajiny /resp. miesto pobytu/, ktorý návštevníci preferujú. Vďaka typu krajiny dokážeme do značnej miery charakterizovať v zmysle [19, resp. 3] druh alebo formu cestovného ruchu, ktorú návštevník v mieste pobytu vykonáva. Aj pri tejto analýze vnútorne odčleníme krátkodobé a dlhodobé pobyty a budeme si všímať určité zákonitosti a priestorové súvislosti.

V krajine /resp. mieste/, kde návštevníci cestovný ruch vykonávajú trávia významný čas pobytu v ubytovacom zariadení, ktoré je predposledným hodnoteným ukazovateľom výjazdového cestovného ruchu. Sledovať budeme typológiu ubytovacích zariadení a počet návštevníkov dlhodobých a krátkodobých návštev, v týchto zariadeniach. Posledným ukazovateľom je hodnotenie dopravného prostriedku, prípadne formy dopravy, ktorú sa slovenskí turisti rozhodli použiť.

Pre komparáciu a tvorbu analýz spracúvame dáta za rok 2013, ktoré upravíme do grafických výstupov vo forme obrázkov, tabuliek, grafov a pod. Dodávame, že pre potreby tohto príspevku je krátkodobý cestovný ruch ten v trvaní do 3 dní a dlhodobý taký, ktorý trvá viac ako 3 dni. Rovnako pripomíname, že evidencia pracuje s vycestovaniami do zahraničia a nevylučuje tak, že i jedna osoba, resp. jeden Slovák môže uskutočniť viac takýchto vycestovaní a teda byť viacnásobne súčasťou tejto štatistiky.

ŠTRUKTÚRA PODĽA CIEĽOVEJ KRAJINY

Pre slovenského turistu je jednoznačne najatraktívnejšou krajinou na uskutočňovanie cestovného ruchu Chorvátsko. V roku 2013 si ju ako cieľovú krajinu vybralo až 26,4 % všetkých cestujúcich. To, veľmi zjednodušene znamená, že každý štvrtý vycestovaný Slovák volí ako cieľovú krajinu svojho pobytu túto krajinu. V absolútnych číslach je to takmer 0,5 mil. cestujúcich, ktorí tu prenocovali 4,32 mil. krát a strávili tu tak v priemer 8,65 dňa (tab. 1, obr. 1). Takto významne vysoký podiel pripisujeme najmä veľmi vynikajúcim lokalizačným predpokladom, dobrej dopravnej dostupnosti (najmä pre cestnú dopravu) a zjavnej historickej, geografickej a kultúrnej blízkosti. Súčasne predpokladáme, že do Chorvátska slovenskí turisti cestujú prioritne v letných mesiacoch, že pre tieto dovolenkové pobyty využívajú najmä vlastnú individuálnu dopravu a že sa ubytúvajú v miestnych apartmánových domoch.

S podielom z celkového výjazdového turizmu na úrovni 15,5 % je druhou najvyhľadávanejšou krajinou pre slovenského turistu Česká republika (tab. 1. obr. 1). V roku 2013 ju navštívilo 293,6 tisíc Slovákov, ktorí tu prenocovali 1,37 mil. krát. Priemerná dĺžka ich pobytu je 4,65 dňa. Česká republika je pre slovenského návštevníka taktiež výnimočne atraktívnou krajinou. Dĺžka pobytu je tu však, celkom očakávane, kratšia ako pri Chorvátsku. I tak jej však platí prívlastok „dlhodobý pobyt“ (dlhší ako tri dni). Musíme poznamenať, že českí návštevníci na Slovenku strávia až o 1,9 dňa menej ako slovenskí v Česku, ktorých analýzou sa vo svojom príspevku venovali [5]. Predpokladáme, že najatraktívnejšími destináciami pre Slovákov sú hl. mesto Praha, Karlovarský a Juhomoravský kraj. V rámci nich je to tak pravdepodobne kultúrny, poznávací, gastronomický, vinársky a i. cestovný ruch. Pri Českej republike nesmieme opomenúť jeden významný fakt. Územie bolo spolu so Slovenskom až do roku 1993 jedným štátom so spoločným menovým, hospodárskym, čiastočné i kultúrnym a sociálnym systémom. Mnoho obyvateľov zo Slovenska v tejto krajine v súčasnosti žije a pracuje a teda kvantifikovaný počet slovenských návštevníkov je určite značne poddimenzovaný.

Tabuľka 1: Výjazdy domáceho obyvateľstva do zahraničia v roku 2013

	Miesto pobytu	Návštevníci	podiel (%)	prenocovania	dĺžka pobytu
1.	Chorvátsko	499 923	26,4 %	4 323 439	8,7
2.	Česká republika	293 573	15,5 %	1 365 144	4,7
3.	Taliansko	237 805	12,6 %	1 986 210	8,4
4.	Rakúsko	131 178	6,9 %	541 432	4,1
5.	Maďarsko	108 967	5,8 %	475 533	4,4
6.	Turecko	86 484	4,6 %	724 089	8,4
7.	Bulharsko	71 480	3,8 %	647 125	9,1
8.	Grécko	64 313	3,4 %	565 023	8,8
9.	Francúzsko	59 213	3,1 %	268 366	4,5
10.	Poľsko	52 815	2,8 %	131 823	2,5
11.	Spojené kráľovstvo	40 449	2,1 %	226 532	5,6
12.	Egypt	29 882	1,6 %	333 232	11,2
	spolu top 12	1 676 082	88,5 %	11 587 948	6,9
	ostatné krajiny	217 995	11,5 %	2 401 725	11,0
	Spolu	1 894 077	100,0 %	13 989 673	7,4

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

Vyšší podiel ako 10 % z celkového výjazdového cestovného ruchu zaznamenávame ešte v Taliansku, kde v roku 2013 prišlo 238 tis. Slovákov, ktorí tu prenocovali 1,99 mil. krát (počtom prenocovaní na 2. mieste). Na celkovom podiele tvorí táto krajina 12,6% podiel a priemerná dĺžka pobytu Slovenského návštevníka je 8,4 dňa (tab. 1, obr. 1). Aj túto krajinu si slovenský návštevník vyberá najmä v lete. Taliansko je mimoriadne turisticky atraktívna krajina, ktorá ponúka množstvo foriem trávenia voľného času a pravidelne patrí medzi 10 najnavštevovanejších krajín sveta. Atraktívna je z pohľadu prímorskej rekreácie, kultúrneho a poznávacieho CR, gastronómie, vysokohorskej turistiky a i. K tomu je vynikajúco prepojená so Slovenskou dopravnou infraštruktúrou a tak môžeme predpokladať širokú škálu foriem a druhov cestovného ruchu, pre ktoré si ju slovenský návštevník vyberá.

Obr. 1: Výjazdy domáceho obyvateľstva do zahraničia v roku 2013

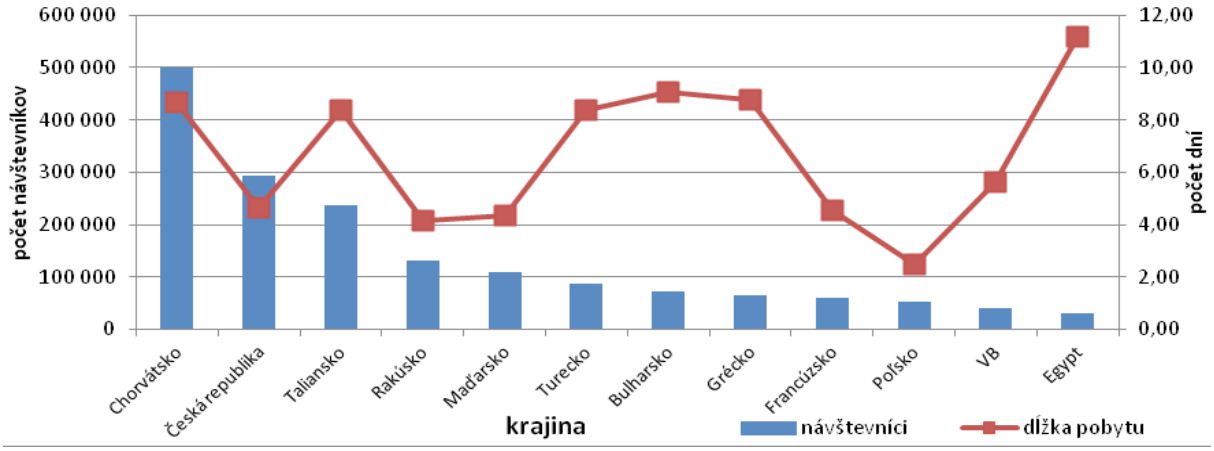

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

Z pohľadu absolútnych počtov návštev zaznamenáva viac ako 5 % podiel ešte Rakúsko (6,8% podiel s 131 tisíc, 541 tis. prenocovaniami a priemernou dĺžkou pobytu 4,1 dňa) a Maďarsko (5,8% podiel s 109 tisíc návštevníkmi,

476 tis. prenocovaniami a priemernou dĺžkou pobytu 4,4 dňa). Obe krajiny susedia so Slovenskou republikou a dochádza medzi nimi k významnej interakcií aj na dennej báze. Zaujímavé je, že Rakúsko je pre Slovenského návštevníka atraktívne najmä kvôli vysokohorskému turizmu a vďaka prítomnosti kultúrneho centra akým je Viedeň. Maďarsko je zase atraktívne najmä vďaka svojmu hlavnému mestu Budapešť a vďaka letnej rekreácií pri vode (najmä Balaton, vodné plochy, kúpaliská a pod.).

Ostatné krajiny nedosahujú vyšší podiel výjazdového turizmu ako 5 %. Z nich je významnou turisticky navštevovanou krajinou, ktorej podiel na celkovom výjazdovom CR SR každoročne stúpa najmä Turecko (obr. 2). Pre Slovenského návštevníka sú mimoriadne atraktívne ešte Francúzsko, Poľsko, Bulharsko, Grécko, či Veľká Británia. Poľsko je krajinou, kde Slováci strávia v priemere iba 2,5 dňa a tak predpokladáme, že sem prichádzajú najmä kvôli poznávaciemu, či kultúrnemu CR. Naopak, dlhšie pobyty trávia Slováci v typických letných destináciách, kde trávia v priemere viac ako 8 dní (tab. 1, obr. 1).

Zaujímavé je, že medzi 12 najnavštevovanejších krajín sa dostala iba jedna krajina mimo Európy, ktorou je Egypt. V Egypte dochádza aj k najdlhším pobytom Slovákov (z top 12), ktoré trvajú v priemere až 11,2 dňa (obr. 1). Tento fakt spôsobuje najmä forma a typ cestovného ruchu, keďže sa prioritne jedná o dovolenkové pobyty sprostredkované prostredníctvom turistických kancelárií a pod.

Ostatné krajiny sveta (tie ktoré sa nedostali do top 12) navštívilo 218 tisíc Slovákov (podiel 11,2 %), ktorí v nich prenocovali 2,4 mil. krát. Priemerná dĺžka pobytu v týchto krajinách je teda 11 dní. Je pochopiteľné, že priemerná dĺžka pobytu týchto vzdialených krajín je dlhšia, rovnako môžeme predpokladať, že spôsob dopravy ktorú budú títo účastníci uprednostňovať bude letecká doprava.

Obr. 2: Výjazdy domáceho obyvateľstva do zahraničia v roku 2013

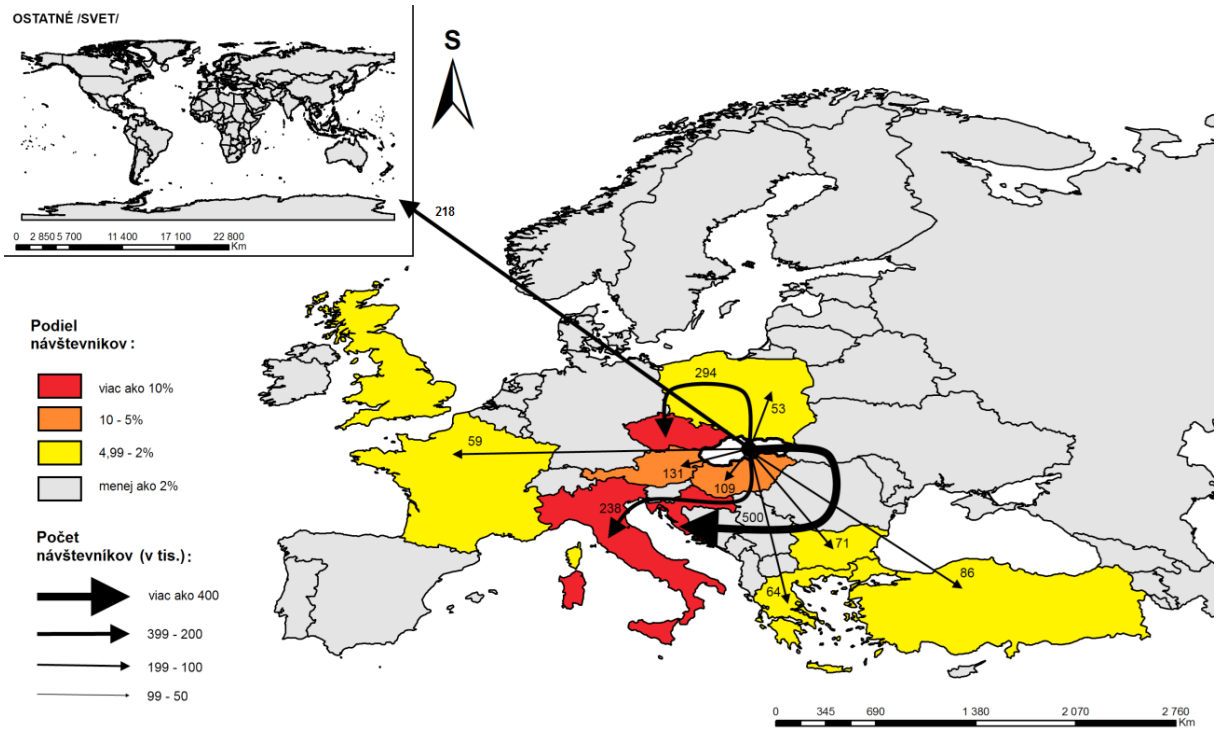

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

Žiaľ, nepodarilo sa nám dostať k dátam za sezónnosť a teda rozloženia návštev Slovákov v zahraničí počas roka, ktoré by do značnej miery pomohli s analýzou a typológiou rozloženia a vycestovania počas roka. Predpokladáme však, že nosnú časť výjazdového cestovného ruchu uskutočňujú Slováci v letných mesiacoch, keďže si primárne vyberajú prímorské krajiny (obr. 2), ktoré sú nám geograficky veľmi blízke a do značnej miery porovnateľné s našimi klimatickými podmienkami (obr. 2). Súčasne však platí, že sa nachádzajú v geografickom regióne, ktorý je významne navštevovaný v celosvetovom meradle. Týmto regiónom je oblasť Stredozemného mora /resp. Jadranského, Egejského, či Čierneho mora/, ktorá je pre Slováka relatívne dobre dostupná i individuálnou automobilovou dopravou (obr. 2).

ŠTRUKTÚRA PODĽA HLAVNÉHO ÚČELU

Hlavný účel cesty, resp. motivácia do značnej miery /možno až veľmi výrazne/ súvisí s geografickým priestorom, ktorí si návštevníci pre uskutočnenie cestovného ruchu vyberajú. Pre potreby tohto príspevku sme rozdelili motiváciu návštevníka osve pre dlhodobé a osve pre krátkodobé cesty (tab. 2).

Formy motivácie delíme v zmysle metodiky [13, 15] na rekreáciu a šport, poznávacie pobyty, agroturistiku, wellness pobyty, športové podujatia a kultúrne podujatia. Už zo samotnej formy delenia môžeme predpokladať, že pre dlhodobé pobyty budú najviac motivujúce rekreácia a šport a poznávacie pobyty. Naopak, pre krátkodobé pobyty bude percentuálne rozloženie návštev relatívne rovnomernejšie.

Tabuľka 2: Motivácia účastníkov cestovného ruchu podľa hlavného účelu cesty v roku 2013

Forma pobytu	Počet návštevníkov			
	dlhodobé	podiel (%)	krátkodobé	podiel (%)
Dovolenky, voľný čas a rekreácia	**1 343 267**	**85,4 %**	**213 021**	**66,5 %**
z toho:				
rekreácia a šport	1 207 671	76,7 %	63 258	19,8 %
poznávací pobyt	107 805	6,9 %	117 141	36,6 %
Agroturistika	14 434	0,9 %	17 418	5,4 %
welness pobyt	5 698	0,4 %	10 809	3,4 %
športové podujatia	3 092	0,2 %	4 395	1,4 %
kultúrne podujatia	4 567	0,3 %	0	-
Návšteva príbuzných a priateľov	**196 312**	**12,5 %**	**94 408**	**29,5 %**
Ostatný osobný účel	**34 210**	**2,2 %**	**12 859**	**4,0 %**

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

Dátovú bázu 1,89 mil. Slovákov teda vnútorne diferencujeme na 1,57 mil. dlhodobých a 320 tis. krátkodobých návštevníkov (tab. 2). Pri dlhodobých návštevníkoch je jednoznačne najdominantnejšou motiváciou rekreácia a šport (1,34 mil., s 85,4% podielom), ktorej sa zúčastnila významná väčšina účastníkov. Títo s najväčšou pravdepodobnosťou uskutočňujú svoje pobyty v prímorských destináciách o ktorých sme povrávali v predošlej časti príspevku (Chorvátsko, Taliansko a i., obr. 2). Zaujímavé je, že až pre 12,5 % účastníkov je najväčšou motiváciou pre uskutočnenie dlhodobej návštevy návšteva príbuzných a priateľov. Žiaľ, kvantifikácia tohto údaju je veľmi problematická a tak môžeme len odhadovať, aká je reálna odchýlka tohto údaju. Predpokladáme, že takto motivovaní Slováci prichádzajú prioritne do Českej republiky, ktorá je dodnes pre Slovákov veľmi blízkou krajinou s množstvom sociálnych a i. väzieb. Poslednou motiváciou pre uskutočňovanie dlhodobých pobytov s relatívnou hodnotou nad 3 % je tzv. poznávací pobyt (108 tis návštevníkov s 6,9 % podielom). Tieto pobyty majú zvyčajne vlastnosť, pri ktorej sa účastník „premiestňuje“ v priestore, zväčša nestrávi viac ako dve noci na jednom mieste a pohybuje sa naprieč viacerými regiónmi, niekedy aj krajinami, či dokonca makroregiónmi. Z pohľadu výjazdového CR je však relatívne jednoducho kvantifikovateľný ako dlhodobý turista. Predpokladáme, že tieto cesty Slováci uskutočňujú v krajinách, ktoré sa zväčša do top 12 krajín s výnimkou Talianska, Francúzska a Veľkej Británie/ (obr. 2) nedostali.

Analýza motivácie pre uskutočňovanie krátkodobých ciest je výrazne heterogénnejšia ako pri tých dlhodobých (tab. 2). Je to pochopiteľné, keďže motivácia na uskutočnenie krátkodobého pobytu môže byť významne rôznorodejšia. Najviac (117 tis., 36,6 % podiel) z krátkodobých návštevníkov je motivovaných poznávaním. Predpokladáme, že sa jedná o poznávacie pobyty v priestore strednej Európy (najčastejšie u našich susedov), prípadne v ostatných, relatívne ľahko dostupných /cenovo i vzdialenosťou/ krajinách Európy (Veľká Británia, Francúzsko a pod.). Až 29,5 % krátkodobých ciest (94 tis. návštevníkov) je motivovaných návštevou príbuzných

a priateľov (tab. 2). Tieto pobyty sú v našich susedných krajinách a krajinách, kam cestuje množstvo Slovákov za prácou (Veľká Británia, Írsko a pod.). Nasledujú pobyty motivované rekreáciou a športom (63 tis., 19,8 % podiel), pri ktorých predpokladáme, že sa jedná prioritne o víkendové pobyty rovnako v dostupných (najmä susedných) krajinách. Nad hranicu 5 % sa dostali aj pobyty motivované agroturistikou (17 tis. návštevníkov, 5,4 %), pre ktoré je cieľovou destináciou najčastejšie pravdepodobne Česko (vinohradnícka oblasť Južnej Moravy), Taliansko (oblasť Toskánska), či Rakúsko a Francúzsko.

Keďže pre agroturistiku a wellness má veľmi dobré podmienky aj samotné Slovensko tento návštevník nie je významne motivovaný za týmto účelom opúšťať svoju vlasť. Za iným, ako spomínaným účelom vycestovalo zo Slovenska 13 tis. (resp. 4 %) Slovákov.

ŠTRUKTÚRA PODĽA TYPU KRAJINY /MIESTA POBYTU/

Motivácia pre uskutočnenie cestovného ruchu následne (najmä pri špecifických formách, či druhoch v zmysle [19, resp. 3]) určuje aký typ krajiny na uskutočnenie pobytu jednotliví návštevníci preferujú. Aj túto analýzu vnútorne diferencujeme na dlhodobé a krátkodobé cesty (tab. 3).

Tabuľka 3: Motivácia účastníkov cestovného ruchu podľa typu krajiny /miesta pobytu/ v roku 2013

Miesto pobytu	počet účastníkov			
	Dlhodobé	podiel (%)	krátkodobé	podiel (%)
Mesto	485 659	30,9 %	243 448	76,0 %
Vidiek	120 297	7,6 %	63 244	19,7 %
prímorské oblasti	1 020 374	64,8 %	20 991	6,6 %
jazerá, rieky, vodné plochy	111 129	7,1 %	9 451	3,0 %
výletná plavba	78 424	5,0 %	0	-
hory, pohoria, vrchoviny	172 949	11,0 %	19 665	6,1 %
Iné	25 623	1,6 %	21 219	6,6 %

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

Najsilnejšou motiváciou pre uskutočnenie dlhodobých ciest Slovákov je pobyt v prímorských oblastiach (až 1,02 mil., s 64,8 % podielom). Takýto návštevník odchádza najmä do Chorvátska, Talianska a ostatných geograficky i cenovo dostupných destinácií najmä v oblasti Stredomoria (obr. 2). Zaujímavý je relatívne vysoký podiel dlhodobých návštev Slovákov v mestách (tab. 3), kam sa rozhodne ísť až 30,9 % z nich (486 tis. návštevníkov). Tieto dlhodobé pobyty sú uskutočňované pravdepodobne najčastejšie v hlavných a kultúrno-historicky najhodnotnejších mestách /Praha, Rím, Budapešť, Viedeň a i./. Významný podiel dlhodobých ciest v zahraničí prináleží pobytu v horskom prostredí, pohoriach a vrchovinách (tab. 3), kde trávi svoj pobyt až 11 % (173 tis. účastníkov). Prioritne navštevujú Rakúsko, či severné Taliansko a Bulharsko ako v letnej, tak v zimnej sezóne. Vidiek, ako miesto pre uskutočňovanie agroturistiky si vyberá až 120 tis. návštevníkov (7,6 % podiel). Pre Slováka sú pre dlhodobú cestu v zahraničí atraktívne aj jazerá, rieky a vodné plochy (tab. 3), ktoré navštívilo až 7,1 % (111 tis.) z nich. Predpokladáme, že za týmto účelom navštívili prioritne Maďarsko /Balaton a i./. Výletné plavby sú súčasným trendom, ktorý v určitom slova zmysle vytvára prekryv rôznych motivácií (mesto, prímorské oblasti, jazerá a pod.) a u ktorého môžeme očakávať výrazný nárast významu a jeho rozvoj. V roku 2013 ho vyhľadalo 5 % Slovákov (78 tis.). Inú motiváciu pre účasť na dlhodobom výjazdovom cestovnom ruchu si zvolilo 1,6 % návštevníkov (26 tis.).

Pre krátkodobú návštevu zahraničia je pre Slováka výrazne najviac motivujúcim miestom pobytu /resp. typom krajiny/ mesto (243 tis. návštevníkov, 76 % podiel). Tento fakt do značnej miery súvisí s geografickou (i časovo dostupnou) blízkosťou takých kultúrno-historických centier akými sú Viedeň, Praha, Budapešť ale i Rím, Paríž, Londýn a i. Trochu prekvapujúco je významne motivujúcim priestorom i vidiek (tab. 3), ktorí si za miesto svojej krátkodobej dovolenky zvolilo 19,7 % (63 tis.) Slovákov. Predpokladáme, že tieto krátkodobé

cesty úzko súvisia s agroturistikou. Do niektorej z prímorských oblastí sa na krátkodobú cestu vybralo 6,6 % (21 tis.) Slovákov (tento priestor výrazne uprednostňujú pre uskutočnenie dlhodobého pobytu). Rovnaké hodnoty (6,6 % podiel a 21 tis. návštevníkov) vykazujú aj všetky ostatné, resp. iné typy krajiny /resp. miesta pobytu/(tab. 3).

Keďže Slovensko je krajinou s nádhernými a výnimočne atraktívnymi horami a pohoriami, ktoré sú navštevované i návštevníkmi zo zahraničia a rovnako disponuje relatívne dostatočným množstvo jazier, vodných plôch a pod., tieto typy krajiny nie sú významne motivujúcim miestom pre uskutočňovanie zahraničných návštev (tab. 3).

ŠTRUKTÚRA PODĽA TYPU UBYTOVANIA /UBYTOVACIEHO ZARIADENIA/

Ubytovacie zariadenia ktoré sú v zmysle autorov [10, 19, 20] súčasťou realizačných predpokladov nemajú až tak výrazný vplyv pri výbere miesta uskutočňovania cestovného ruchu ako pri jeho následnej realizácií. Ich existencia je však nevyhnutná pre samotné uskutočňovanie cestovného ruchu. V rámci tejto parciálnej analýzy rozdelíme účastníkov na tých, ktorí uskutočňujú dlhodobé a krátkodobé pobyty a tieto vnútorne diferencujeme podľa toho či si v ubytovacom zariadení prenajímajú, resp. neprenajímajú ubytovanie.

Tabuľka 4: Motivácia účastníkov cestovného ruchu podľa ubytovacieho zariadenia v roku 2013

Typ ubytovacieho zariadenia	počet účastníkov			
	Dlhodobé	podiel (%)	krátkodobé	podiel (%)
prenajaté ubytovanie	**1 288 412**	**81,9 %**	**202 038**	**63,1 %**
hotely a podobné ubytovanie	946 175	60,1 %	164 134	51,2 %
kemping, obytný príves, karaván	3 416	0,2 %	0	-
kúpeľný/liečebný dom	6 646	0,4 %	6 413	2,0 %
iné hromadné ubytovanie	30 475	1,9 %	18 181	5,7 %
ubytovanie na súkromí	301 700	19,2 %	13 310	4,2 %
neprenajaté ubytovanie	**285 377**	**18,1 %**	**118 250**	**36,9 %**
ubytovanie u príbuzných, priateľov	269 706	17,1 %	118 250	36,9 %
Vlastné rekreačné ubytovanie	0	-	0	-
ostatné neprenajaté ubytovanie	15 671	1,0 %	0	-

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

V rámci účastníkov dlhodobých pobytov jednoznačne dominujú prenajaté ubytovania (81,9 %) voči tým „neprenajatým“ (18,1 %). V absolútnom vyjadrení je to pomer 1,29 mil. voči 285 tis. (tab. 4). Pri prenajatom type ubytovacieho zariadenia absolútne dominujú hotely (946 tis. a 60,1 % podiel), nasleduje tzv. ubytovanie v súkromí (tab. 4), ktoré je typickým typom ubytovania návštevníkov v Chorvátsku, kde si ľudia od miestnych obyvateľov prenajímajú apartmány a pod. (s podielom 18,1 % a 285 tis. ubytovanými). Ostatné formy prenajatého ubytovania vykazujú zanedbateľné hodnoty. Veľmi využívaným spôsobom je tiež ubytovanie u príbuzných, priateľov (ako súčasť neprenajatého ubytovania), ktoré v roku 2013 využilo 17,1 % (270 tis.) dlhodobých návštevníkov výjazdového cestovného ruchu (tab. 4).

Pri krátkodobých cestách rovnako dominuje ubytovanie v prenajatých typoch ubytovania (202 tis. návštevníkov a 63,1 % podiel) voči ubytovaniu v neprenajatom ubytovaní (118 tis. návštevníkov a podiel 36,9%). Táto dominancia však nie je taká zjavná. Aj tu je „nosnou kostrou“ ubytovacích zariadení hotel a podobné ubytovanie (tab. 4), ktoré využilo v roku 2013 až 51,2 % všetkých krátkodobých návštevníkov (164 tis.). Druhým najpočetnejším typom ubytovania je ubytovanie u priateľov, ktoré spadá do kategórie neprenajatého ubytovania a ktoré využilo až 36,9 % (118 tis.) návštevníkov.

Ostatné typy ubytovacích zariadení sú v rámci krátkodobých pobytov takmer zanedbateľné. Na základe analyzovaného môžeme tvrdiť, že hotely a obdobné ubytovacie zariadenia tvoria „nosnú kostru“ v rámci materiálno-technickej základne realizačných predpokladov a že môžeme, celkom s istotou vysloviť názor, že sú zásadným typom ubytovacích zariadení pre uskutočňovanie cestovného ruchu. Ich existencia do značnej miery definuje jeho samotnú prítomnosť.

PREFEROVANÉ DRUHY DOPRAVY

Druh dopravy, ktorý si zvolili účastníci výjazdového cestovného ruchu je posledným nami hodnoteným parciálnym cieľom tohto príspevku. Doprava, resp. použitie dopravného prostriedku do značnej miery určuje, aké destinácie, resp. krajiny jednotlivý účastníci navštevujú. Individuálna automobilová doprava bude pravdepodobne primárne využívaná na uskutočnenie cesty do geograficky blízkej krajiny. Predpokladáme, že ak si účastníci zvolili formu dopravy autobusom, prípadne lietadlom, chcú navštíviť vzdialenejšiu destináciu.

Obr. 3: Druh dopravy preferovaný pri uskutočňovaní pobytov v zahraničí v roku 2013

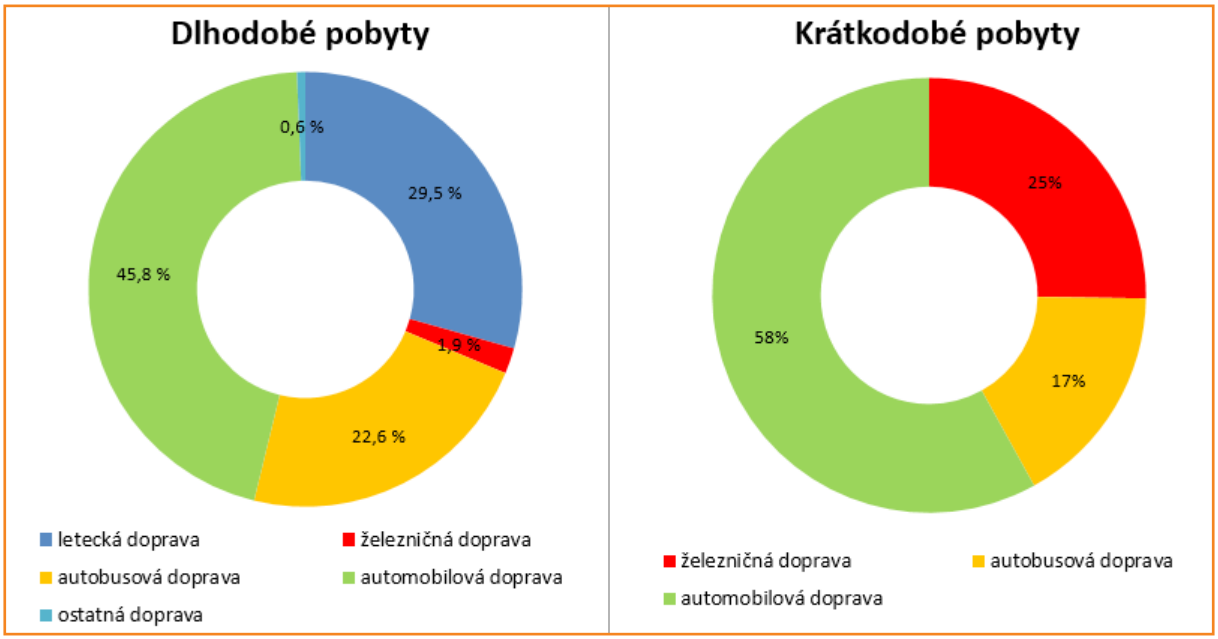

Zdroj: [13, 15] – vlastné prepočty, 2015

Pre uskutočňovanie dlhodobých ciest v rámci výjazdového cestovného ruchu je najvyužívanejším spôsobom dopravy automobilová doprava (obr. 3), ktorú si vybralo až 720 tis. (resp. 45,8 %) návštevníkov. Tento fakt do značnej miery koreluje s geografickou blízkosťou krajín, ktoré si Slovák pre uskutočnenie výjazdového / resp. zahraničného pasívneho/ cestovného ruchu primárne vyberá (obr. 2). Zaujímavosťou je, že až 29,5 % účastníkov (473 tis.) si v roku 2013 vybralo leteckú dopravu pre uskutočnenie svojej zahraničnej dlhodobej cesty. Predpokladáme, že sa jedná o návštevníkov, ktorí sa vybrali do vzdialenejších letovísk, ktorými sú najmä „ostatné krajiny sveta“, ako sme ich charakterizovali v úvode tohto príspevku. Veľmi vyhľadávanou je aj autobusová doprava (obr. 3), ktorá je pravdepodobne využívaná na dopravu do „stredne vzdialených krajín“, ktorými sú v našom ponímaní najmä Francúzsko, Bulharsko a prípadne i niektoré regióny v Taliansku a Grécko (22,2 % podiel s 341 tis. návštevníkmi). Železničná a ostatná doprava je Slovákmi pri účasti na výjazdovom cestovnom ruchu len minimálne využívaná (obr. 3).

Pre krátkodobé zahraničné cesty Slováci prioritne využívajú automobilovú dopravu, ktorou sa prepravuje až 58 % návštevníkov (186 tis.). Druhou najpoužívanejšou s podielom 25,2 % a počtom 81 tisíc používateľov je železničná doprava (obr. 3), pri ktorej môžeme najmä v súčasnosti /po vstupe zahraničného kapitálu na slovenské železničné trate/ predpokladať zvýšený význam do budúcnosti. S podielom 16,7 % je na tretej pozícií autobusová doprava s 54 tisíc účastníkmi. Zaujímavosťou je fakt, že pre krátkodobý podiel nie je

v evidencií žiadny účastník s použitím leteckej dopravy. S týmto faktom môžeme polemizovať, no žiaľ na základe dostupnosti štatistických dát len vysloviť hypotézu, že evidencia takýchto účastníkov (ktorí s určitosťou existujú) jednoducho nezahŕňa.

DISKUSIA

Slováci v roku 2013 uskutočnili podľa [13, 15] 1,89 mil. vycestovaní, pričom 1,57 milióna návštevníkov / resp. vycestovaných/ uskutočnilo dlhodobú cestu, ktorej dĺžka presiahla 3 dni a približne 320 tisíc ciest bolo krátkodobých s trvaním do troch dní. V percentuálnom vyjadrení sa tak jedná o pomer 83 % dlhodobých, voči 17 % krátkodobých vycestovaní. Slováci tak svoje zahraničné pobyty jednoznačne organizujú za účelom strávenia hlavnej, pravdepodobne najčastejšie letnej dovolenky. V zahraničí sumáre prenocovali 13,99 mil. krát a priemerná dĺžka ich pobytu vysoko presiahla hranicu troch dní (7,4 dňa). Ako sme konštatovali v úvode tohto príspevku, hodnoty zahraničného aktívneho cestovného ruchu na území Slovenska ani zďaleka nedosahujú takéto vysoké hodnoty prenocovaní a priemerných dĺžky návštev na základe čoho môžeme konštatovať, že Slovensko vykazuje zápornú hodnotu salda zahraničného cestovného ruchu.

Najčastejšie navštevovanou krajinou z pohľadu Slovenského turistu je jednoznačne Chorvátsko, ktoré v roku 2013 navštívilo až 0,5 mil. Slovákov, čo je až 26,4 % podiel celkového výjazdového cestovného ruchu. Významne atraktívnymi a často navštevovanými krajinami pre Slovenského turistu (s podielom nad 10 %) sú ešte Česko a Taliansko. Celkom očakávane sú najnavštevovanejšie geograficky blízke a relatívne dobre časovo dostupné krajiny. Spolu s menovanými ešte naše susediace krajiny Rakúsko, Maďarsko a Poľsko a tiež nie veľmi vzdialené prímorské krajiny Francúzsko, Grécko, Turecko, Bulharsko a Egypt. Ten je celkom pochopiteľne krajinou s najdlhšou priemernou návštevou (11 dní) z top 12 krajín. Zaujímavým faktom je, že týchto 12 krajín navštívilo až 1,68 mil. všetkých návštevníkov (88,5 % podiel). Na zvyšok sveta (vrátane ostatných európskych krajín) teda pripadá 11,5 % podiel s 218 tisíc návštevníkmi.

Najvýznamnejším motivačným faktorom pre uskutočnenie dovolenkovej cesty je jednoznačne rekreácia a šport. Pri dlhodobých návštevách je táto forma motivácie zásadná až pri 76,7 % cestujúcich (pri krátkodobej návšteve je to približne 19,6 %). Relatívne silným motivačným faktorom pre uskutočňovanie dlhodobých dovoleniek sú aj návšteva príbuzných a priateľov (12,5 %) či poznávacie pobyty (6,9 %). Motivácia pre uskutočňovanie krátkodobých ciest je celkom pochopiteľne odlišná. Pre uskutočňovanie krátkodobých ciest je najsilnejším motivačným faktorom poznávanie, resp. poznávacie pobyty (36,6 %), nasledujú návšteva príbuzných a priateľov (29,5 %) a až potom je to spomínaná rekreácia a pobyt. Je zjavné, že pre dlhodobé cesty a pobyty Slováci vyhľadávajú prioritne miesta, kde sa môžu rekreovať, oddychovať, naopak, pre krátkodobé, najčastejšie víkendové pobyty si primárne vyberajú poznávacie zájazdy a návštevu priateľov, známych v zahraničí.

Najvyhľadávanejším typom krajiny /resp. miestom pobytu/ je vo vzťahu ku krajinám, ktoré si Slováci vyberajú a motivačným faktorom, ktoré ich pre uskutočnenie zahraničnej cesty motivujú celkom pochopiteľne prímorské oblasti. Ich dominancia je zjavná pre uskutočnenie dlhodobých ciest (64,8 %). Prekvapujúce je, že až 30,9 % Slovákov si pre uskutočnenie dlhodobej dovolenky vyberá mesto. Tento fakt je zaujímavý i v tom, že pre hory a pohoria sa rozhodlo takmer 3 násobne menej účastníkov (len 11 %). Pri krátkodobých cestách je rovnako relatívne očakávane preferovaným typom krajiny /resp. miesto pobytu/ mesto, ktoré si vyberá až 76 % Slovákov, za ktorým nasleduje vidiek s 19,7 % podielom.

Dominanciu v rámci typov ubytovacích zariadené v rámci oboch typov dovolenkových pobytov (pri dlhodobých 60,1 % podiel, pri krátkodobých 51,2 %) majú hotelové a podobné zariadenia. V zmysle [13, 15] sa ubytuje až 18,1 % pri dlhodobých a 36,9 % pri krátkodobých pobytoch v tzv. neprenajatom ubytovaní, ktoré primárne tvorí typ ubytovania u príbuzných, priateľov. Zaujímavá je vysoká hodnota v rámci ubytovania v súkromí pri dlhodobých cestách (19,2 %). Táto hodnota je spôsobené pravdepodobne preferovaným typom ubytovania Slovákov v Chorvátsku. Tu je významne využívané tzv. ubytovanie u domáceho obyvateľstva v apartmánoch a pod., ktoré sú v rámci štatistiky [13, 15] evidované ako ubytovanie v súkromí.

Pre dopravu do miesta uskutočňovania cestovného ruchu Slováci jednoznačne najviac preferujú automobilovú dopravu (pri dlhodobých cestách 45,8 %, pri krátkodobých až 58%). Toto správanie sa, je vzhľadom na polohu Slovenska v rámci Európy, kvalite dopravnej infraštruktúry a vyhľadávaným krajinám, typom krajiny /resp. miestom pobytu/ a ich vnútornou motiváciou pre uskutočňovanie pobytu, jednoznačne očakávané. Rovnako tak môžeme pri dlhodobých návštevách očakávať relatívne vysoký podiel leteckej (29,5 %) a autobusovej dopravy (22,6 %). Pri krátkodobých pobytoch je to spolu s automobilovou dopravou železničná (25 %) a autobusová (17 %). Predpokladáme, že nulové hodnoty leteckej dopravy pri krátkodobých cestách sú spôsobené štatistickou chybou, respektíve nesprávnou evidenciou týchto pobytov, pretože nepredpokladáme, že ani jeden Slovák neuskutočnil v roku 2013 krátkodobý pobyt, pri ktorom využil leteckú dopravu.

ZÁVER

Ambíciou príspevku bolo zhodnotiť správanie sa Slovenského turistu pri výbere dovolenkovej destinácie, resp. pri jeho účasti na zahraničnom pasívnom /príp. výjazdovom/ cestovnom ruchu. Naplnenie tohto cieľa sme postupne spracovali v rámci viacerých parciálnych charakteristík. Zistili sme, že Slováci si zahraničie mnohonásobne viacej vyberajú ako priestor pre uskutočnenie dlhodobej dovolenky.

Rovnako sme zistili, že pre jej uskutočnenie si primárne vyberajú geograficky blízke krajiny, najmä Chorvátsko, Taliansko a Česko. Pre uskutočnenie zahraničnej dovolenky ich najviac motivuje rekreácia, ktorá je najčastejšie spojená s pobytom v prímorských oblastiach, prípadne v mestách. V miestach svojich pobytov vyhľadávajú primárne hotelový typ ubytovania a do destinácií sa dopravujú najmä individuálnom automobilovou dopravou. Na základe zisteného predpokladáme, že Slováci absolvujú svoje dlhodobé výlety do zahraničia primárne v letných mesiacoch hlavnej turistickej sezóny.

Ich správanie sa pri krátkodobej a dlhodobej ceste do zahraničia sa pomerne líši. Pre krátkodobé pobyty si primárne vyberajú mestá, navštevujú primárne krajiny ako Česko, Maďarsko, Poľsko, či Rakúsko a ich hlavnou motiváciu sú poznávacie pobyty. Pri týchto krátkodobých cestách dominuje ubytovanie v hoteloch, táto dominancia však nie je tak výrazná ako pri dlhodobých pobytoch a relatívne často sa ubytovávajú u príbuzných a priateľov. Aj pri tomto type zahraničného cestovného ruchu preferujú automobilovú dopravu. Predpokladáme, že rozloženie týchto pobytov počas roka je značne rovnomernejšie ako pri dlhodobých zahraničných pobytoch.

Záverom môžeme konštatovať, že priemerné dĺžky pobytov v zahraničí výrazným spôsobom prekračujú ich hodnoty pri uskutočňovaní v tuzemsku. Ako sa bude vyvíjať zahraničný pasívny /resp. výjazdový/ cestovný ruch v najbližších rokoch predpokladať nevieme. Môžeme len dúfať, že záporné saldo zahraničného cestovného ruchu sa bude postupne znižovať a, že tak ako Slováci radi vycestúvajú za dovolenkami do zahraničia budú aj zahraniční turisti ku nám prichádzať.

POĎAKOVANIE

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/1143/12 Regióny: vývoj, transformácia a regionálna diferenciácia

LITERATÚRA

[1] CÁKOCI, R. (2013). Cestovný ruch na Slovensku. s. 214 – 253. In: LAUKO, V. a kol. (2013). Geografia Slovenskej republiky. Humánna geografia. Bratislava. Geografika. 289 s. ISBN 978-80-89317-23-3

[2] CIVÁŇ, M. – KROGMANN, A. (2012). Nákupný turizmus medzi Slovenskom a Rakúskom. In Geografické informácie. ISSN 1337-9453, Roč. 16, č. 1 (2012), s. 42 – 50

[3] GÚČIK, M. (2010). Cestovný ruch – Úvod do štúdia. Banská Bystrica : Slovak-Swiss Tourism, 2010, 307 s. ISBN 978-80-89090-80-0

[4] HALL, C. M. - PAGE S. J. (2009). Progress in Tourism Management: From the geography of tourism to geographies of tourism, in Tourism Managment, 2009. p. 3 – 16.

[5] KASAGRANDA, A. – CÁKOCI, R. (2015). Priestorová diferenciácia a návštevnosť Slovenska občanmi Českej republiky. Vysoká škola polytechnická Jihlava : Zborník z 10. medzinárodnej konferencie – aktuálne problémy v cestovnom ruchu, 2015. – v recenznom konaní

[6] KRÁLOVICSOVÁ, I. (1999). Bratislava ako centrum cestovného ruchu - hodnotenie návštevnosti. In Folia geographica, vol. 3, 1999, s. 184-191. ISSN 1336-6157

[7] KROGMANN, A. (2006). Problematika kultúrno-správnych predpokladov a ich delimitácie v geografickej literatúre. Nitra: UKF, In: GEO Information 3, s. 44-52. ISSN 1336-7234

[8] KULLA, M., (2011). Vybrané aspekty cestovného ruchu na Zemplínskej Šírave. In: Geographia Cassoviensis, V., 1, s. 73-78. ISSN 1337-6748

[9] KULLA, M. - NEDVIĎOVÁ, N. (2014). Hodnotenie zahraničnej návštevnosti mesta Košice v rokoch 2001 - 2012. In: 3. Mezinárodní vědecká konference Cestovní ruch, hotelnictví a lázeňství ve světle vědeckého výzkumu a praxe: sborník recenzovaných příspěvků: 14. - 15. máj 2014, Karviná. Slezská univerzita v Opavě, s. 205-214 ISBN 978-80-7248-955-8

[10] MARIOT, P. (1983). Geografia cestovného ruchu. 1.vyd. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1983. 252 s. ISSN 71-053-83

[11] MDVaRR Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja: [online]. c2015. [cit. 2015-05-03]. **http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=142017**

[12] POMPUROVÁ, K. (2010). Atraktívnosť Banskobystrického kraja v cestovnom ruchu z hľadiska uspokojeného dopytu domácich a zahraničných turistov. In Ekonomická revue cestovného ruchu, vol. 43, s. 160-170. ISSN 0139-8660

[13] SEČÁNSKA, Z. (2014). Základné ukazovatele za dovolenkové cesty za rok 2013. Štatistický úrad SR : Bratislava. 2014. 24 s. ISBN 978-80-8121-257-4

[14] STABLER, M. – PAPATHEODOROU, A – SINCLAIR M. T. (2010). The economics of tourism. Routledge: UK, 2010. 506 p. ISBN 978-04154-593-89

[15] STATISTICS.SK Štatistický úrad Slovenskej republiky, interné materiály. c2015. [cit. 2015-13-02]

[16] ŠENKOVÁ, A. (2013). Analýza vývoja cestovného ruchu a hotelierstva na Slovensku po roku 1989. In Mladá veda: 1. roč., s. 29-38, ISSN 1339-3189

[17] TRIBE, J. (1997). The discipline of tourism. In: Annals of tourism Research, Vol.24, No. 3, p. 638-657. ISSN 0160-7383

[18] UNWTO World tourism organization : Yearbook of tourism. c2013. Interné materiály [cit. 2014-11-12]

[19] VYSTOUPIL, J. a kol. (2011). Geografia cestovného ruchu České republiky. Vydavateľstvo ALEŠ : Plzeň, 315 s. 2011. ISBN 978-80-7380-340-7

[20] VYSTOUPIL, J a kol. (2006). Atlas cestovního ruchu České republiky. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. 2006. 158 s. ISBN 80-239-7256-1

[21] VYSTOUPIL, J. – KUNC, J. – ŠAUER, M. (2010) 50th Anniversary of Geographical Research and Studies on Tourism and Recreation in the Czech Republic. Institute of Geography Brno : Moravian Geographical Reports Vol. 18, 1/2010. p. 2 – 13 ISSN 1210-8812

[22] WILLIAMS, S. (2009). Tourism geography: a new synthesis. York University: Canada, 2009. 309 p. ISBN 978-0-415-39425-3

KONTAKT

RNDr. Anton Kasagranda
Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave
E-mail: **kasagranda@fns.uniba.sk**

VÝVOJ CESTOVNÍHO RUCHU, ZNAKY A PERSPEKTIVY MODERNÍHO MASOVÉHO TURISMU

Jaromír Rux
Petr Chalupa
Eva Janoušková

DEVELOPMENT OF TOURISM, FEATURES AND PERSPECTIVES OF MODERN MASS TOURISM

ABSTRAKT

V článku se autoři stručně zabývají jednotlivými etapami vývoje turismu. Nejprve se zabývají prototurismem a vymezují podmínky vzniku moderního turismu. Nejde o jednorázový akt, ale o dlouhodobý proces, který v podstatě proběhl v druhé polovině 19. století. Po druhé světové válce se postupně vytvořily podmínky pro masový turismus, který vznikl jako produkt německého hospodářského zázraku v 50. a 60. letech dvacátého století. K hlavním znakům současného turismu patří standardizace a segmentace trhu. V postindustriální epoše bude mít společnost nové požadavky na využití fondu volného času a na cestovní ruch. Podle webových stránek UNWTO vzroste do roku 2030 počet účastníků mezinárodního cestovního ruchu na 1,8 miliardy lidí, což vyvolá velký tlak na životní prostředí.

Klíčová slova: cestovní ruch, prototurismus, moderní masový turismus, ekonomická a politická situace

ABSTRACT

The authors focus on individual stages of tourism development. Firstly, they deal with prototourism and define the conditions of formation of the modern tourism. It is not a one-stage act but a long process, which essentially took place in the second half of the 19th century. After World War II the conditions for mass tourism gradually created where, which was incurred as a child of the German economic miracle in the 50s and 60s of the twentieth century. The main characteristics of contemporary tourism are standardization and market segmentation. The society will have new requirements for the use of the leisure fund and for tourism in the postindustrial epoch. According to the UNWTO website the number of participants in international tourism will increase by 2030 to 1.8 billion people, which will causes a lot of pressure on the environment.

Keywords: tourism, prototourism, modern mass tourism, economic and political situation

ÚVOD

Cestovní ruch znamená pro jeho účastníky dočasnou změnu místa pobytu mimo trvalé bydliště za účelem rekreace, za účelem poznávání a spojení mezi lidmi. Vyvíjí se v návaznosti na ekonomický, společenský vývoj, politickou situaci a institucionální uspořádání. V průběhu svého vývoje dospěl cestovní ruch do stádia, kdy se mezi ním a danou společensko-ekonomickou situací vytvořila významná symbiotická vazba. Cestovní ruch se stal v současnosti významnou součástí národního hospodářství a hraje důležitou roli na trhu práce. Významný je jeho podíl na tvorbě HDP, přispívá k platební bilanci, tvoří příjmy státního rozpočtu a ovlivňuje regionální příjmy a pozitivně působí na investiční aktivitu.

Jeho studiem se nyní zabývá celá řada vědních disciplín za použití různých metodických přístupů. Přestože tedy existuje předmět výzkumu, užívaný objektivní výzkumný aparát a studijní obor, tak bohužel není paradoxně cestovní ruch dosud řazen mezi vědní disciplíny.

Článek si klade za cíl podat analýzu jednotlivých etap vývoje turismu, a to od období prototurismu až k období moderního turismu.

PROTOTURISMUS

V periodě trvající od konce hominizace přes období přisvojovacího a výrobního hospodářství, až zhruba do poloviny 19. století, neexistoval turismus v dnešním slova smyslu. Proto tuto periodu označujeme jako předběžnou fázi turismu nebo jako prototurismus. K tomu, aby bylo možno hovořit o existenci turismu, byl nutný vznik a současné splnění pěti základních podmínek:

- volné peníze,
- volný čas,
- motivace,
- osobní svoboda,
- dostatečně vysoká úroveň infrastruktury.

PROTOTYPY TURISMU DO INDUSTRIÁLNÍ EPOCHY

STAROVĚK

Epochu starověku ohraničujeme koncem pravěku, což je zhruba polovina 4. tisíciletí před naším letopočtem a počátkem středověku v 6. až 7. století. Za prvé prototypy turismu můžeme považovat nejen cesty starověkých Egypťanů k pyramidám, které byly budovány zhruba 1500 let [13], ale také přesuny antických Řeků do Olympie na olympijské hry (jako jejich účastníci nebo diváci). Starověké olympijské hry byly pořádány v Řecku od osmého století před naším letopočtem do přelomu čtvrtého a pátého století našeho letopočtu. Olympijských her se mohli zúčastnit pouze svobodní Řekové, příslušníci některé obce či města. Závodník nesměl být obviněn z těžkého zločinu. Na soutěž se musel nejméně 10 měsíců připravovat a absolvovat měsíční trénink v místě konání her. Příslušníci neřeckých národů, otroci a ženy se závodů zúčastňovat nesměli. Ženám byl zakázán přístup i mezi diváky. Později se olympijské hry konaly v prvním až třetím století po ovládnutí území Římany. Starověké národy vyhledávaly orákula - věštírny, kam se uchylovaly před důležitými rozhodnutími. Časté byly také náboženské cesty do slavných věštíren, např. do Delf, které největšího rozmachu dosáhly v sedmém až šestém století před naším letopočtem anebo letní cesty Římanů do Albánských hor a k moři. Některé významnější řecké městské státy si v posvátném delfském okrsku postavily tzv. pokladnice k uchování těchto darů a k odpočinku svých občanů, kteří cestovali do Delf. Otrokáři byli osobně svobodní, měli dostatek prostředků i volného času k realizaci svých cest. I otroci v Řecku měli zákonem zaručený volný čas v rozsahu 62 dnů ročně, který mohli trávit např. na olympijských hrách [9].

STŘEDOVĚK

Středověk je dějinná epocha trvající od konce antické civilizace po začátek novověku. Období zhruba ohraničují zánik Západořímské říše v roce 476 a objevení Ameriky v roce 1492. Ekonomické těžiště Evropy se v průběhu dalších století přesunulo ze Středomoří do kontinentální Evropy, která se stává centrem ekonomického, kulturního a politického dění. Ve středověku hlavní formou turismu byly poutní cesty, cesty králů a šlechticů jako součást vládnutí a cesty obchodníků. Tyto cesty svojí délkou výrazně převyšovaly cesty ve starověku, i když navazovaly na předchozí dopravní síť. Její kvalitativní změna proběhla od 13. století v souvislosti se vznikem obchodně propojených měst. V komunikačně složitějším terénu, např. u brodů anebo horských průsmyků, se usazovali na dopravu specializovaní řemeslníci (např. kováři, koláři), byly budovány krčmy a později církevní zařízení, kde poutníci děkovali Bohu za šťastný průběh cesty anebo o něj prosili. Již v 11. a 12. století odcházelo mnoho poutníků a kupeckých karavan do Svaté země Izraele a Palestiny na svaté poutě anebo za obchodem. Poutní cesty z důvodů šíření víry podporovala světová náboženství - křesťanství, islám, buddhismus [2]. První křížová výprava v dějinách byla vyhlášena již v roce 1095 a směřovala do Svaté země s cílem získání Božího hrobu od muslimů. Křesťanská tradiční poutní místa dodnes mají velký význam v cestovním ruchu (např. Santiago de Compostela ve Španělsku, Lurdy ve Francii, Jasná Hora v Polsku, Mariazell v Rakousku, Medžugorje v Bosně, Jeruzalém v Izraeli, Velehrad anebo Hostýn v České republice.) Hadždž - pouť do Mekky představuje i v současnosti pro každého muslima jednu z pěti základních povinností tvořících základ jeho náboženské praxe. Mezi další poutní islámská místa patří třeba Medina anebo šíitská Karbala. Buddhističtí poutníci dodnes směřují do Lumbiní v Nepálu, Sárnáthu anebo Kušinagary v Indii. Ve středověku musel tehdejší učedník několik let žít a pracovat v domácnosti svého mistra a po ukončení vyučení měl jako tovaryš povinnost prožít několik let na cestách a pracovat v různých dílnách. Teprve pak mohlo následovat vyrobení mistrovského kusu a přijetí do cechu. Proto do cestovního ruchu tohoto období patří i vandrovní cesty tovaryšů (walz).

POČÁTEČNÍ FÁZE TURISMU (1840 - 1914)

Od 16. století v souvislosti s objevnými cestami došlo k rozšíření evropského obchodu na celou planetu. Můžeme říci, že turismus se zrodil jako dítě průmyslové revoluce.[1] První podmínkou průmyslové revoluce byl vznik volné pracovní síly, která byla zbavena feudálních povinností. Společnost pro výrobu začala využívat energii fosilních paliv. V důsledku toho zemědělskou technosféru nahradila technosféra využívající neobnovitelné přírodní zdroje. Postupně se vytvořila kvalitativně nová sociosféra s jinou organizací práva, rodiny a vzdělávacích institucí. Konec 18. století ukončil období poměrně pomalého vývoje, které bývá označováno jako tzv. první civilizační vlna (agrární společnost). Byla to zemědělská civilizace s převážně naturálním charakterem hospodářství, i když již v 16. a 17. století se v západní Evropě objevují prvky industriální epochy civilizace. Byl to výsledek růstu produktivity a dělby práce, růstu obchodu a rozvoje vědních oborů. Tyto změny si vyžádaly jinak uzpůsobit mobilitu lidí a nastupující industrializace rozbila jednotu výroby a spotřeby. V pracovním procesu došlo ke standardizaci, specializaci, synchronizaci a koncentraci (podrobně [5]). V návaznosti na změny společenské, ekonomické a politické se postupně vytvářely předpoklady pro vznik turismu. Již myšlenky Velké francouzské revoluce přinesly svými hesly volnost, rovnost, bratrství požadavek osobní svobody. Ten pak byl splněn koncem 18. století a v revolučním roce 1848. Zatímco první dělníci pracovali ve vznikajících továrnách v nelidských podmínkách, jejich synové již zformulovali své požadavky a v třetí generaci bylo dosaženo jejich splnění.[2] Oddělením místa pracoviště od bydliště byly vytvořeny podmínky pro vznik volného času. Postupně dochází k zákonné regulaci délky pracovní doby, přibývá státem vyhlášených dnů pracovního volna a vzniká nárok na dovolenou. Těmito opatřeními se zvyšuje fond volného času, který je další podmínkou ke vzniku turismu. Podnikatelé, vyšší úředníci, lékaři, advokáti, profesoři a další příslušníci vyšší střední vrstvy mají příjmy, které jim umožňují část peněz věnovat na cestování. Vlivem

[1] Termín poprvé užil B. Engels v roce 1844 v knize „Nástin kritiky politické ekonomie“ [5]. Ve výrobním procesu docházelo k přechodu od ruční výroby v manufakturách k tovární strojní velkovýrobě za použití nových energetických zdrojů (minerální paliva) a tím docházelo k dělbě práce a pracovní specializaci.

[2] Na přelomu 70 a 80. let 19. století byla délka pracovní doby 12 až 14 hodin denně, včetně přestávek na oběd. Na počátku 20. století na Moravě dosahovala pracovní doba v průmyslu a stavebnictví 9,5 hodiny, v textilním a potravinářském činila více jak 10 hodin a ve sklářském dokonce 12 hodin.

osvícenců a romantiků se mění názor na krajinu. Hory, obývané bohy a různými nadpřirozenými bytostmi, se stávají cílem nejprve letních, ale brzy i zimních cest. Na nejvyšší vrchol Alp poprvé vystoupili v roce 1786 Francouzi Jacques Balmat a Michel Paccard. Na nejvyšší vrchol Karpat zřejmě jako první vystoupili lovci a botanici. Prokazatelně prvním člověkem na Gerlachovském štítě byl Ján Still v roce 1834. Od poloviny 17. století do 19. století na odlesněných enklávách stavěli obyvatelé horských oblastí boudy, které sloužily k letní pastvě dobytka. Když začal do hor proudit stále větší počet turistů, staly se boudy nejprve hospodami a noclehárnami a postupně se začaly transformovat do zařízení turistického ruchu. Obyvatelé hor se stále více přesvědčují, že poskytování průvodcovských a ubytovacích, případně dopravních služeb turistům, jsou výnosnější než horské zemědělství. Vytvářejí se základy vzniku poslední podmínky pro vznik turismu, kterou je turistická infrastruktura.[3]

MODERNÍ TURISMUS

Je třeba zdůraznit, že vznik turismu byl dlouhodobý proces, ve kterém postupně bylo splněno všech pět základních podmínek pro jeho vznik [4]. Je samozřejmé, že turismus vzniká v zemi, která dala světu průmyslovou revoluci se všemi jejími výdobytky, v zemi, která byla tehdy nejvýznamnější světovou velmocí. Turismus proto zákonitě vychází z anglických politických a hospodářských poměrů a společenských tradic [1]. Vznik moderního turismu je spojen se jménem Angličana Thomase Cooka, který připravil vlakový výlet 5. července 1841 z Leicestru do Loughborough.[4] V tomto roce, kromě již zmíněného Cookova zájezdu, došlo z hlediska cestovního ruchu k dalším významným událostem. V Británii byl vydán první železniční jízdní řád a v New Yorku byl otevřen první hotel, který byl součástí železniční stanice. Železnice je brzy využívána nejen k dopravě nákladů, ale i dopravě lidí.

V Čechách byla vystavěna jedna z prvních koněspřežných železnic v Evropě, která vedla z Českých Budějovic do Lince. První parní železniční linka u nás, vznikla jako součást trati z Vídně přes Břeclav, Přerov, Ostravu a Bohumín do polského Krakova a Bochnie. Významná moravská města - Brno, Olomouc a Opava - byly na tuto trať napojeny odbočkami. Provoz byl zahájen v roce 1839. Na odbočku Severní dráhy císaře Ferdinanda z Přerova do Olomouce navázala stavba olomoucko - pražské dráhy vybudovaná v letech 1842 až 1845, na které byl vyhlouben první železniční tunel u nás (Třebechovice v Čechách), jenž měřil 510 m. Takto získalo Brno železniční spojení s Prahou (avšak poměrně značnou oklikou), ale především pak Praha s Vídní. Dalšími významnými tratěmi vystavěnými do polovin 19. století byly úseky Praha - Děčín, Brno Česká Třebová (výrazné zkrácení jízdy z Brna do Prahy a naopak, výstavba proběhla v letech 1843 až 1849, měla velký význam do 50. let 20. století, kdy byla dobudována dráha Brno - Tišnov - Křižanov - Žďár nad Sázavou - Havlíčkův Brod - Kolín - Praha).

Ve druhé polovině 19. století se železniční síť u nás rozrůstala velice rychle. Významné tratě, které v této době vznikly, byly např. ústecko - teplická dráha zprovozněná v roce 1858, dráha Pardubice - Liberec (1857 až 1859), Česká západní dráha Furth im Wald - Plzeň - Praha (1861 až 1862), dráha Františka Josefa Vídeň - České Velenice - České Budějovice - Plzeň Cheb. V roce 1869 byla dokončena dráha z Brna do Přerova. V roce 1870 začala být v provozu trať Brno - Olomouc přes Prostějov a železnicí bylo Brno propojeno také se Znojmem přes Hrušovany nad Jevišovkou. V roce 1880 byl vydán zákon o výstavbě místních drah, který výrazně přispěl k další výstavbě železnic, díky řadě technických a hospodářských úlev. Do konce 19. století měly Čechy a Morava po Anglii a Německu jednu z nejrozsáhlejších železničních sítí v Evropě, jejíž délka tehdy činila 11 130 km. Nízké provozní náklady umožňují, že nejlacinější jízdenky jsou dostupné stále širšímu okruhu lidí. Ve vlacích jsou až čtyři třídy s různým vybavením vagonů, ale také nádražních čekáren. Železniční tratě staví jak soukromníci, tak stát (např. po prohrané Prusko - Rakouské válce). Výstavba tratí je následována výstavbou hotelů, obyčejně v blízkosti nádraží. Za zlatou éru výstavby hotelů je považováno období posledních asi třiceti

[3] V roce 2014 proběhly ve Švýcarsku velké oslavy 150 výročí vzniku zimního turismu. Historie vzniku krkonošských horských bud je také velmi zajímavá. Např. Erlebachova bouda (1784), Bouda u Sněžných jam (1825), Hoffmannova bouda (1857), původní Česká bouda na Sněžce (1868), horská Bouda Růžohorky (1903) a Bouda Máma (1924) [14].

[4] Vlakový zájezd 6. 7. 1841 měl celkem 570 účastníků, trasa měřila 11 mil a cílem byla účast na protialkoholní akci. V ceně zájezdu byla jízdenka a koláč. Několik podobných zájezdů se konalo již dříve, např. v roce 1838 byl vypraven zvláštní vlak z Wadebridge do Bodminu, kde jeho účastníci sledovali popravu dvou vrahů oběšením [9].

let před vypuknutím první světové války v roce 1914. V té době lze, s trochou nadsázky, cestování po Evropě srovnávat se situací v dnešním schengenském prostoru.[5]

V období mezi válkami pokračuje rozvoj turismu. Vznikají cestovní kanceláře a k největším v Evropě patří Československá dopravní kancelář - Čedok, která vznikla 1. 11. 1919 s cílem eliminovat dominanci společností Wagon-lits a Cook, které ovládaly tehdejší cestovatelský trh bývalého Rakousko-Uherska. Po zhruba čtyřech letech tato agentura, která zcela ovládala domácí trh, začíná expandovat do zahraničí. Jako první středoevropská agentura také začala organizovat letecké zájezdy. V roce 1925 spolu s maďarským Ibuszem a polským Orbisem zakládají AGOT, což byla středoevropská aliance 41 cestovních kanceláří. V té době již plně fungují různé spolky. Byly to např. Klub českých turistů, který byl založen již v roce 1888 anebo Sokol, který měl kořeny svého vzniku až v polovině 60. let 19. století. Dalším spolkem byla Dělnická tělocvičná jednota, která se na přelomu 19. a 20. století odštěpila od Sokola a Skaut-Junák, který se formoval již před vznikem Československa. V meziválečném období se rozšířily, zejména v průmyslových regionech, neorganizované zájezdy trampů do přírody. Z doby Rakousko Uherská pokračují známé cesty obyvatel měst na letní byty. Střední vrstvy cestují i do zahraničí, především k Jaderskému moři. Světová hospodářská krize v roce 1929 zasáhla turismus, ale v průběhu třicátých let docházelo k jeho obnově.[6]

ZMĚNY V POJETÍ TURISMU V OBDOBÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

MODERNÍ MASOVÝ TURISMUS

Společensko-ekonomické změny po druhé světové válce vytvořily podmínky pro moderní masový turismus [15]. Můžeme ho též označit jako dítě německého hospodářského zázraku.[7]

Moderní masový turismus vznikl na přelomu 50. a 60. let minulého století, kdy se začala prosazovat třetí průmyslová revoluce s výraznou sciencifikací hospodářských odvětví a expanzí terciární sféry.

[5] Na území Rakouska, později Rakousko - Uherska se bylo možno pohybovat zcela volně, nebyly žádné hraniční kontroly. Volná byla cesta prakticky po celé Evropě s výjimkou Ruska a Osmanské říše kde byl ke vstupu potřebný pas. Jeho získání však nebyl žádný problém. Tato idyla samozřejmě skončila vypuknutím válka v roce 1914. [12]

[6] Zajímavým vývojem v meziválečném období prošel turismus v nacistickém Německu, kde se na něm výrazně podílela organizace Kraft durch Freude (KdF), která byla v 30 letech prakticky největší cestovní kanceláří v Evropě. Vznikla v listopadu 1933 a už v roce 1934 s ní vycestovalo 2,17 milionů lidí, z nich 80 000 na lodních zájezdech do Norska a Velké Británie [4]. Hlavním úkolem organizace bylo šíření nacistických myšlenek v co nejširším okruhu lidí.

[7] V květnu 1945 bylo Německo v troskách, muselo přijmout vysídlence ze sousedních zemí a bylo rozděleno na čtyři okupační zóny. Vlivem postupimského programu 4D, což znamenalo demilitarizaci, denacifikaci, demokratizaci a demonopolizaci a díky hospodářské pomoci USA a Velké Británie prostřednictvím Marshallova plánu, prominutím dluhů a zdařilé měnové reformě se podařilo ve válkou zničené zemi vytvořit podmínky k hospodářskému rozvoji. Postupný růst životní úrovně vyvolal potřebu organizovaného cestovního ruchu. Za 10 let, v roce 1955, byla životní úroveň Němců (SRN - BRD) na takové výši, že součástí života se stává cestovní tuch směřující zejména do německých Alp, středohor a na německé ostrovy. Ubytování bylo nejčastěji ve vznikajících kempincích, hlavním dopravním prostředkem byl vlak, pak autobus a u mladých motocykl. Vlivem rozvinutého automobilového průmyslu s výrobou automobilů BMW, Opel, Audi, Volkswagen a Porsche se začal v té době rozvíjet automobilismus, k čemuž přispívá realizace plánu výstavby moderní dálniční sítě. Pro nejbohatší vrstvy jsou poprvé nabízeny komfortní letecké zájezdy na Mallorcu. Tato se postupně v průběhu dalších let změní v tradiční německou rekreační destinaci. Jednotlivé státy postupně ruší pro občany SRN vízovou povinnost a německá marka se stává vítanou měnou. Do země přijíždějí první turisté ze zahraničí. Navštěvují Porýní, středohory nebo nepoškozená města jako je např. Rothenburg ob der Tauber und Heidelberg. Rostoucí blahobyt mění u Němců způsob trávení volného času. V roce 1960 vyjíždí do zahraničí již třetina obyvatel SRN. Od 60 let převažuje individuální doprava auty nad dopravou železniční. Němci získávají sebevědomí, které vystihuje výrok spolkového kancléře Erharda: „Wir sind wieder wer“. Účastníci organizovaných zájezdů profitují z bojů mezi cestovními kancelářemi Touropa a Neckermann. V roce 1964 nastává boom leteckých zájezdů (meziroční nárůst 135%). Rostou požadavky na ubytování, více než 50 % turistů bydlí v hotelech. Klesají ceny letenek a tím i ceny leteckých zájezdů do Středomoří [16].

Nosnými hybnými elementy třetí vlny budou tvořit čtyři ekonomické skupiny:

- výzkum, vývoj a výroba výpočetní techniky
- kosmický průmysl, a kosmický výzkum
- výzkum a využití dna světového oceánu
- biologický výzkum a využívání biologických poznatků v praxi

Mezi kvalitativně jiné společensko-ekonomické podmínky patří:

- nepřetržitý ekonomický růst světové ekonomiky po celou druhou polovinu 20. století, díky kterému se posiluje střední třída disponující finančními prostředky a volným časem;
- rozvoj moderních masových médií, která podávají verbální i obrazová svědectví o světových lokalitách a vzbuzují tak zvědavost a touhu po osobním zážitku;
- rozvoj civilní dopravy, zvláště tryskových dopravních letadel;
- strukturální změny v ekonomické produkci: postupné oslabování dominantní pozice primární (zemědělství) a sekundární (průmysl) hospodářské sféry ve prospěch sféry terciární (služeb), do níž velká část pracovních míst vázaných na cestovní ruch patří.

ZNAKY SOUČASNÉHO TURISMU

- Standardizace

Znakem masového turismu je, že profesionální organizace (cestovní kanceláře) prodávají za souhrnnou cenu balíček dvou nebo více služeb (package tour, zájezd). Turista si tedy sám nic nezajišťuje, pouze navštíví cestovní kancelář. Rozdíl proti zájezdům Thomase Cooka je v kvalitě a rychlosti dopravy (letecká), v úrovni služeb a především v počtu zájezdů a v počtu účastníků. Zájezdy jednotlivých cestovních kanceláří jsou si podobné. Všechny dopravují turisty na stejná místa, stejným dopravním prostředkem a stejný je i rozsah služeb a jejich standard. Turisté si přivážejí domů podobné zážitky. Standardizace spotřebitelských preferencí je průvodním jevem, který je vlastní povaze moderního turismu vedeného snahou o minimalizaci nákladů a utvoření co nejmasovější poptávky [15].

- Segmentace trhu

Vedle standardizace cestovního ruchu existuje v masovém turismu na první pohled opačná tendence v podobě segmentace turistického trhu [15]. Poskytovatelé turistických služeb se snaží o co nejširší nabídku služeb, která uspokojí požadavky turistů všech věkových skupin a nejrůznějších zájmů. Vznikají speciální zájezdy pro různé skupiny obyvatel, např. seniory. Roste zájem o tzv. vzdělávací cesty (Bildungsreisen).

PERSPEKTIVY TURISMU V KONTEXTU DALŠÍHO ROZVOJE LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

V evropských podmínkách se objevuje v periodách zhruba 50-60letých cyklů spojitost prostorových ekonomických jevů doprovázených zásadními technologickými a technickými inovacemi, které výrazně ovlivňují nejen výrobní procesy, ale také sociální a politické prostředí a životní úroveň obyvatelstva (podrobně [10]). Současné poruchy v ekonomických a politických národních strukturách potvrzují, že globalizovaný svět opouští období industriální a vstupuje do nové postindustriální epochy vyvolané nástupem nové civilizační vlny. Rozvíjející se průmysl vědomostí je vázán na produkty nehmotné podoby a snižuje podíl rutinní práce na minimum. Vzniká ekonomika, která je založena „na síle mozku.“ V postindustriální (informační) epoše bude mít masově kreativní společnost nové požadavky na využití fondu volného času. Podle webových stránek UNWTO vzroste do roku 2030 počet účastníků mezinárodního cestovního ruchu na 1,8 miliardy lidí, což vyvolá velký tlak na životní prostředí. O tom svědčí také vzrůstající zájem o alternativní formy turismu, které někdy bývají zastřešovány pod pojmem trvale udržitelný cestovní ruch, který může zabránit nevratným ekologickým škodám.

K tomu aby se masový turismus v budoucnu i nadále rozvíjel, je třeba, aby bylo vytvořeno optimální ekonomické a politické prostředí bez turbulencí.

V současné době se v rámci České republiky obtížně prognózuje masivní turismus v případě, že vyjdeme ze stávajících údajů trhu práce. V České republice - sečteme-li osoby registrované na Úřadech práce a nepracující osoby se sociální podporou - tak zhruba milion lidí nemá práci. Po odečtení dětí, studujících, nezaměstnaných, parazitujících na sociálním systému, rodičů na mateřské dovolené, dlouhodobě nemocných, nepracujících invalidů a nepracujících důchodců je aktivních obyvatel státu méně než polovina z celkového počtu deseti milionů. Uvážíme-li, že každý nezaměstnaný může mít minimálně jednoho příbuzného anebo blízkého člověka, je nějak postiženo nezaměstnaností více než 20 % populace, tedy každý pátý obyvatel. Pokud bychom vycházeli z ekonomicky aktivního obyvatelstva tak je to kolem 40 %.

V rámci Evropy a u rozvinutých zemí dalších kontinentů jsme svědky něčeho, co se zatím v historii nevyskytovalo, což je nápadné předbíhání ekonomiky před politikou a institucionálním uspořádáním států a světových organizací. Tržní ekonomika se v důsledku globalizace vymaňuje z rámce národních států, kde byla - alespoň částečně - regulována. V ekonomické oblasti se projevuje masový přechod od výroby k poskytování služeb, včetně obchodování s finančními aktivy. Bohužel při tom dochází k tomu, že finanční inženýrství je ziskovější než průmyslová a zemědělská produkce. Vznikají finanční deriváty, u nichž se ani nepředstírá hodnota skutečná, ale přiznává se hodnota virtuální. Celosvětová hodnota derivátů dosáhla v roce 2013 hodnoty 710 bilionů US dolarů, což je zhruba desetinásobek světového HDP. Stejně jako se projevil celosvětový politický chaos v období přechodu agrární společnosti ve společnost industriální, jsme svědky obdobné situace v současném fázovém přechodu. V politické oblasti dochází v globálním měřítku ke geopolitickému soupeření velmocí a k vytváření nových ekonomicko-politických center.

Největší ekonomická, vojenská a politická velmoc USA se potýká s největším státním dluhem ve výši 17 trilionů US dolarů (2014) a jeho devalvace by způsobila celosvětové problémy. Nepříznivou situaci by mohlo eliminovat větší ekonomické propojení s Evropou, což je již v oblasti vojenské (NATO) a politické. V případě, že se EU zcela zřekne hospodářské spolupráce (import surovin, export výrobků = obchodní obrat 500 miliard US dolarů ročně) s Ruskou federací, bude evropská ekonomika nucena se více připojit na americkou. Cíleným porušením podepsané dohody (21. 2. 204) mezi ukrajinskou opozicí a představiteli Francie, Německa a Polska - se všemi následnými důsledky - postupně vzniká mezi Ruskem a EU bariéra. Touto je politicky nestabilní Ukrajina, kterou procházejí do Evropy hlavní energovody. Spojené státy tak vytvářejí nové světové ekonomicko-politické centrum spojující země po obou stranách Atlantiku, které by bylo protiváhou BRICS, což je seskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jižní Afriky. V roce 2050 by mělo mít toto seskupení největší ekonomický a politický význam na světě. V současné době zabírá seskupení asi 26,6 % světové souše a žije zde 42,2 % obyvatelstva Země. Seskupení vlastní společnou rozvojovou banku s kapitálem 50 miliard dolarů a rezervním fondem 100 miliard dolarů, která by omezila vliv Světové banky a Mezinárodního měnového fondu.

V současném období fázového společenského přechodu - působení III. civilizační vlny - najdeme mnohé shodné rysy s obdobím nástupu II. civilizační vlny, která vznikla v předminulém století.[8]

[8] Pro snadnější pochopení tohoto tvrzení uvádíme několik příkladů: Společnost se tehdy také dostávala do chaotického stavu, protože dané institucionální uspořádání bylo stále více v rozporu s novými požadavky doby. Nosnými ideovými pojmy (vycházely z probíhajících ekonomických změn), které se z Evropy šířily, se staly „rozum, pokrok, svoboda, rovnost". Tyto působily na změnu stávající politické situace v mnoha zemích Evropy, včetně Rakouska-Uherska, jehož součástí bylo i naše území. Již panovnice Marie Terezie byla novou situací nucena částečně uvolnit cenzuru, kterou její syn Josef II. v roce 1781 úplně zrušil. Nové ideje byly též produktem rozvíjejícího se studia přirozených zákonů o přírodě a společnosti. V této době např. Karel Marx (1818 - 1883), filozof a ekonom, který vyšel z Hegelova filozofického systému, Feuerbachova materialismu, francouzské socialistické teorie a anglické ekonomie, vydává „Kapitál" /1867/. Charles Robert Darwin (1809 - 1882), britský přírodovědec a zakladatel evoluční teorie, vydává knihy „O vzniku druhů přirozeným vývojem" /1859/ a „O původu člověka" /1871/.

ZÁVĚR

V článku jsou analyzovány jednotlivé etapy vývoje turismu, a to od období prototurismu až k období moderního turismu. Je zdůrazněno, že nejde o jednorázovou kvalitativní transformaci, ale o dlouhodobý proces, který v podstatě proběhl ve druhé polovině 19. století. Po druhé světové válce se postupně vytvořily podmínky pro masový turismus, který vznikl jako „dítě německého hospodářského zázraku“ v 50. a 60. letech minulého století. Pojem „Wirtschaftswunder“ označuje období dlouhodobého hospodářského rozvoje Spolkové republiky Německo po druhé světové válce. Za počátek je považována měnová reforma v roce 1948 a jeho konec je spojován s předběžnou integrací německé ekonomiky do světového hospodářství a s plnou konvertibilitou německé marky. V roce např. 1950 reálný příjem dělnické rodiny překročil předválečnou úroveň a v roce 1955 začali do Německa proudit zahraniční pracovníci. Nezanedbatelným přínosem rozvoje byli také emigranti z bývalé Německé demokratické republiky s vysokou profesní kvalifikací. Investice mezi roky 1952 až 1960 vzrostly o 120 %.) K hlavním znakům současného turismu patří standardizace a segmentace trhu. V postindustriální epoše bude mít společnost nové požadavky na využití fondu volného času a tím také na cestovní ruch. Podle webových stránek UNWTO vzroste do roku 2030 počet účastníků mezinárodního cestovního ruchu na 1,8 miliardy lidí, což vyvolá velký tlak na životní prostředí. Velkou odpovědnost mají vysoké školy, které připravují budoucí pracovníky v cestovním ruchu, kteří budou řešit problémy postindustriální epochy. Jen kvalitní vzdělání jim umožní úspěšně řešit problémy, které dosud vidíme jen ve formě rozmazaných struktur.

LITERATURA

[1] BERGHOFF, H. et al. *The Making of Modern Tourism: The Cultural History of British Experience, 1600-2000.* Basingstoke: Palgrave 2002.
[2] BOROVIČKA, M. *Velké dějiny zemí koruny české: tematická řada cestovatelství.* Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010.
[3] FAINSTEIN, S., JUDD, D. *The Tourist City*. Cornell: Yale University Press, 1999.
[4] HACHTMANN, R. *Tourismus-Geschichte*. 1. vyd. Gottingen: Vandenhoeck, 2007.
[5] CHALUPA, P., HÜBELOVÁ, D. *Fázový společenský posun a Česká republika*. Spisy PdF MU, sv. 108, Brno, 2007.
[6] CHALUPA, P., RUX, J. Regionalization of Tourism in the Czech Republic. *Geografické informácie.* 2013, roč. 17, č. 2, s. 69-77.
[7] CHALUPA, P., RUX, J. Current Economic Development and its Impact on Tourismm in the Czech Republic. *Geografická revue*. 2014, roč. 10, č. 1, s. 5-16.
[8] CHALUPA, P., RUX, J., PROKOP, M. Potential of Tourism in some Czech Towns Listed on Unesco List. *Auspicia: Recenzovaný vědecký časopis pro oblast společenských a humanitních věd.* 2014, roč. 11, č. 3, s. 77-85.
[9] CHORVÁT, I. *Cestovanie a turizmus v zrkadle času*. Ústav vědy a výzkumu UMB: Banská Bystrica, 2007
[10] IVANIČKA K. *Synergetika a ekonomika*. Elita: Bratislava, 1993.
[11] RUX, J. *Dějiny turismu*. 1. vyd. Jihlava: VŠPJ, 2014.
[12] RYCHLÍK, J. *Cestování* do ciziny v *habsburské* monarchii a v *Československu: pasová*, *vízová* a *vystěhovalecká* politika, 1989-1848. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.
[13] Internetové zdroje
[14] Egyptologové odkryli novou stupňovitou pyramidu. [online].[cit. 2015-03-28]. Dostupné z www: <**http://www.national-geographic.cz/clanky/egyptologove-odkryli-novou-stupnovitou-pyramidu.html#.VTZElZMspGk**>.
[15] Krkonoše - naše nejvyšší hory. [online].[cit. 2015-03-28]. Dostupné z www: <**www.vejacv.albums.cz/zajimava-mista-a-hor/vybrane-horske-boudy.html**>.
[16] MAZÁK, J., PELÁN J. Městský turismus. *Socioweb.* č. 2010/03, [online].[cit. 19-03-2015]. Dostupné z www: <**http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=432&lst=117**>.
[17] Urlaub und Freizeit 1955: Deutsches »Wirtschaftswunder« ermöglicht Ferienreisen. [online].[cit. 2015-03-19]. Dostupné z www: <**http://www.chroniknet.de/indx_de.0.html?article=2123&year=1955**>.

KONTAKT

RNDr. PaedDr. Jaromír Rux, CSc.
katedra cestovního ruchu, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **jaromir.rux@vspj.cz**

Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.
katedra cestovního ruchu, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **petr.chalupa@vspj.cz**

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
katedra cestovního ruchu, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **eva.janouskova@vspj.cz**

HEALTH TOURISM AS A SMART SPECIALISATION - THE REGIONAL INNOVATION STRATEGY FOR SWETOKRZYSKIE REGION IN POLAND

Monika Bęczkowska

ABSTRACT

The author of the article would like to present the idea, objectives and principles of smart specialisations. Smart specialisations are one of the new trends in EU regional policy. They were conceived as an alternative for the key initiatives provided for in the Lisbon Strategy that ultimately proved ineffective. In cases when the development of smart specialisations is to be co-financed with public funds, it is imperative that these specialised areas of activity are carefully chosen to take account of the specific needs and unique conditions of a given region.

This article describes the procedure of choosing the smart specialisations for the Świętokrzyskie region with respect to the implementation of the Europe 2020 strategy and the national and regional innovation systems.

The second part of the article concentrates on this strategy with a particular focus on tourism in the region and the potential of tourism as a regional smart specialisation.

Keywords: health tourism, smart specialisation, Regional Innovation Strategy, RIS3, swietokrzyskie region

1. WHY DO WE NEED SPECIALIZATIONS?

The man and the civilization which he created is meant to serve for him, for developing and quality of life. However, this environment is sometimes pernicious consequences, without the Internet or mobile phone today can not imagine our lives and we become slaves of our own inventions. One of the most pernicious inventions of humanity is money. Almost everything we do as a result boils down to financial gain. And saying that "if you do not know what's going on, it's about money," and that "money makes the world" permanently entered into our culture.

It is no wonder that the great thinkers and economists scholars have been debating the sources of wealth. Adam Smith, who in 1776 published "Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations" described phenomena related to the "invisible hand of the market" as the laws governing the flow of money[1]. Also, subsequent researchers to create models of regional development, eg. The theory of growth poles (growth poles) Francois Perroux or regional clusters and industrial districts.

Noteworthy is the concept of the innovation system in 1985 B.Lundvall, which in the 90s of the twentieth century has evolved into a model regional innovation system[2]. Model proximity gives key importance for knowledge generation and innovation and learning process[3]. An important role in the regional innovation system plays a cooperation based on the model of the triple helix also known as the golden triangle of innovation. This is the cooperation: enterprises, research institutions and regional government. This cooperation covers three dimensions of: academic, business nd policy, mutually stimulating their bodies to cooperate[4].

The idea of smart specialization was developed in 2008 by a team of experts appointed by the European Commission 'Knowledge for Growth' in 2005[5]. The concept of smart specialization is derived from a number of theories and economic models on regional and economic development, both strands of neoclassical economics and new keynesian economics.

These theories relate to advantages in certain areas, know-how, natural resources, human potential and networks of cooperation and investment in research and development. This combination of features creates a system that allows you to generate more and better solutions - innovation.

Based on these theories in the face of competition out on the national and international markets and the crisis, the EU regional policy was changed in terms of co-investment and development projects. Instead of support in different regions of different activities, priority is supported in a given region specific industries selected as smart specialization.

2. WHAT IS SMART SPECIALIZATION?

Smart specialization are selected by each region and reflect the socio-economic conditions, historical, natural resources and potential of human resources, as well as the culture and traditions of the region. Are selected in the process of research studies and subjected to extensive consultation with communities of social entrepreneurs, universities and the inhabitants of the region.

[1] Smith., A., 1776, „Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations".
[2] Cook, P., 2003, Strategies for Regional Innovation Systems. Learning Transfer and Applications, Wiedeń,p.1,https://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub_free/Strategies_for_regional_innovation_systems.pdf, [access: 12.03.2015].
[3] Cooke, Ph., 1998, Origins of the concept, w: H.J. Braczyk, Ph. Cooke, M. Heidenreich, Regional innovation systems. The role of governances in a globalized world, University College London, p. 11.
[4] Leydesdorff, L., Etzkowitz, H., 1998, The Triple Helix as a Model for Innovation Studies, p. 196-197.
[5] Słodowa-Hełpa, M., 2013, Inteligentna specjalizacja polskich regionów warunki, wyzwania i dylematy, Rocznik Nauk Społecznych, Tom 5(41), numer 1, p. 90. https://www.kul.pl/files/852/media/RNS/pdf-y/2013/2013_1-slodowa-helpa.pdf [access: 10.01.2015].

The idea of smart specialization comes down to building competitive advantage based on selected sectors by focusing on the area of business, research and education of staff in a particular specialty. High saturation causes the phenomenon of internal industry competition often based on cluster cooperation and scientific research, which promotes the growth of the industry in quality and innovation.

Intelligent regional and national specializations recorded in the Regional and National Innovation Strategies, which result from the EU strategy "Europe 2020"[6].

Pursuing the following objectives:

- Smart growth - an economy based on knowledge and innovation;
- Sustainable development - economic resource-efficient, competitive and environmentally friendly;
- Social development - the economy which aims to achieve a high level of employment and reduction of social exclusion.

The objective of smart specialization is to maximize the synergies of the regional policy of other EU policies, and to stimulate private investment in particular in connection cooperation with universities. Consequently, based on the regional diversity of the European Commission wants to encourage the free flow of knowledge in the EU, while creating its own new solutions to the so-called "path dependence"[7].

Smart word literally means clever, intelligent, which describes the formative acronym[8]:

- Specific - a simple, detailed - containing a specific message;
- Measurable - possible to examine whether the measure was objective achieved;
- Achievable - attractive - ambitious, interesting and motivating;
- Relevant - important, realistic - realistic and important for development;
- Time- Bound
- Smart specialization do not necessarily represent the largest share of the market, but should have a high potential for development, the ability to generate innovative solutions and new jobs.

European Commission to support the emergence of smart specialization Smart Specialisation Platform appointed 3S (Smart Specialisation Strategy). It is a tool for the exchange of experience between regions, methodologies and case studies. The team prepared a platform for the regions also guide RIS 3 Guide. However, it does not contain specific procedures, but only identified ideas and outline of the concept of smart specialization.

The European Union mobilized each region (province in Poland), to seek out their own specialization, which was a precondition to get support for the development of these industries and the whole region and the current financial perspective 2014-2020.

Thus, the level of detail of industries in other regions is different, and different, the procedures for the selection of specialization. In the swietokrzyskie region was a series of analyzes and expert opinions. There has been numerous public consultations with various entrepreneurs, universities, institutions and representatives of the business as well as external experts.

In 2014 The Marshal's Office of Swietokrzyskie voivodship approved the „Research and Innovation Strategy (RIS3) From absorption to the results - how to stimulate potential Świętokrzyskie province from 2014 to

[6] The European Commission, Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth „, COM (2010) 2020 final, Brussels, 2010.

[7] European Union, 2012, Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3), http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf [access: 3.05.2014].

[8] Wróblewska, A,. Gochnio, M., Zarządzanie przez cele, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, s. 6-7, http://dsc.kprm.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzanie_przez_cele_-_informator.pdf [access: 17.04.2015], s.6-7

2020+". The document contains a number of expert analysis and the results of the public consultation. After several years of work were selected a total of seven specializations, 4 vertical (main) and 3 horizontal (support), as shown in figure 1.

Figure 1. Smart specialisation in swietokrzyskie region

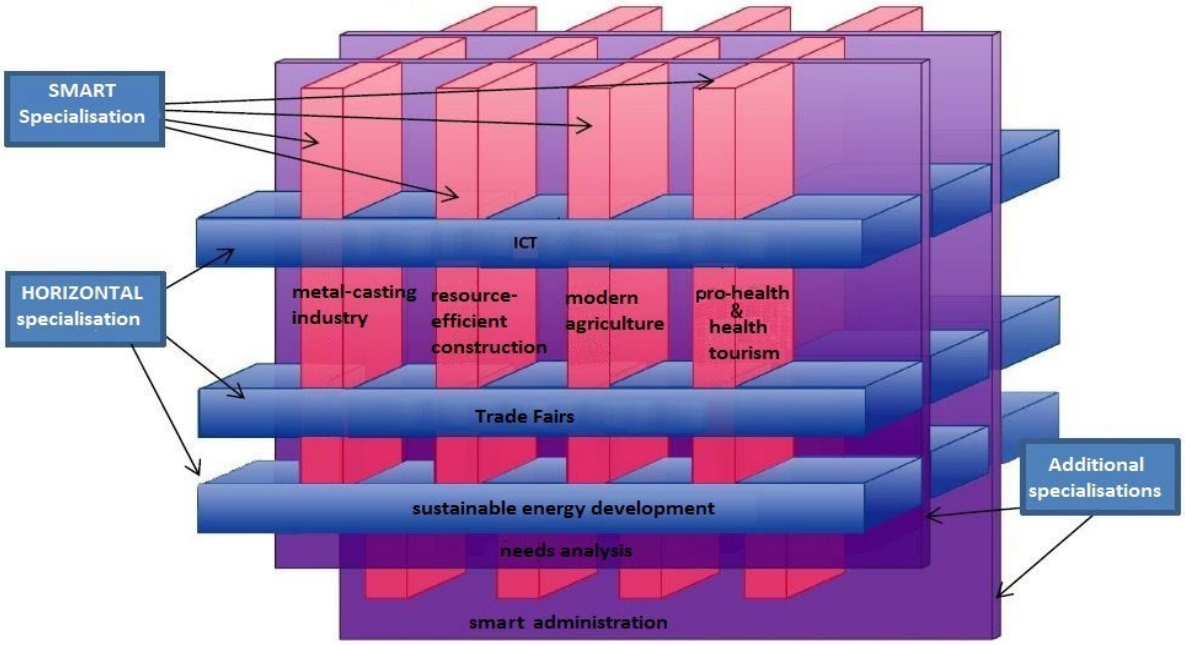

Source: ***Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3) Od absorpcji do rezultatów – jak pobudzić potencjał województwa*** *świętokrzyskiego 2014-2020+*, 2014, **http://www.spinno.pl/rsi/component/phocadownload/category/15-swietokrzyska-strategia-badan-i-innowacyjnosci-ris3-przyjeta-uchwala-sejmiku?download=31:ris3** [access: 14.04.2015], p.32.

The document RIS3 sets out the following smart specializations swietokrzyski region, as wertykalne1:

- Modern agriculture and food processing;
- Metal-casting industry;
- **Pro-health and health tourism;**
- A resource-efficient construction; and support of horizontal specializations:
- Industry trade fair and congress;
- Information Communications Technology ICT;
- Sustainable energy development;

It also adds a new dimension:

- Analysis of the needs (selectivity) - a system that takes into account the typology of needs;
- Smart administration (the ability to realize assumptions) - flexibility of approach and innovation policy experimentation in order to avoid bureaucratic "wall of misunderstanding", which limited the creation of new solutions.

3. PRO-HEALTH AND HEALTH TOURISM AS A SMART SPECIALIZATION

Tourism is an interdisciplinary field that develops along with economic development and especially health tourism growing along with medicine.

Swietokrzyskie region has excellent qualities to the development of this industry. Has natural resources in the form of natural healing waters, mud and specific climate. Almost 70% of the area of the region is legally

protected from heavy industrial investment. These are the habitat of rare birds and plants that are under protection. This gives a huge potential for the development of various forms of helath tourism and pro-health as smart specialization in the region Świętokrzyskie.

Health tourism and pro-health are:

- **Medical tourism** - medical tourism, medical treatment due to significant interference in the human body
- **SPA resources tourism (sanatorium)** - tourism in order to prevent and improve health, especially of chronic diseases, posttraumatic. Treatment is carried out by natural resources such as water treatment, inhalations and mud as well as physiotherapy. The treatments did not significantly interfere with the human body.
- **SPA & Wellness Tourism -** Tourism in order to relax, odstresowania and return to the mental and physical balance. It is also the procedures ranging from cosmetology and wellness and active leisure.

According to the report "The Global Wellness Tourism Economy" from the 2013 WellnessTourism comprises the components shown in Figure 2.

Figure 2. Wellness Tourism

Source: ***The Global Wellness Tourism Economy*** **z 2013** **http://www.globalwellnesssummit.com/images/stories/pdf/wellness_tourism_economy_exec_sum_final_10022013.pdf**, [access: 19.04.2015], p. 10.

Analysis of smart specialization in Poland in the field of tourism is in context to regions that are highly attractive landscape as well as the clean environment and lack highly developed industry. An example of such region is the swietokrzyskie province.

4. APPLICATIONS

Policy of smart specialization policy seems to be the right approach of EU development. However, it should be noted that other economies outside the EU also did not remain in place and they have also influence a number of phenomena including in the growth rate of the EU economy.

Nevertheless, EU policies to foster priority sectors seem to arrange market with specific directions of development. Can suppose that a long term perspective the laws of the market were helped to clarify these trends. This is an interesting subject for further research.

Nevertheless, additional support for the development of smart specialization accelerates this process and can accelerate out of the crisis and to mitigate its effects. In addition, smart specialization as a tool for regional development well used can accelerate self-regulating market processes. The result of smart specialization purpose is achieve to build a competitive economy. This is an area requiring further research to achieve the optimal results of innovation policies and regional development.

REFERENCES

[1] European Union, 2012, Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3), **http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf** [access: 3.05.2014].

[2] *Słodowa-Hełpa, M., 2013, Inteligentna specjalizacja polskich regionów warunki, wyzwania i dylematy, Rocznik Nauk Społecznych, Tom 5(41), numer 1.* **https://www.kul.pl/files/852/media/RNS/pdf-y/2013/2013_1-slodowa-helpa.pdf** [access: 10.01.2015].

[3] Smith., A., 1776, *"Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations".*

[4] *Strategia Badań i Innowacyjności (RIS3) Od absorpcji do rezultatów – jak pobudzić potencjał województwa świętokrzyskiego 2014-2020+*, 2014, **http://www.spinno.pl/rsi/component/phocadownload/category/15-swietokrzyska-strategia-badan-i-innowacyjnosci-ris3-przyjeta-uchwala-sejmiku?download=31:ris3** [access: 14.04.2015].

[5] *The European Commission, Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth ", COM (2010) 2020 final, Brussels, 2010,* **http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf** [access: 17.04.2015].

[6] The Global Wellness Tourism Economy z 2013 **http://www.globalwellnesssummit.com/images/stories/pdf/wellness_tourism_economy_exec_sum_final_10022013.pdf** [access: 19.04.2015].

[7] Wróblewska, A,. Gochnio, M., *Zarządzanie przez cele*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, **http://dsc.kprm.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzanie_przez_cele_-_informator.pdf** [access: 17.04.2015].¨

CONTACT

Mgr Monika Bęczkowska
Chamber of Commerce "Circle of Health Tourism", Poland
E-mail: **beczkowska.monika@gmail.com**

DĚTSKÉ FOLKLORNÍ SOUBORY PŘISPÍVAJÍ KE KULTURNÍMU CESTOVNÍMU RUCHU

Jiří Vaníček

THE CHILDREN'S FOLKLORE ENSEMBLES CONTRIBUTING TO CULTURAL TOURISM

ABSTRAKT

Ústav lázeňství, gastronomie a turismu Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě realizuje od roku 2012 se studenty oboru Lázeňství a turismus výzkum na téma Folklor a cestovní ruch. Folklor je důležitou součástí kulturního cestovního ruchu. Díky aktivitám Folklorního sdružení České republiky (FoS ČR) se každoročně koná řada mezinárodních i domácích folklórních festivalů a slavností a řada českých souborů vyjíždí na festivaly do zahraničí. Proto je folklor důležitou součástí domácího, příjezdového i výjezdového cestovního ruchu. Příspěvek mapuje činnost vybraných dětských folklorních souborů, které se nejčastěji zúčastňují mezinárodních a zahraničních folklorních festivalů.

Klíčová slova: folklor, festival, folklorní sdružení, členové dětského folklorního souboru, kulturní cestovní ruch.

ABSTRACT

The Institute of Gastronomy, Spa Management and Tourism of the Faculty of Philosophy and Science of the Silesian University in Opava performed a survey in the field of Folklore and tourism. Folklore is an important component of cultural tourism. Folklore Association of the Czech Republic annually organizes a number of international and local festivals or feasts; in addition to that many Czech ensembles attend festivals in foreign countries. That is why folklore is an important component of domestic tourism and outgoing or incoming tourism. The paper describes the activity of selected children's folklore groups that are mostly attending international and foreign folklore festivals.

Keywords: folklore, festival, folklore association, members of children's folklore groups, visitor to a folklore festival, cultural tourism

ÚVOD

Mezi jedno z nejdůležitějších odvětví cestovního ruchu patří také kultura a s ní spojený kulturní cestovní ruch, který v dnešní době patří mezi jednu z nejrychleji rostoucích částí cestovního ruchu. Kulturní cestovní ruch můžeme charakterizovat podle mnoha definic. Kulturní cestovní ruch je forma cestovního ruchu, jejíž účastníci jsou motivováni především možností poznávání kulturního dědictví a kultury dané země a jejich rezidentů [1]. Cílem návštěvníků jsou kulturní atraktivity, zejména historické stavby. Do kulturně-poznávacího cestovního ruchu však patří i řada dalších atraktivit CR: kulturně-historické památky, muzea, galerie, divadla, festivaly, folklor, kulturní krajina, parky, zahrady. Často se sem zařazuje i církevní (sakrální cestovní ruch). Významnou složku nabídky kulturně-společenských služeb tvoří organizované akce, např. folklórní slavnosti, dožínkové slavnosti, jarmarky, oslavy výročí založení měst a obcí. [2]. Jak vyplývá z definice kulturního cestovního ruchu, jednou z jeho významných složek je také folklor. Jedná se o soubor kulturních jevů realizovaných formami ústní, hudebně-zpěvní, herní, taneční a dramatické přímé neboli kontaktní komunikace. Konkrétně vydělujeme folklor slovesný, hudební, taneční, dětský a lidové divadlo. Folklorní tvorba vznikala v tradičním prostředí převážně anonymně, bez písemné fixace. Některé folklorní žánry ztratily svou společenskou funkci a tím i životnost, jiné se neustále vyvíjejí a přijímají podněty z daných společenských podmínek. Důležití jsou také nositelé lidových tradic – interpreti, autoři, místní znalci tradic a sběratelé nebo kronikáři, v případě hudebních nástrojů také jejich výrobci. Přestože řada folklorních jevů ve své původní podobě a funkci na většině našeho území již zanikla, v některých lokalitách či regionech mohou i přes svůj zánik nadále tvořit významnou součást lokální tradice a regionální identity (jako součást povědomí, kolektivní paměti, vzpomínek) a jsou daným společenstvím považovány za vlastní, reprezentativní a všeobecně známé. Součástí regionální či místní identity a slovesné kultury je také jazyk-dialekt, včetně některých ustálených rčení, přirovnání, přezdívek a archaismů. S folklorním bohatstvím je možné se setkat na celém území České republiky. Lidové tradice udržují v České republice folklórní soubory a spolky a soubory lidové hudby [4]. Problematikou folkloru se zabývá řada mezinárodních i národních organizací. Uveďme alespoň ty nejdůležitější.

Mezinárodní rada organizátorů folklorních festivalů a lidového umění (CIOFF) - Jedná se o mezinárodní kulturní nevládní organizaci, která byla založena v roce 1970. Spolupracuje s mezinárodními organizacemi v oblasti hudby, tance, etnografie a příbuzných oborů [1]. V současné době je členy CIOFF 91 zemí z celého světa. Festivaly CIOFF jsou pořádány každoročně v mnoha zemích. Také v České republice je několik Mezinárodních folklorních festivalů CIOFF. Patří mezi ně například MFF CIOFF Plzeň, MFF Frýdek Místek, MFF Šumperk, MFF Brno, MFF Strážnice nebo MFF Rožnovské slavnosti.

Mezinárodní visegrádský fond (MVF) - Mezinárodní visegrádský fond byl založen v roce 2000 členskými zeměmi Visegrádské skupiny (V4) Českou republikou, Maďarskem, Slovenskem a Polskem a sídlí v Bratislavě. Hlavním cílem této organizace je přispívat k rozvíjení užší spolupráce mezi členskými státy a posilovat vzájemné vazby v oblasti kultury, vědy a výzkumu, vzdělání, výměn mládeže, turismu a přeshraniční spolupráce [6]. Fond provozuje několik grantových programů, které podporují realizaci projektů členských zemí V4 a to především v oblasti kultury, vědy a výzkumu, vzdělávání a cestovního ruchu.

Folklorní sdružení České republiky (FoS ČR) - Je to občanské sdružení zaměřené na uchovávání a rozvíjení lidových tradic a národních kulturních hodnot, zejména v oblastech lidové hudby, zpěvu a tance. Je nejpočetnější organizací zájemců o lidové umění v ČR. Sdružuje více než 400 členských souborů, působících v 17 autonomních regionálních sdruženích a 60 členských festivalů. Každoročně pořádá Mezinárodní festival dětských folklorních souborů v Luhačovicích, Mezinárodní folklorní festival Pražský jarmark, Národní krojový ples, soutěž a přehlídku dětských zpěváků lidových písní Zpěváčci, galakoncerty Zpěváček – Slavík, Zpíváme pro radost. Podílí se na organizování 60 folklorních festivalů a lidových slavností, regionální přehlídce folklorních souborů Prameny. V rámci Visegrádské čtyřky se podílí na organizaci Tvůrčích dílen DTK. Vydává časopis Folklor, Kalendář folklorních akcí v ČR, katalog Cesty za folklorem, metodické, repertoárové a propagační publikace [2].

Historie a současnost folkloru v ČR. Vývoj folkloristických festivalů v českých zemích úzce souvisí s formováním národopisné disciplíny koncem 19. století a je součástí dlouhodobého zápasu českého národa za národnostní

na sociální osvobození [2]. V roce 1891 formulovala skupina kulturních a uměleckých pracovníků návrh Národopisné výstavy československé. Součástí výstavních akcí Národopisné výstavy československé v Praze 1895 byly národopisné slavnosti a výjevy, které měly vedle neživých exponátů znázorňovat skutečný život lidu, zvláště zvyky, slavnosti, hudbu, písně a tance [2]. Po skončení 1. světové války se začínají v tehdejší ČSR znovu uplatňovat folklórní tradice na kulturních akcích. Zájem o živé tradice se projevuje především v regionech, kde se začínají pořádat lokální a regionální národopisné slavnosti (východní Morava, Slezsko). Regionální slavnosti Slovácka se poprvé konaly v Kyjově v roce 1921. Druhá světová válka a fašistická okupace přervala v českých zemích tradice národopisných slavností. Poválečná léta jsou poznamenána obnovou společenského života na nových základech. Obnovují se výroční slavnosti a zvyky, konají se společné dožínky, vinobraní. Začíná renesance folkloru se všemi pozitivními i negativními rysy. V 50. letech se rozvíjí národopisné slavnosti, slavnosti lidových písní a tanců či folkloristické festivaly. Mezi těmito akcemi má zvláštní význam folkloristický festival ve Strážnici. Stal se vzorem pro pořádání dalších podobných folklórních akcí, získal zázemí v účinkujících i divácích a podstatně zasáhl do celého poválečného folklórního hnutí. Koncepci prvního ročníku festivalu ovlivnil Vladimír Úlehla, který jeho program navrhl a řídil soutěž lidových hudců, zpěváků a tanečníků. V programech festivalu, který se odbýval v prostorách strážnického parku, vystupovaly národopisné skupiny a později i soubory z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Po roce 1950 se začínají vedle venkovských folklórních skupin v programech prosazovat amatérské soubory lidových písní a tanců vznikající v městských centrech. Těžiště se přesunuje na tzv. autentický folklór, v němž dominují zvláště východomoravské, slovenské a jihočeské skupiny [2].

DĚTSKÝ FOLKLOR

„Když v druhé polovině 19. století folkloristé sbírali projevy lidové tradice, setkali se také s folklorně vytříbenými formami, které žily pouze v prostředí dětí. Všimli si, že svět dětí je plný různých slovesných, hudebních, tanečních, dramatických, pantomimických a výtvarných projevů. Pojmenovali je souhrnně dětský folklor. Skladbám dětského folkloru pak badatelé ve svých sbírkách buď vyčlenili zvláštní oddíl, nebo je zařazovali podle daného folklorního žánru, např. mezi lidové písně, lidovou prózu, lidové divadlo atd. Tento dvojí způsob kategorizace v zásadě přetrval až do současnosti. Některé etnologické přehledové publikace s pojmem dětský folklor nepracují, zatímco jiné ho naopak pokládají za základní. Dětský folklor odborníci dělí do dvou skupin. První skupinu tvoří folklor pro děti, jehož nositelem a interpretem jsou dospělí a používají ho, aby přímo či zprostředkovaně ovlivnili vývoj dětí. Skladby folkloru pro děti např. reprezentuje všeobecně známá hra-říkanka Vařila myšička kašičku, kterou jen v malých obměnách baví rodiče své malé děti dodnes. Do druhé skupiny patří folklor dětí, tedy folklorní skladby, které vznikají či zdomácňují, tradují se a používají mezi dětmi.“ [5]

„Příběh dětského folkloru je příběhem soupeření dvou představ o tom, jak má vypadat dětský folklor. Může se zdát, že tento zápas probíhá mezi tradičním folklorem v podkasané sukni a novodobými žánry autentického folkloru dětí se žvýkačkou v puse. V podstatě však toto nedorozumění spočívá dosud v nás samých. Postupně ale uznáváme, že jak tradiční, tak novodobý dětský folklor má své místo v kultuře dětí. O tradiční možná pečujeme my dospělí, ten novodobý je více ušit na míru dnešní době. Svou hodnotu a význam mají ale oba dva.“ [5]

„Dětský folklor přecházel z generace na generaci, přičemž starší generací byli nejen prarodiče, rodiče, ale i starší děti uvnitř dětského společenství. Na počátku padesátých let vznikají dětské folklorní kroužky, skupiny a soubory jednak při školách, jednak při pionýrské organizaci. K dětskému folklornímu hnutí patří právě jednak nositelé a interpreti, tedy děti, ale vedle nich mají nezastupitelné místo také ti, kteří dětem folklor zprostředkovávají a spolu s dětmi prezentují, tedy vedoucí dětských folklorních souborů (DFS), případně učitelé. Jejich znalosti a dovednosti i postoje k tradiční kultuře jsou východiskem pro poznání dětí. Významným krokem k poukázání na důležitost dětského folkloru byla prezentace dětského folkloru na folklorních festivalech, mezi nimiž vůdčí postavení má festival ve Strážnici. Zpočátku vystupovaly děti spolu s dospělými, ale již v roce 1951 se ve Strážnici uskutečnil první samostatný pořad s názvem Vystoupení dětských souborů lidové tvořivosti – dětské hry, tance a písně. Tento festival začal tradici dětských festivalů a další následovníci na sebe nenechali dlouho čekat. Ani odmítavý postoj společnosti k folkloru po roce 1989 nezměnil přesvědčení mnoha učitelů,

ovšem i vedoucích DFS, o významu folkloru pro děti i o nutnosti uchovávat jeho znalost v dalších generacích." [6].

STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA SOUBORŮ A FESTIVALŮ, KTERÉ BYLY PŘEDMĚTEM VÝZKUMU

- Dětský folklorní soubor Malý Radhošť - působí v obci Rožnov pod Radhoštěm, v srdci Valašska. Při vystoupeních děti doprovází cimbálová muzika. (Dále v textu Radhošť).
- Dětský folklorní soubor Hlubinka - soubor působí při Lidové konzervatoři a Múzické škole v Ostravě. Soubor je doprovázen muzikou Vrzuška ze základní umělecké školy Vratimov. (Dále v textu Hlubinka).
- Adámkovy folklorní slavnosti - jsou tradičním mezinárodním folklorním festivalem, který se koná poslední srpnový víkend na hlineckém Betlémě již od roku 1996, jmenují se podle svého zakladatele, dotazníkového šetření se zúčastnili členové všech přítomných dětských souborů, včetně místního dětského folklorního souboru Vysočánek. (Dále v textu Betlém).
- Folklorní festival Mělnický Vrkoč, předmětem výzkumu byl místní dětský folklorní soubor Jarošáček. (Dále v textu Vrkoč).
- Mezinárodní folklorní festival Český Krumlov, v rámci dotazníkového šetření u členů dětských souborů bylo během festivalu dotazováno 49 členů ze 4 dětských souborů, z čehož byl jeden ze Slovenska - Maguráčik. (Dále v textu Krumlov).
- Dětský folklorní soubor Mladinka - vznikl v roce 1986 v Plzni, soubor se svou taneční a hudební složkou využívá folklorní materiál jihozápadních Čech, především širšího Plzeňska, bohatého na tradice. (Dále v textu Mladinka)
- Dětský folklorní soubor Rosénka - byl založen v roce 1982 při Obvodním kulturním domě v Praze 6 tento folklorní soubor interpretuje v Praze folklor z Jižní Moravy. (Dále v textu Rosénka).

Počet dotazníků se pro každou skupinu liší. Byla snaha oslovit vždy co největší počet dané skupiny. [3]

METODIKA A CÍLE PRÁCE

Výsledky byly získány v rámci výzkumného projektu „Přínos dětských folklorních souborů cestovnímu ruchu", jehož zpracování bylo iniciováno Folklorním sdružením České republiky. [3]. Cílem projektu bylo:

- Zmapovat činnost vybraných dětských folklórních souborů v České republice.
- Dotazníkové šetření mezi členy dětského folklorního souboru
- Zjistit motivy pro práci členů v souboru.
- Zjistit motivy sbormistrů a dalších funkcionářů pro práci s dětskými folklorními soubory.
- Zjistit zájem a podporu činnosti dětských folklorních souborů ze strany samosprávy.
- Popsat do jaké míry ovlivní činnost dětí ve folklorním souboru jejich další životní kariéru.
- Zjistit motivy rodičů k podpoře svých dětí pro práci v souboru.
- Popsat jak činnost v souboru ovlivňuje cestování dětí, jejich rodičů i celých rodin.
- Dotazníkové šetření s bývalými členy dětského folklorního souboru.

Tato práce shrnuje výsledky sociologického výzkumu mezi členy vybraných dětských folklorních souborů, které se nejčastěji zúčastňují mezinárodních folklorních festivalů anebo zahraničních folklorních festivalů. [3] výsledky výzkumu

Chtěli jsme vědět, kolik let se děti podílí na činnosti souboru. Struktura odpovědí je v tabulce 1 pro jednotlivé skupiny respondentů. Vidíme, že mezi jednotlivými soubory jsou poměrně velké rozdíly. Například v Hlubince pracují čtyři pětiny členů již déle než pět let. U souboru Malý Radhošť pětina členů působí ve sboru jeden rok a nad pět let jenom 17 % členů.

Tabulka 1: Jak dlouho do folklorního souboru chodíš?

	Radhošť	Hlubinka	Betlém	Vrkoč	Krumlov	Mladinka	Rosénka
Rok nebo méně	20%	1%	8%	10%	32%	2%	2%
2 roky	13%	3%	16%	15%	12%	15%	6%
3 roky	17%	2%	20%	5%	20%	19%	12%
4 roky	20%	5%	8%	30%	12%	20%	15%
5 let	13%	10%	4%	10%	12%	7%	20%
více než 5	17%	79%	44%	30%	12%	37%	45%

Zdroj: Vlastní zpracování

V grafu 1 jsou pak uvedeny přesto průměrné hodnoty pro všechny skupiny respondentů. Z grafu je patrné, že zájem dětí o práci v souboru je dlouhodobý a pokud začnou do souboru chodit, pak je tato činnost ve většině případů nadchne a setrvají po celá období, kdy splňují „kritérium“ člena dětského folklorního souboru.

Graf 1: Průměrná doba práce v dětském folklorním souboru

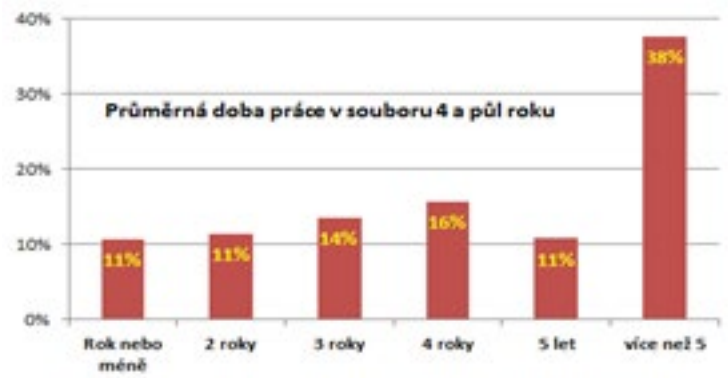

Zdroj: Vlastní zpracování

Zájem dětí o práci v souboru plyne i z vyhodnocení další otázky, kdy jsme se ptali na motivy jejich činnosti ve folklorním souboru. Výsledky pro jednotlivé skupiny respondentů jsou v tabulce 2. Vidíme, že prakticky ve všech případech byla nejčastější odpověď „Baví mne to.“ U mělnického Jarošáčka (festival Vrkoč) je to také často přání rodičů, kteří mají zájem, aby děti do souboru chodily. Je zajímavé, že nejvíce baví chodit do souboru děti z Prahy, kde tradice folkloru není a také tam děti chodí v průměru nejdelší dobu (viz tabulka 1). Průměrná struktura odpovědí na otázku zjišťující motiv práce ve folklorním souboru je uvedena na grafu 2. Je zřejmé, že podle očekávání děti práce v souboru baví.

Tabulka 2: Důvody práce v dětském folklorním souboru

	Radhošť	Hlubinka	Betlém	Vrkoč	Krumlov	Mladinka	Rosénka
Baví mne to	31%	28%	37%	46%	42%	30%	57%
Chtěli ro rodiče	20%	29%	12%	41%	22%	17%	4%
Tradice v rodině	19%	7%	2%	4%	12%	27%	12%
Chodím také do ZUŠ	10%	9%	18%	3%	2%	10%	4%
Chodí tam sourozenci	10%	10%	5%	3%	2%	10%	8%
Chodí tam kamarádi	10%	17%	26%	3%	20%	6%	16%

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 2: Proč navštěvujete váš folklorní soubor?

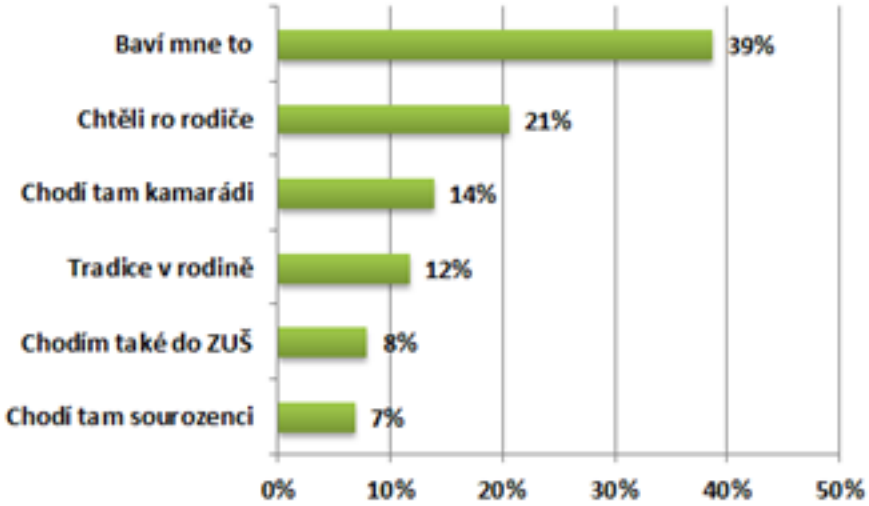

Zdroj: Vlastní zpracování

Zjišťovali jsme také, jak často mají soubory zkoušku a jak dlouho zkouška trvá. Zkoušky probíhají ve všech případech jednou až dvakrát týdně a zkouška trvá v průměru jeden a půl hodiny.

Dále jsme chtěli vědět, jak děti chodí do souboru. Měli tři možnosti odpovědi: sami, v doprovodu někoho dospělého anebo střídavě sami a občas v doprovodu někoho z rodičů. Není překvapením, že nejvíce dětí chodí v doprovodu rodičů ve velkých městech. V Praze u Rosénky je to 45 % a v Plzni u Mladinky 43 % dětí. V Českém Krumlově je to jen 18 %. Samozřejmě lze očekávat, že mladší děti chodí častěji v doprovodu rodičů. Průměrné hodnoty jsou uvedeny na dalším grafu 3 a výsledky dotazování u jednotlivých souborů jsou uvedeny v tabulce 3.

Graf 3: Jak navštěvuješ zkoušky souboru?

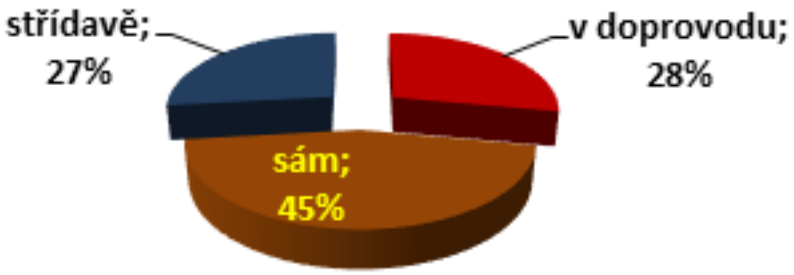

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 3: Doprovod na zkoušku v jednotlivých souborech

	Radhošť	Hlubinka	Betlém	Vrkoč	Krumlov	Mladinka	Rosénka
v doprovodu	25%	22%	12%	30%	18%	43%	45%
Sám	35%	37%	80%	45%	59%	37%	24%
Střídavě	40%	41%	8%	25%	23%	20%	31%

Zdroj: Vlastní zpracování

Domácí příprava na zkoušky je velmi rozdílná, jak plyne z tabulky 4. V Praze (Rosénka) se pravidelně připravuje na zkoušku tři čtvrtiny členů souboru, zatím co v souboru Malý Radhošť se dvě třetiny nepřipravují vůbec.

Tabulka 4: Připravujete se na zkoušku

	Radhošť	Hlubinka	Betlém	Vrkoč	Krumlov	Mladinka	Rosénka
Nikdy	63%	50%	52%	0%	28%	27%	0%
Občas	25%	45%	44%	85%	56%	50%	25%
Vždycky	12%	5%	4%	15%	16%	23%	75%

Zdroj: Vlastní zpracování

Průměrné hodnoty pro všechny respondenty jsou uvedeny na grafu 4. Polovina respondentů se připravuje doma alespoň občas, třetina se nepřipravuje doma nikdy a stačí jim jen účast na zkoušce sboru.

Graf 4: Připravuješ se na zkoušku i doma?

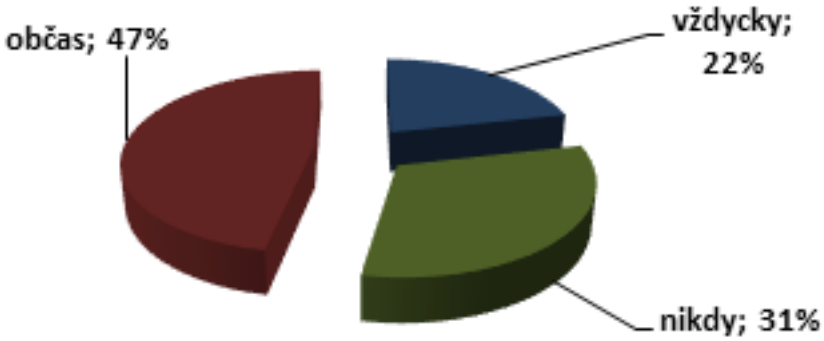

Zdroj: Vlastní zpracování

Z hlediska cestovního ruchu byla důležitá otázka, zda člen sboru jezdí se sborem na soutěže a festivaly. S ohledem na to, že jde o vybrané dětské folklorní soubory, které nejčastěji reprezentují dětský folklor na festivalech a soutěžích, dalo se očekávat, že většina členů souboru se účastní i nejdůležitější části jejich činnosti a tedy jezdí na festivaly, přehlídky a soutěže. To je patrné z tabulky 5. V podstatě nejezdí jen mladší nebo začínající členové folklorních souborů. V tomto směru jsou mezi soubory jen malé rozdíly. Proto podíl těch, kteří jezdí je lépe patrný z průměrných hodnot uvedených na grafu 5. Dvě třetiny členů souboru jezdí na festivaly a soutěže vždycky. Je to vlastně hlavní motiv většiny členů pro jejich práci.

Tabulka 5: Jezdíš se sborem na soutěže a festivaly?

	Radhošť	Hlubinka	Betlém	Vrkoč	Krumlov	Mladinka	Rosénka
Nikdy	8%	0%	0%	5%	0%	0%	4%
Občas	50%	40%	20%	30%	12%	10%	44%
Vždycky	42%	60%	80%	65%	88%	90%	52%

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 5: Průměrná účast na soutěžích a festivalech.

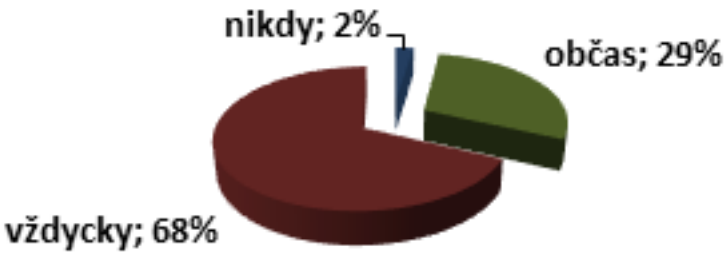

Zdroj: Vlastní zpracování

Z další otázky pak vyplynulo, že více než polovina členů souboru (52 %) vedle zkoušek dětského folklorního souboru navštěvuje ještě další kurzy v základní umělecké škole. Jde většinou o hudební, pěvecké nebo taneční kurzy. Jde o děti, které k hudbě a zpěvu inklinují. V poslední tabulce 5 je uvedena věková struktura

jednotlivých dětských folklorních skupin. Prakticky u všech souborů je nejpočetnější skupina dětí ve věku 9 až 12 let. Průměrný věk dětí v jednotlivých souborech se pohybuje od 10,3 do 12, 8 let.

Tabulka 6: Věková struktura členů souboru

	Radhošť	Hlubinka	Betlém	Vrkoč	Krumlov	Mladinka	Rosénka
6 až 8 let	15%	0%	8%	15%	16%	18%	13%
9 až 12 let	58%	40%	44%	75%	40%	36%	50%
13 až 15 let	27%	55%	44%	10%	44%	36%	25%
16 až 18 let	0%	5%	4%	0%	0%	11%	13%
6 až 8 let	15%	0%	8%	15%	16%	18%	13%
Průměrný věk (let)	10,9	12,8	12,0	10,3	11,5	11,8	11,8

Zdroj: Vlastní zpracování

Průměrná věková struktura všech respondentů je uvedena na grafu 5. Jak již bylo uvedeno, polovina všech členů dětských folklorních souborů je ve věku 9 až 12 let. V některých souborech převládají chlapci, v jiných děvčata, ale překvapující je, že průměrná hodnota pro všechny soubory je dívky v. chlapci 55%: 48 %, na rozdíl od dětských pěveckých sborů, kdy jednoznačně dominuji děvčata.

Graf 5: Průměrná věková struktura všech respondentů

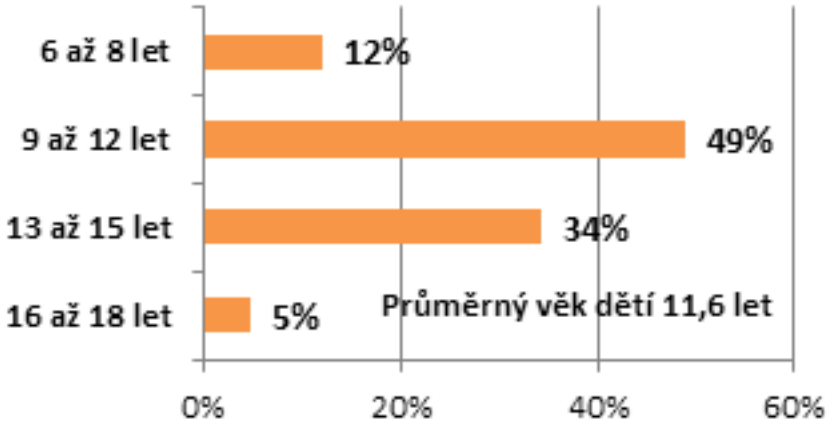

Zdroj: Vlastní zpracování

DISKUZE VÝSLEDKŮ A ZÁVĚRY

Práce shrnuje první část výsledků výzkumného projektu „Přínos dětských folklorních souborů cestovnímu ruchu“, jehož zpracování bylo iniciováno Folklorním sdružením České republiky. Jsou zde uvedeny poznatky ze sociologického výzkumu mezi nejvýznamnějšími dětskými folklorními soubory České republiky, které nás reprezentují na festivalech, soutěžích a přehlídkách doma i v zahraničí. Tím přispívají ke kulturnímu cestovnímu ruchu, který je pro Českou republiku nejvýznamnější formou turismu. Z provedeného sociologického šetření plynou tyto nejdůležitější poznatky:

- Pokud děti začnou pracovat v dětském folklorním souboru, pak převážná část jich v souboru pracuje déle než pět let, tedy po celou dobu, kdy mohou vzhledem ke svému věku již anebo ještě v souboru pracovat.
- Polovina členů dětských folklorních souborů je ve věku 9 až 12 let, průměrný věk dětí je 11,6 let. Zájem o práci v těchto souborech je stejný u chlapců i dívek.
- Většinu členů souboru práce v souboru skutečně baví a často jsou k účasti motivováni i svými rodiči.
- Od rodičů, zvláště ve velkých městech to vyžaduje poměrně velkou oběť, protože často děti doprovází na zkoušky, ale i často s nimi jezdí i na festivaly i soutěže. Tím i oni přispívají k cestovnímu ruchu.
- Další podíl rodičů na činnosti dětského folklorního souboru spočívá v tom, že se s dětmi na zkoušky a festivaly připravují i doma, nebo alespoň k tomu vedou své děti.

- 98 % členů dětských folklorních souborů se účastní festivalů, přehlídek a soutěží. Vidí v tom jeden z hlavních motivů pro práci v souboru a v tom je přínos jejich činnosti k zájmově motivovanému cestovnímu ruchu. Navíc při zahraničních cestách a vystoupeních reprezentují národní kulturu a tím propagují Českou republiku, jako kulturně vyspělou zemi a zvyšují zájem cizích obyvatel o návštěvu naší republiky.

LITERATURA

[1] BLAHŮŠEK, Jan, LUTHER, Daniel, POSPÍŠILOVÁ, Jana. Identifikace dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2006. ISBN 80-86156-77-X

[2] FROLEC, Václav. Lidové umění a dnešek. Blok, 1977. ISBN 47-011-77

[3] Horsinková, L., Kocurová N., Kubátková, H., Navrátilová T., Procházková J., Průchová M., Váňová K., Bakalářské práce na téma dětské folklorní soubory a festivaly. Slezská univerzita v Opavě, Filosoficko-přírodovědecká fakulta Opava, 2015

[4] JANEČEK, P.; BITTNEROVÁ, D. Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti. Praha: Národní muzeum, 2011. 135 s. ISBN 978-808-7398-111.

[5] Národní ústav lidové kultury. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. [online]. 2012 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z WWW: **http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255**

[6] VONDRUŠKOVÁ, A. a kol. Od folkloru k folklorismu: Slovník folklorního hnutí v Čechách. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 88, 89

KONTAKT

doc. RNDr. Jiří Vaníček, CSc.
Ústav lázeňství, gastronomie a turismu, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Slezská univerzita v Opavě
E-mail: **jiri.vanicek@fpf.slu.cz**

TURISTICKÉ ROZHLEDY

TURISTICKÉ DESTINACE PO STOPÁCH CHE GUEVARY - „RUTA DEL CHE“

Olga Vilímková

HOLIDAY DESTINATIONS FOLLOWING CHE GUEVARA´ TRACES - „RUTA DEL CHE“

ABSTRAKT

Text pojednává o popularitě Ernesta Che Guevary v partyzánských hnutích během ozbrojených konfliktů v Latinské Americe a je konstatováno vykrystalizování jeho osobnosti v symbol bojovníka za spravedlnost v současné Latinské Americe. Slavné jméno Che Guevara láká jeho sympatizanty a turisty k poznání míst, spjatých s jeho životem. Po stopách Che Guevary (Ruta del Che) vedou na Kubě a v Bolívii i trasy zájezdů cestovních kanceláří. Exponovaná místa, kde strávil poslední měsíce života, i mauzoleum, kde jsou uloženy jeho ostatky, se těší významné návštěvnosti, především ze strany mladých Latinoameričanů a Evropanů.

Klíčová slova: Che Guevara, povstalecká hnutí, sociální spravedlnost, turistika po stopách slavných osobností

ABSTRACT

The text treats the role of Ernesto Che Guevara as an icon of the guerrilla movements during the armed conflicts in Latin America, it then considers the crystallization of the person into the symbol of fighter for social justice in present day Latin America. The famous name of Che Guevara attracts his sympathisers and tourists to know the places related with his life. They are tours organized by travel agencies following his traces (Ruta del Che) in Cuba and Bolivia. Important places where he passed the last months of his life and the mausoleum where his remains rest, are very popular, primarily with young Latin American and European people.

Keywords: Che Guevara, guerilla movements, social justice, tourism following famous person´s traces

ÚVOD

V současné době se stává populárním trendem navštěvovat v cizích zemích nejen známé historické pamětihodnosti a atraktivní přírodní lokality, ale také místa, spjatá se životem a působením slavných osobností, včetně míst jejich posledního odpočinku. Mezi oblíbené destinace patří v Latinské Americe putování po stopách „legendárního bojovníka za spravedlnost" Ernesta Che Guevary.

Ernesto Guevara de la Serna[1] se narodil v argentinském městě Rosario v roce 1928, proslavil se jako revolucionář v bojích na Kubě (spolubojovník Fidela Castra v letech 1956-1958), internacionalista z konfliktů v Africe (např. v Kongu počátkem 60. let) a „rozdmychávač" revolučního ohniska v Bolívii s plánovaným přesahem na rozšíření bojů do Argentiny. V Bolívii byl Guevara v roce 1967 zastřelen a tajně pochován. Jeho ostatky byly až po letech (1997) převezeny na Kubu, kde spočívají v mauzoleu revolučních hrdinů ve městě Santa Clara. Kromě míst, spjatých s jeho působením na Kubě (pohoří Sierra Maestra, město Santa Clara), je právě oblast jihovýchodní Bolívie místem, kam se po stopách Che Guevary vydávají každoročně stovky turistů, především mladých Latinoameričanů a Evropanů.

POPULARITA CHE GUEVARY V LATINSKÉ AMERICE

Ernesto Guevara se stal populární osobností už jako velitel partyzánského oddílu během bojů na Kubě. A tato image novodobého „státního" hrdiny je dodnes na Kubě posilována, je dáván za vzor už malým dětem ve školách: „Buď revolucionář jako El Che.[2]" Mimo Kubu k jeho popularitě přispěly nejen četné zahraniční cesty, na které byl vysílán vládou Fidela Castra počátkem šedesátých let, ale také jeho publikace ohledně vedení povstaleckého boje a především proklamované postoje a osobní příklad v boji za nastolení spravedlnosti světa. Mezi nejvýznamnější knihy, používané během studené války (mezi USA a SSSR), v době bojů levicových opozičních hnutí proti vládám vojenských diktatur ve střední Americe (v Nikaragua, Salvádoru, Guatemale), patří publikace o vedení partyzánské války Guerra de guerrillas, která byla používána povstaleckými skupinami v rámci vzdělávání jejich bojovníků. Četl se Guevarův deník z bojů na Kubě: Pasajes de la guerra revolucionaria (Pasáže z revoluční války) a v Kongu: Pasajes de la guerra revolucionaria (Congo), zápisky z bojů v Bolívii: Diario del Che en Bolivia (Bolivijský deník, vyšel také česky) a další texty: Guerra y población campesina (Válka a venkovské obyvatelstvo, 1959), Táctica y estrategia de la Revolución latinoamericana (Taktika a strategie latinskoamerické revoluce, 1962).

Ačkoli se politicko-sociální podmínky od 60. let minulého století do současnosti v celé Latinské Americe výrazně změnily, ikona Che Guevary má svůj význam v pozměněné podobě dodnes. Změnil se mezinárodní kontext: skončila studená válka a USA nadále vojensky ani politicky nezasahují do vnitřních záležitostí států Latinské Ameriky, byť jsou některé vlády zemí Latinské Ameriky levicově orientovány. Nicméně mnohé závažné problémy v regionu přetrvávají a některé myšlenky Ernesta Che Guevary jsou stále aktuální. Ve změněných podmínkách – více méně fungujících demokracií – se dnes už nejedná o potřebu svržení diktátorského režimu vojenskou cestou, a proto ustupuje význam Guevarových idejí ohledně vedení gerilového boje. Dnes ve státech Latinské Ameriky převažují problémy ekonomické, ekologické a sociální.

Palčivým problémem pro obyvatele některých států regionu jsou aktivity nadnárodních společností, např. v oblasti důlního a těžařského sektoru, vytěžování lesů, uzurpace pozemků místních obyvatel pro zavádění plantáží k pěstování rostlin pro biopaliva, včetně kukuřice – základní potraviny pro obyvatele střední Ameriky. Je třeba si uvědomit, že pěstování kukuřice pro biopaliva se zavádí také v oblastech, kde přetrvává realita statisíců podvyživených dětí. V případech rozhořčených manifestací místních poškozených obyvatel proti

[1] Podle obecného latinsko-amerického zvyku se kompletní příjmení skládá z prvního příjmení otce a prvního příjmení matky. V Argentině není obvyklé uvádět příjmení matky. Sám Guevara se podepisoval Ernesto Guevara, případně připojoval přízvisko Che a v úředních dopisech také doktorský titul (Ernesto Guevara byl vystudovaný lékař). Přezdívku Che získal od kubánských přátel, spolubojovníků ve druhé polovině 50. let v Mexiku, kde se připravovali na revoluční vystoupení na Kubě. Argentincem často používané typické „che" má význam slovní výstelky typu „hele, člověče".

[2] Ústní sdělení Kubánců během pobytů autorky textu na Kubě (2006-2010).

aktivitám zahraničních společností i místních velkopodnikatelů se objevují vlajky se slavným portrétem Che Guevary. Během manifestací zaznívají jeho hesla: Basta (konec), Morir antes que esclavos vivir (Raději zemřít, než být otrokem), Prefiero morir de pie a vivir arrodillado (Raději umřít vstoje než žít na kolenou), Seamos realista y hagamos lo imposible (Buďme realisté a uskutečněme nemožné), Patria o muerte (Vlast nebo smrt), toto zvláště v případech, kdy se jedná o projevy neo-liberalismu (dle vyjádření účastníků akcí).

Názory Che Guevary jsou inspirací pro současné diskuze ohledně změn na Kubě, kde existuje rozpor mezi diskursem politických představitelů, vyjadřujícím obecně kritické myšlení, a praxí, kdy tito představitelé neberou na vědomí negativní stránky reality Kuby. Martínez v článku El pensamiento del Che en la Cuba actual (Myšlenky Che v dnešní Kubě) konstatuje, že i v současnosti jsou ideje Guevary aktuální, neboť do diskuzí ohledně změn na Kubě opět vstupuje rozpor kapitalismus – socialismus. Na Kubě se diskutuje o Guevarových názorech ohledně vztahu ekonomiky a politiky, přičemž si současní aktéři uvědomují, že dnes se uvažuje ve změněných podmínkách, odlišných od situace Kuby na počátku 60. let (Martínez Hereida, 2013).

Ernesto Che Guevara budí v Latinské Americe stále zájem u těch, kdo přemýšlejí o možné změně společnosti v současnosti nebo dokonce usilují o nápravu nespravedlností. Někteří hledají v jeho dílech pramen pro studium idejí socialismu[3] a možností případné další alternativní cesty vzhledem ke kapitalismu – liberalismu. Kromě proklamovaných a publikovaných poznatků a úvah ohledně boje proti nespravedlivým řádům a vykořisťování, Guevara uvažoval o spravedlivém uspořádání společnosti a morálních vlastnostech jejích členů. Doufal ve vytvoření „nového člověka“. V těchto souvislostech se dnes v Latinské Americe cituje jeho slavný výrok: „*Každý bude pracovat, jak nejlépe umí, a dostane tolik, kolik bude potřebovat.*[4]“ Očekával příkladné morální chování také u vůdců společnosti, kteří by měli jednat ve prospěch kolektivu. Guevara kritizoval např. elitářské chování ruských politiků. Během návštěvy SSSR v roce 1964 odsuzoval životní styl ruských důstojníků a politiků a k ekonomické oblasti se vyjádřil slovy, že je země ve slepé uličce, ze které není východiska, při stavu dominance byrokracie nad ekonomickými zájmy (Martínez Hereida, 2013).

Tam, kde jsou lidé spokojeni s vývojem událostí ve svém regionu (např. v některých oblastech Ekvádoru, Kostariky, Brazílie), patří postava Che Guevary minulosti. Je považován za jednoho z hrdinů 60. - 80. let 20. století. Jinde jsou jeho ideje a postoje stále aktuální. Kromě proklamovaných myšlenek ohledně boje za spravedlivou společnost a jejím uspořádání je přínos Che Guevary viděn v jeho osobním chování.

Na Kubě si dnes lidé Ernesta Che Guevary cení jako příkladu – jeho slova a činy se kryly. Hovořil o brigádách, vybízel lidi k práci a sám se aktivně účastnil např. sklizně cukrové třtiny, ačkoli v podmínkách silně prašného prostředí trpěl záchvaty astmatu. Jestliže vyzýval k určité akci, sám se jí zúčastnil, a to v prvních řadách bojové i pracovní linie. Po získání významných funkcí na Kubě nevyužíval možných privilegií, materiálních ani politicko-společenských. Vzdal se pohodlí, a jakožto revolucionář, „posedlý“ myšlenkou nastolení spravedlnosti na celém světě, se vydával do dalších bojů. Mezi Kubánci se traduje, že byl čestný, nekompromisní a nezkorumpovatelný.

Che Guevara je uváděn jako morální příklad čestného muže, usilujícího o spravedlnost také v některých školách středního Peru.

Diplom z peruánské oblasti Canas, součást školního vysvědčení. Je udělován za vzorné chování a prospěch.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN
UNIDAD DE GESTION EDUCATIVA LOCAL CANAS
I.E. Nº 56109 "HAMPATURA"
DIPLOMA DE HONOR
Otorgado A: CCALLO CCALLOCONDO , JOSE RAUL
POR HABER OCUPADO EL TERCER LUGAR EN APROVECHAMIENTO ACADEMICO Y CONDUCTA, DURANTE EL PRESENTE AÑO ESCOLAR EN EL CUARTO GRADO DE PRIMARIA QUE HOY CLAUSURA.
Hampatura, Canas del 20[illegible]
VICTOR SONCO HUALLPA
DIRECTOR (e)
PROFESOR DE AULA

Poskytnuto rodinou pro donátory Nadačního fondu Inka.

[3] Např. v díle: Che Guevara presente. Una antología mínima. 2007, vyd. Océan Sur. O plánování ekonomiky např.: GUEVARA, E., 1972. La planificación socialista y su significado. Santiago de Chile: Quimantú.
[4] Osobní zkušenosti z pobytů v Latinské Americe 1994-2014.

Někteří mladí Latinoameričané se identifikují s Guevarovou image rebela. Určité „vnější atributy“ slavného partyzána jsou používané bojovníky za spravedlnost v různých latinsko-amerických zemích dodnes. Např. Subcomandante Marcos, velitel zapatistů v mexickém Chiapasu, jezdil při příležitosti manifestačních vystoupení proti projevům liberalismu se svými přívrženci na motocyklu a kouřil doutníky[5]. Ideologie Che Guevary ovlivnila také skupinu studentů Jóvenes socialistas na univerzitě Universidad Nacional San Antonio Abbad v Cusku v Peru nebo studenty skupiny Asamblea Che Guevara en movimiento na filozofické fakultě Universidad Nacional Autónoma de México.[6]

Proč je Ernesto Che Guevara tak populární u mladých Latinoameričanů? Z jejich výpovědí lze uvést: je ikonou, byl aktivní, chtěl změnit společnost, skoncovat s vykořisťováním kapitalistických/ imperialistických sil; rozčilovala ho nespravedlnost, pasivita a nezájem; bojoval proti autoritářským vládám regionu; zemřel v boji za spravedlnost lidu – národů; nesl vlajku boje za svobodu a rovnost; byl oddaný kauze chudých, měl vůli bojovat proti nespravedlnosti v kterékoli části světa. Mladá generace, která dává najevo své sympatie rebelovi (nošením triček a vlajek s portrétem Che Guevary, čelně posazenými barety s hvězdou nebo odznakem Che Guevary, nápisy El Che vive – Che žije), ukazuje, že jí záleží na uspořádání současného stavu věcí, že hledá alternativní cesty fungování společnosti i vymezení proti konzumnímu stylu života.[7]

Některým „neangažovaným“ mladým se jednoduše líbí Guevarův přístup k životu. Např. mladá Argentinka v blogu ¿La ruta del Che o el Che en la ruta? (Cesta Che nebo Che na cestě?) popsala svou návštěvu vesnice La Higuera a uvedla, že nesdílí Guevarovy názory, ale obdivuje jeho dobrodružného ducha.[8]

TURISTICKÉ DESTINACE, SPJATÉ S PŮSOBENÍM CHE GUEVARY

Turisté, putující po stopách Che Guevary, směřují především na Kubu a do Bolívie. Na Kubě je nejvíce exponovaným místem, spjatým s národním hrdinou (Ernesto Guevara získal po vítězství revoluce kubánskou státní příslušnost) bezesporu město Santa Clara. Zde Che Guevara zastavil 28.12.1958 obrněný vlak, vezoucí armádní posily a množství vojenské techniky. Čtyři vagóny vlaku byly zachovány a jsou k vidění v blízkosti parku Vidal, v jednom z nich je zřízené muzeum. Také díky získaným zbraním se povstalcům pod vedením Guevary podařilo dobýt město Santa Clara (tři sta povstalců zvítězilo nad armádou, čítající několik tisíc vojáků), 31. 12. 1958 kapitulovala zdejší kasárna Vidal, poslední bašta diktátora Batisty. O vítězství revoluce tak bylo rozhodnuto, 1. 1. 1959 prchl Fulgencio Batista do Dominikánské republiky a 2. 1. 1959 vstoupili revolucionáři vítězně do Havany.

Kubánští obyvatelé i zahraniční turisté, putující po stopách revoluce, navštěvují v Santa Claře mauzoleum s ostatky Ernesta Guevary a dalších revolucionářů, kde hoří věčný oheň. V budově památníku je umístěno také muzeum, kde jsou vystaveny osobní předměty Guevary, mnoho fotografií a dalších předmětů. Dle kanadského časopisu La Presse, citujícího oficiální kubánské statistiky, navštívilo mauzoleum v Santa Claře od roku 1988 přes 2,3 miliónů turistů, z toho je polovina zahraničních návštěvníků.

Pokud si turisté chtějí připomenout Ernesta Guevaru v Havaně, pak mohou navštívit jeho kancelář v pevnosti San Carlos, kde mimo jiné také vydával rozkazy, odsouzení k trestu smrti pro přívržence režimu diktatury. V kanceláři je uchován dobový nábytek a mnoho jeho osobních předmětů. V Havaně lze navštívit také

[5] Více o povstání zapatistů v jižním Mexiku (probíhajícím od roku 1994) např. In: MÁCHA, P. 2003: Plamínek v horách, požár v nížině, indiánské povstání v mexickém Chiapasu. Brno: Doplněk nebo PEČÍNKA, P. 1998: Od Guevary k zapatistům, přehled, složení a činnost gerilových hnutí Latinské Ameriky. Brno: Doplněk.

[6] Zprávy o činnosti skupiny např. In:
http://www.eluniversal.com.mx/ciudad-metropoli/2014/colectivos-dialogo-che-guevara--992525.html /on line 22.3.2015/

[7] Výzkum autorky z pobytů v Latinské Americe v letech 1994 – 2014

[8] http://blogs.elespectador.com/laurasc/category/che-guevara/ /konzultováno 22.3.2015/

[9] http://www.lapresse.ca/voyage/destinations/amerique-latine/200901/06/01-815078-che-guevara-attire-les-touristes-a-santa-clara.php /konzultováno 7.4.2015/

Centrum studií Che Guevary, které založili členové jeho rodiny. Jsou zde vystaveny písemné dokumenty, filmy a pořádají se tu konference. Prakticky všichni turisté v Havaně navštěvují náměstí Revoluce, kde měl Ernesto Guevara kancelář jakožto ministr průmyslu, fasádu budovy dnes zdobí slavný portrét revolucionáře ze dne vítězného vstupu do Havany od fotografa Kordy.

Foto 1: Monumentální památník mauzolea revolucionářů ve městě Santa Clara s obří sochou Che Guevary.

Zdroj: z archivu autorky

Po stopách Che Guevary lze na Kubě putovat individuálně nebo v rámci organizované skupiny. Z cestovních kanceláří, které nabízejí zájezdy s revoluční tématikou, lze jmenovat např. francouzskou CK Terre d´aventure (Země dobrodružství), která pořádá 21 denní zájezd s pěšími túrami po stopách Che Guevary, jehož trasa se částečně inspiruje jeho deníkem. Během zájezdu se navštěvuje mimo nejznámější místa také pláž Las Coloradas, kde se „barbudos“ (vousatí) 12. 12. 1956 vylodili z jachty Granma po plavbě z Mexika. Turisté se dostanou na místo Alegría del Pío, kde byli rebelové překvapeni vládní vojenskou jednotkou tři dny po svém vylodění. Z 81 povstalců zůstalo naživu pouhých 12, mezi nimi bratři Fidel a Raúl Castro, argentinský lékař Ernesto Guevara, Camilo Cienfuegos a další. Zde začal revoluční boj. Odtud se přeživší přesunuli do pohoří Sierra Maestra a cestující cestovní kanceláře se tam přesunou též. Během několika pěších pochodů si projdou trasy, po kterých se revolucionáři pohybovali, navštíví také jeskyni Cueva del Humo, kde přebývali, Jíbaro, kde byl Che Guevara v červenci 1957 prohlášen velitelem (comandante) a mnoho dalších míst.[10] Kromě míst, spjatých s revolucí, se s Che Guevarou potká návštěvník Kuby prakticky každý den: podél silnic se nacházejí transparenty s jeho fotografií a některým slavným heslem, např. Hasta siempre (Navždy s tebou). Jeho fotografie jsou vystaveny na fasádách budov, ve třídách škol, někteří středoškoláci nosí odznak s jeho portrétem na košili, atd.

[10] http://www.terdav.com/ps-cuba/tp-circuit-accompagne/at-randonnee/cub006--traces-che /konzultováno 6.4.2015/

Foto 2: Školní třída na Kubě. V pozadí portréty Ernesta Che Guevary a Camila Cienfuegose, 2006.

Zdroj: z archivu autorky

Turisticky nejvíce navštěvovanou lokalitou, spjatou s osobností Che Guevary mimo Kubu, je jihovýchodní Bolívie. Po stopách velitele malé partyzánské skupiny, která v oblasti spletitých roklí a údolí impozantních rozměrů působila od ledna do října 1967, vede trasa, nazvaná Ruta del Che (Cesta Che). Mezi nejvýznamnější zastávky na trase patří soutěska Churo, kde byl Che Guevara zajat 8. 10. 1967.

Foto 3: Fotografie z míst jihovýchodní Bolívie, kde se pohyboval oddíl Ernesta Che Guevary v roce 1967. Dnes po jeho stopách vede turistická trasa Ruta del Che, 2009.

Zdroj: z archivu autorky

Foto 4: Současná majitelka pozemků v soutěsce Churo, dcera majitele z roku 1967. Dle vyjádření ženy a jejího syna Che Guevara rodině pomáhá v těžkých chvílích, 2009.

Zdroj: z archivu autorky

Foto 5 a 6: Na tomto místě v soutěsce Churo byl Che Guevara 8. 10. 1967 zajat. Na kameni s nápisem Che vive (Che žije), za kterým se skrýval před střelami, jsou ještě znatelné stopy po kulkách, foto 2009.
Dole památník v místě zajetí, 2011.

Zdroj: z archivu autorky

Nejvýznamnějším místem trasy, kam směřují všichni „poutníci“ po stopách Che Guevary, je vesnice La Higuera, kam byl partyzánský velitel vojáky bolivijské armády po zatčení přiveden a kde byl následujícího dne zastřelen. Mnozí dnešní obyvatelé La Higuery jsou pamětníky událostí z roku 1967. Vzpomínají na měsíce nepříjemné přítomnosti stovek vojáků, kteří hledali oddíl partyzánů, v oblasti se stále střílelo a bylo nebezpečné pohybovat se po polích a na pastvách, chodit do školy do sousední vesnice. Obyvatelé subtropické oblasti, živící se převážně zemědělstvím a pastevectvím, neměli zájem o revoluční aktivity, k partyzánům se nepřipojili ani je nepodporovali zásobováním potravin. Zemědělce – dle výroků pamětníků – obtěžovala přítomnost partyzánů a bolívijských vojáků (řízených specialisty z USA). Místní obyvatelé přivítali ukončení ozbrojeného konfliktu po zatčení velitele partyzánské skupiny. Pamětníci z La Higuery, kteří viděli zatčeného Guevaru, vedeného vojáky přes vesnici, vzpomínají, jak na ně silně zapůsobil jeho pronikavý pohled a zubožený stav, potrhaný oděv a onuce místo bot, zatímco muži jeho oddílu měli boty. Pamětníci zmiňují bouřlivou oslavu vojáků, radujících se z vítězství, zatímco byli zajatí partyzáni zavřeni v domku místní školy. Po zastřelení Guevary následujícího rána byly jeho ostatky převezeny do města Vallegrande.

Foto 7: Památník Che Guevary na návsi v obci La Higuera, 2009.

Zdroj: z archivu autorky

Foto 8: Žena z vesnice La Higuera, pamětnice událostí z roku 1967, foto 2009.

Zdroj: z archivu autorky

Ve staré škole v obci La Higuera, kde Che Guevara strávil poslední noc před ranní popravou je zřízeno malé muzeum, kde je vystaven také oděv zatčeného partyzánského velitele. Vesnice La Higuera je turisticky navštěvována nejen v den výročí smrti Che Guevary, kdy sem zavítá velké množství jeho sympatizantů, ale během celého roku. V obci jsou dvě ubytovací zařízení, jedno provozuje francouzský obdivovatel slavného revolucionáře, který nabízí v rámci „revoluční turistiky“ také výlety pěšky, na kole i kanoí po tábořištích partyzánů a místech jejich střetů s armádou.

Další turistickou destinací v oblasti je město Vallegrande, kam byly ostatky Che Guevary převezeny ihned po jeho zastřelení. Místní obyvatelstvo bylo vyzváno, aby se dostavilo do nemocniční prádelny, kde byl vystaven. Na tuto událost se pamatují jak tehdy přítomní dospělí, které dojímal „šlechetný zjev“ partyzánského velitele, tak děti, na které celá situace velmi zapůsobila. Teprve později se místní obyvatelé seznamovali s událostmi života a myšlenkami Che Guevary. Hodnocení Guevary dnešními obyvateli La Higuery a Vallegrande jsou vesměs pozitivní. Lze citovat: „Byl to romantický snílek, který bojoval a zemřel pro své ušlechtilé ideály.“ Někteří se pozastavují nad tím, že opustil významné společenské postavení a rodinu „pro neuskutečnitelné sny spravedlivého světa“, jinými je ztotožňován s postavou Ježíše Krista. Na obrazech v La Higueře a ve Vallegrande, vytvořených místními umělci, podoby obou mužů splývají. Dle vyjádření usedlíků se jedná o muže, kteří „ve svém životě konali skutky ve prospěch druhých a za své přesvědčení zemřeli násilnou smrtí“. Není výjimkou, že se v případě zdravotních nebo jiných problémů obyvatelé oblasti obracejí k Che Guevarovi s prosbou o pomoc a dle jejich vyjádření je jim pomoženo.[11] Turisté ve Vallegrande dnes navštěvují bývalou nemocniční prádelnu a mauzoleum padlých partyzánů v blízkosti travnatého letiště u hřbitovní zdi, kam byly ostatky povstalců tajně pochovány. Ostatky Ernesta Guevary byly v roce 1997 převezeny na Kubu.

[11] Výzkum autorky během dvou návštěv La Higuery a Vallegrande v letech 2009 a 2011. Podobná vyjádření obyvatel uvádí ve své knize lékař z Vallegrande, který byl přítomen událostem v říjnu 1967 (USTARIZ ARZE 2011).

Foto 9: Nedávno postavené mauzoleum ve městě Vallegrande na místě, kde byly mezi lety 1967 a 1997 tajně uloženy ostatky Che Guevary a dalších revolucionářů padlých v boji v oblasti, 2009.

Zdroj: z archivu autorky

Většina turistů přijíždí do oblasti soukromě, ale existují také cestovní kanceláře, které nabízejí program Po stopách Che - Ruta del Che, jak pro individuální turistiku, tak v rámci zájezdů pro organizované skupiny. Prohlídku nejznámějších míst nabízejí také cestovní kanceláře v bolivijském městě Santa Cruz a další.[12]

Argentina připomíná turistům svého slavného rodáka nejen v jeho rodišti, ale také např. v podobě voskové figuríny na promenádě ve čtvrti Boca, prostřednictvím dekorací ve vitrínách obchodů, atd. Dnes patří tento rebel mezi trojlístek nejznámějších osobností země (spolu s Evitou – Evou Perónovou a Maradonou).

[12] http://www.bolivia-online.net/es/santa-cruz/134/excursion-ruta-del-che-2-dias-desde-santa-cruz http://www.pantanaladventure.com/contact_spa.html (konzultováno 6.4.2015/

Foto 10: Balkón s „legendárními“ argentinskými postavami Evitou (Evou Perón) a Che Guevarou. Buenos Aires, La Boca, 2009.

Zdroj: z archivu autorky

ZÁVĚR

Ernesto „Che“ Guevara je bezesporu jednou z nejslavnějších osobností nejen Argentiny a Kuby, ale celé Latinské Ameriky. Svým aktivním postojem k řešení nespravedlivého stavu věcí a výzvami k mezinárodní solidaritě inspiroval mnohé. V Latinské Americe se stal symbolem bojovníka za spravedlnost. Po stopách, s jeho životem spojených, dnes vedou turistické trasy a cestovní kanceláře z Latinské Ameriky i Evropy tam pořádají zájezdy, přímo nazývané „Ruta del Che“ (Cestou Che). Místa jeho pobytu i posledního odpočinku se nyní těší významné návštěvnosti, především ze strany mladých.

LITERATURA

CASTAÑEDA, J. G. 2003: Compañero, život a smrt Che Guevary. BB Art.
Che desde la memoria. 2004. Cuba: Océan Sur, Océan Press.
GUEVARA, E. 1970: Bolivijský deník. Svoboda.
GUEVARA, E. 1963: Guerra de guerillas, un método. La Habana: Casa de las Américas.
GUEVARA, E. 1959. Guerra y población campesina. La Habana: Casa de las Américas.
GUEVARA, E. 2006: Motocyklové deníky. Labyrint.
GUEVARA, Che E. 2005: Pasajes de la guerra revolucionaria. La Habana: Editoria política.
GUEVARA, E. 2000: Smrtí život nekončí (v orig. Escritos y discursos). Orego.
KALFON, P. 2010: Che, Ernesto Guevarra, una leyenda del siglo XX. Argentina: Edhasa.
TAIBO, P. I. 1996: Ernesto Guevara, también conocido como el Che. México: Editorial Planeta.
USTARIZ ARZE, R. 2011: Che Guevara, život, smrt a zrození mýtu. Mladá Fronta.
Internetový zdroj:
MARTÍNEZ HEREDIA, F., 2013. El pensamiento del Che en la Cuba actual. In: **http://www.cubadebate.cu/opinion/2013/11/25/el-pensamiento-del-che-en-la-cuba-actual/**, on line 7.3.2015

PÍSNĚ, INSPIROVANÉ CHE GUEVAROU

Hasta siempre (C. Puebla), Son los sueños todavía (G. Alfonso),
Lo eterno (C. Puebla), Un nombre (C. Puebla), América, te hablo de Ernesto
(S. Rodríguez), Fusil contra fusil (S. Rodriguez), Si el poeta eres tú (P. Milanes),
Por los Andes del Orbe (O. Portuondo), Canción del guerrillero heróico (E. Burke),
Che Guevara (N. Guillén), Andes lo que andes (A. Pérez), Canción del hombre nuevo
(D. Viglietti), Su nombre es pueblo (E. Ramos), atd.

FILMY

Hrané filmy:
Diarios de motocicleta, 2004, režie Walter Salles, představitel Ernesta Guevary: Gael García Bernal, Che (Part one), 2000 a Che (Part two), 2008. Režie Steven Soderbergh, představitel Che Guevary: Benicio del Toro.
Dokument: La vida del Che. Egrem y Mundo Latino, 2007.
Fotografie: Olga Vilímková

KONTAKT

PhDr. Olga Vilímková, Ph.D.
Katedra románských jazyků FMV, VŠE Praha
E-mail: **olga.vilimkova@seznam.cz**

Studentské
práce

BAZILIKA EL COBRE

Irma Rézová

Je 27. ledna 2015 a expedice „Cuba 2015“ studentů z VŠPJ je právě v polovině. Během dvou uplynulých týdnů jsme poznali západ a střed karibského ostrova. Vydáme se na cestu do Orientu. Nejedná se však o země Blízkého, Středního či Dálného Východu, jedná se o východní část Kuby. Tam, kde Kuba začíná být Kubou. Tam, kde lidem proudí v žilách pravá divoká kubánská krev. Jedná se o nejchudší a nejteplejší oblast Kuby, oblast, kde se na ulicích tančí, pije rum a kouří. Tam, kde si lidé užívají život plnými doušky. Právě v této oblasti se začaly psát dějiny španělské kolonizace celé Latinské Ameriky. Právě tam se začala psát kubánská historie tak, jak ji známe dnes...

Obrázek 1: Bazilika El Cobre

Zdroj: Archív autorky

Naše cesta směřuje přímo do provincie Santiago de Cuba, kde se nachází stejnojmenné město s nejvýznamnějším přístavem celého Karibiku. Projíždíme mezi národními parky Sierra Maestra a Baconao. Po cestě můžeme spatřit desítky pomníků, které patří padlým bojovníkům, kteří bojovali mezi lety 1955 až 1958 proti vládě tehdejšího diktátora, Fulgencia Batisty. V podstatě povinnou zastávku na naší trase tvoří hornická osada El Cobre. Své jméno získala díky těžbě mědi, která zde přetrvává dodnes. Hned při odbočení do osady vám bude místo naší návštěvy jasné. Jedná se o slavnou Baziliku El Cobre, celým názvem Basílica Santuario Nacional de Nuestra Seňora de la Caridad del Cobre (vzhledem k délce názvu budeme používat pouze zkrácenou verzi El Cobre).

El Cobre byla postavena na kopci Maboa. Přijedeme na parkoviště přímo za zadní část baziliky a jen co vystoupíme z autobusu, tak se k nám nachomýtne několik Kubánců, kteří se snaží nám „darovat“ měděný kamínek na památku (kamínek vám samozřejmě dají, ale s tolika komentáři a vysilujícím vyprávění o celé své rozsáhlé rodině, o všech dětech, vnoučatech, tetičkách, že vám vlastně nezbude nic jiného, než jim nějaký ten CUC dát). Vstup do areálu baziliky střeží sochy andělů a lemují kamenné vázy s květinami.

Obrázek 2: Interiér Baziliky El Cobre

Zdroj: Archív autorky

PŘÍBĚH SVATÉ PANNY Z COBRE

K sošce Nejsvětější Panny Marie Milosrdné, patronce Kuby, se vztahuje hned několik pověstí. Jednou z nich je příběh tří otroků, kteří se v roce 1606 vydali z dolů El Cobre na cestu na širé moře. Během plavby je zastihla obrovská bouře, otroci se už smířili se smrtí, když v tom ve vodě spatřili dřevěnou panenku. Když ji vytáhli z vody, tak bouře ustala a otroci se vrátili zpět domů. Podle dalšího vyprávění našli panenku tři rybáři v nedaleké zátoce. Tuto sošku donesli do městečka El Cobre a vystavěli tam Svaté Panně z Cobre kapli. Kaple byla po letech přestavěna do podoby poutního kostela tak, jak jej známe dnes. V obou případech byla panenka oděna do zlatých šatů. Od té doby je žlutá (zlatá) barva symbolem El Cobre a na počest Svaté Panny z Cobre sem nosí Kubánci, poutníci i obyčejní turisté květiny této barvy - slunečnice. Poslední příběh se stává příběhem skutečným - v roce 1597 odplul španělský kapitán Francisco Sanchéz de Moya na Kubu, aby chránil měděné doly v okolí El Cobre před útoky pirátů. Proto zde nechal vybudovat kostelík, ve kterém se mohli horníci a vojáci modlit k matce Milosrdenství, Virgen de la Caridad. V roce 1916 prohlásil papež Benedikt XV. Svatou Pannu za národní symbol a světici Kuby a o 11 let později byla bazilika vysvěcena. Proto se zde dodnes konají velkolepé poutě na počest svátku Panny a to 8. září. V tento den sem přicházejí zástupy poutníků z celého světa, kteří zde prosí o milost a požehnání.

Samotný vstup do baziliky je opravdu pompézní. Uvidíte davy Kubánců nesoucí slunečnicové věnce svojí opatrovatelce. Hned naproti vchodu se nachází oltář s květinami a dary. Když zvednete oči nahoru, tak

spatříte samotnou panenku z Cobre, oděnou ve zlatých šatičkách. Vzhledem k tomu, že nepatřím zrovna mezi milovníky kostelů a jiných sakrálních staveb, tak mne samotný interiér baziliky nenadchl.

Co ale určitě zaslouží zmínku, je tzv. Kaple zázraků, která se nachází po pravé straně baziliky. Jedná se o prostor, kde hoří desítky svíček, které představují nejrůznější sny a přání. Za každé přání zde zapálíte svíčku a můžete doufat, že se splní. To ale pořád není to, co vás ohromí. Dech beroucími se stávají vitríny s děkovnými předměty. Ty zde nechávají ti, kterým se přání splnilo. Na celé jedné zdi můžete spatřit např. zdravotnické pomůcky - dlahy, berle apod. - kterých se lidé díky zapálené svíčce zbavili. Jedna vitrína je plná diplomových prací, různých studijních materiálů (také jsem měla nutkání tam nějaká skripta odložit - jen tak preventivně), v další byly vydané desky, CD, medaile, dresy, poháry, nejrůznější ocenění, baseballové míčky, ale i třeba dětské botičky. Asi nejvýznamnější upomínkou je ale medaile laureáta Nobelovy ceny za literaturu z roku 1954, Ernesta Hemingwaye. Tento spisovatel si Kubu zamiloval a velice rád se sem vracel.

Po prohlídce baziliky pokračujeme v cestě do Santiaga de Cuba, dříve hlavního města, kde pro dnešek naše cesta končí. Kuba určitě stojí za návštěvu, nahlédnete do nového světa a už o něm nebudete smýšlet jako dřív. Vrátíte se plni energie a nové chuti do života. Stejně jako já.

Obrázek 3: Děkovné předměty v Kapli zázraků

Zdroj: Archív autorky

KONTAKT

Irma Rézová
studentka oboru Cestovní ruch, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **irma.rezova@seznam.cz**

INFORMACE, UDÁLOSTI

STUDENTSKÁ EXPEDICE VYSOKÉ ŠKOLY POLYTECHNICKÉ JIHLAVA „CUBA 2015“

Petr Chalupa

Nezbytnou součástí studijního programu oboru cestovní ruch Vysoké školy polytechnické Jihlava jsou terénní praxe. V lednu a únoru roku 2015 se dvacet studentek jihlavské vysoké školy zúčastnilo v pořadí již třetí studentské expedice VŠPJ „Cuba 2015“. V průběhu měsíce, ve spolupráci s cestovní agenturou CUBANACAN a s akademickými pracovníky několika kubánských univerzit, kde se připravují budoucí pracovníci v cestovním ruchu, projeli prakticky celý ostrov.

Pobyt začal v Havaně, kde si studenti prohlédli historickou koloniální část města (Havana Vieja), která je zapsaná na Seznam světového dědictví UNESCO. Projít nejrozsáhlejší koloniální komplex v Latinské Americe trvalo téměř celý den. Při procházce městem studenti kromě historických staveb (např. Capitolio Nacional, Plaza de la Catedral, Palacio de los Capitanes Generales) navštívili také restauraci Floridita, kterou proslavil Ernest Hemingway a nemocnici Hermanos Ameijeiras, kde se léčili američtí hasiči, kteří působili v New Yorku po teroristickém leteckém útoku v roce 2001. Večer odjeli do pevnosti Fortaleza de San Carlode la Cabaña, kde sledovali tradiční zavírání přístavu a pevnosti v duchu koloniální doby.

Z Havany cestovali studenti na západ do provincie Pinar del Rio a odtud již směřovali na východ ostrova. V nejzápadnější části Kuby, proslavené pěstováním nejkvalitnějšího tabáku, se kromě pobytu v národním parku Las Terrazas a v národním parku Viñales, proslaveném zvláštními vápencovými útvary (mogoty), koupali na korálových ostrovech Cayo Jutias a někteří se dokonce potápěli na korálové bariéře. Jako obyvatelé vnitrozemského státu byli velmi překvapeni pestrostí bioty korálového ekosystému.

Zajímavý byl také dvoudenní pobyt v národním parku Zapata. Je to bažinatá oblast se střediskem Guamá. Místo je proslulé chovem krokodýlů, jejichž maso také někteří ochutnali.

Dvoudenní pobyt v hotelu při Karibském moři na mysu Ancon byl doplněn návštěvou historického města Trinidad, které je také zapsané na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Ve střední části Kuby, která je hospodářsky zaměřená na pěstování cukrové třtiny, měli studenti možnost prohlédnout si původní dům plantážníka a seznámit se s postupem práce při lisování cukrové třtiny a dalším jejím zpracováním na cukr anebo na rum.

V dalších dnech byla návštěva Sanctí Spiritu a národního parku Cayo Guilermo-Cayo Santa Mariá s pobytem v rekreačním komplexu Cayo Coco, který vybudovali Španělé.

Od Atlantiku vedla cesta znovu na jih do pohoří Sierra Maestra a národního parku Pico Turquino. Trek v horách byl zakončen projížďkou na koních v horském terénu, včetně brodění řek. Zajímavým zážitkem byla návštěva místní spádové školy v malé horské vesničce Santo Domingo pod nejvyšším vrcholem pohoří. Maličká základní škola, kam ráno mnozí rodiče denně na koních vozí svoje děti, měla dokonce počítačovou učebnu. Několik dnů prožili studenti v Santiagu, kde si prohlédli všechny pamětihodnosti a k odpočinku si zajeli na pláž Siboney.

Po dvou týdnech se studenti ocitli na samém východě Kuby v národním parku Alexandra Humboldta. Pět dnů bydleli ve městě Baracoa, což je kulturněhistorická lokalita zapsaná na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Baracoa byla založena v roce 1511 jako první sídlo na ostrově a v zátoce u města přistál v roce 1492 Kolumbus. V národním parku poznávali s odborným průvodcem faunu a flóru tropů a pobřežní ekosystém. Po třech týdnech začalo jejich poznávací putování zpět do Havany s návštěvou dalších měst a rekreačních oblastí.

Obrázek 1: Členové expedice „Cuba 2015“

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

V průběhu měsíce ujeli více než pět tisíc kilometrů, navštívili všechna provinční střediska, místa zapsaná do Seznamu světového dědictví UNESCO a všechny kubánské národní parky.

Vzhledem k zaměření studentů na obor cestovní ruch byly do programu cíleně zařazeny pobyty v rekreačních přímořských oblastech, např. Playa Girón, Ancon u Trinidadu, Guardalavaca, Cayo Coco, Cayo Santa María a Varadero.

Studenti v průběhu terénní praxe zpracovávali svoje zadané tematické úkoly, pořizovali k výstupům z elementárního výzkumu fotodokumentaci, vyslechli si odborné přednášky kubánských profesorů a absolvovali exkurze do zemědělských a průmyslových podniků.

Samozřejmou součástí programu byly také návštěvy muzeí, míst významných historických událostí a několik treků v náročném terénu Sierry Maestro a Parque Nacional Alejandro de Humboldt. Překvapením pro ně byla také neplánovaná setkání s Kubánci, kdy byli pozváni k návštěvám jejich domů. A nebyli by to studenti, aby si nezašli navečer zatancovat na nějakou diskotéku anebo si nezašli poslechnout tradiční hudbu.

Po návratu, jak se stalo již tradicí, byli studenti pozváni na kubánskou ambasádu, kde diskutovali s Chargé d´Affairais Félixem Leónem o jejich pobytu na Kubě. Návštěvy se zúčastnil také rektor Vysoké školy polytechnické doc. MUDr. Václav Báča, Ph.D. a vedoucí katedry cestovního ruchu RNDr. Eva Janoušková, Ph.D. Zástupci VŠPJ pozvali pana velvyslance na studentskou prezentaci, která se v aule vysoké školy uskutečnila 7. dubna 2015 za přítomnosti četných posluchačů. Účastníci expedice představili svoje projekty, které řešili na Kubě a pro přítomné připravili soutěžní výstavu fotografií.

Obrázek 2: Beseda na kubánské ambasádě

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

KONTAKT

Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.
garant oboru Cestovní ruch, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **petr.chalupa@vspj.cz**

VÝMĚNNÝ POBYT STUDENTŮ A AKADEMICKÝCH PRACOVNÍKŮ UŽHORODSKÉ NÁRODNÍ UNIVERZITY NA VYSOKÉ ŠKOLE POLYTECHNICKÉ JIHLAVA 17. – 21. KVĚTNA 2015

Eva Janoušková

Již třetím rokem pokračuje spolupráce katedry cestovního ruchu Vysoké školy polytechnické Jihlava (VŠPJ) a Fakulty cestovního ruchu Užhorodské národní univerzity. V letech 2013 a 2014 proběhly každoročně dva týdenní výměnné pobyty studentů a akademických pracovníků obou škol v Jihlavě a v Užhorodu. V letošním roce navštívila skupina ukrajinských kolegů Jihlavu ve dnech 17. – 21. května.

Obrázek 1: Ukrajinští studenti na výletě v Praze

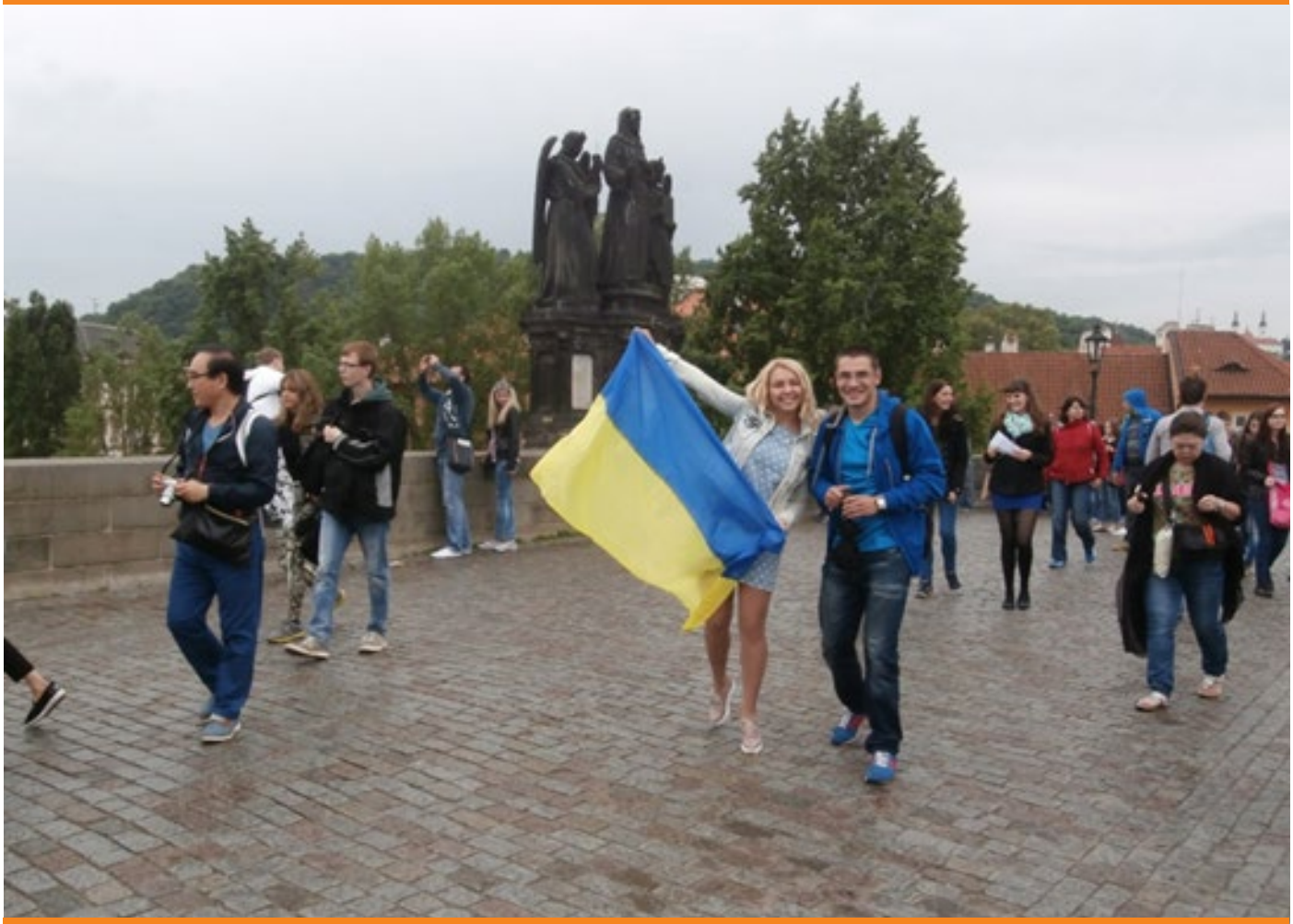

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

Pětidenní pobyt byl organizován jako studentský workshop na téma „Kraj Vysočina a Zakarpatská Ukrajina: Společné rysy a odlišnosti“. Účastnilo se jej deset studentů a dvě akademické pracovnice z Užhorodu a jihlavští studenti a učitelé v podobném počtu. Ukrajinská skupina přijela do Jihlavy v neděli 17. května. V doprovodu českých studentek navštívila jihlavskou zoologickou zahradu. V pondělí byl na VŠPJ zahájen společný workshop. Skupinu ukrajinských hostů také přivítal rektor VŠPJ. Po úvodních přednáškách si každý ze čtyř smíšených česko-ukrajinských týmů vylosoval jedno z témat: Gastronomie, Zvyky a tradice, Hlavní kulturní památky a Studium na vysokých školách. Studenti dostali za úkol zpracovat témata během společného pobytu tak, aby čeští studenti z daného týmu prezentovali, co se dozvěděli o Zakarpatí a ukrajinští studenti zase stejnou problematiku v Kraji Vysočina. Všichni účastníci pak byli přijati představiteli Kraje Vysočina. Tento den byl zakončen prohlídkou historického jádra Jihlavy, kterou připravili studenti VŠPJ. Úterý strávili účastníci na poznávacím výletě v Praze a ve středu navštívili zámek Červená Lhota, Jindřichův Hradec a Muzeum rekordů a kuriozit v Pelhřimově. Poslední den workshopu týmy připravovaly prezentace svých témat. Workshop vyvrcholil přehlídkou a vyhlášením vítězné prezentace.

Podle reakcí účastníků z české i ukrajinské skupiny se společný workshop vydařil. Studenti se vzájemně poznali a mohli se svými kolegy diskutovat nejen o tématech, která řešili v rámci workshopu.

Obrázek 2: Členové vítězného týmu workshopu

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

Stejní studenti a učitelé se znovu setkají na konci srpna, kdy bude jihlavská skupina pobývat v Užhorodu.

Spolupráce obou vysokoškolských pracovišť je přínosná jak pro studenty, tak pro akademické pracovníky. Vedle výměny zkušeností a možností přednášek akademiků na partnerské škole vzniká například i bakalářská práce na téma „Zakarpatská Ukrajina jako cílová destinace pro české turisty“.

Ukrajina je, i přes současné události, zemí velmi atraktivní pro české turisty. Češi se zajímají hlavně právě o Zakarpatskou oblast Ukrajiny, která byla v době „První republiky“ součástí Československa.

Obrázek 3: Závěrečná fotografie účastníků

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

KONTAKT

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
katedra cestovního ruchu, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **eva.janouskova@vspj.cz**

10. ROČNÍK MEZINÁRODNÍ KONFERENCE AKTUÁLNÍ PROBLÉMY CESTOVNÍHO RUCHU „CESTOVNÍ RUCH: VÝVOJ – ZMĚNY – PERSPEKTIVY“

Ivica Linderová

Na půdě Vysoké školy polytechnické v Jihlavě se ve dnech 25. a 26. února 2015 konala jubilejní 10. mezinárodní konference „Aktuální problémy cestovního ruchu“.

Konference byla organizována katedrou cestovního ruchu VŠPJ a příspěvkovou organizací Vysočina Tourism.

Záštitu nad konferencí přebrali Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky a Kraj Vysočina. Odbornými partnery konference se stala řada významných organizací působících v cestovním ruchu v České republice. Patřili k nim Asociace českých cestovních kanceláří a agentur, Asociace cestovních kanceláří České republiky, Asociace hotelů a restaurací České republiky, Asociace průvodců České republiky, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, Česká marketingová společnost a statutární město Jihlava.

Konference byla zaměřena na problematiku vývoje cestovního ruchu, změn na trhu cestovního ruchu oproti minulosti a věnovala pozornost také perspektivám a možnostem rozvoje cestovního ruchu v budoucnu.

Účastníci rokovali ve čtyřech sekcích, kde zazněli příspěvky z několika tematických oblastí, a to:

- Cestovní ruch a jeho vliv na rozvoj destinace
- Význam sportovního cestovního ruchu a orientace na zdravý životní styl
- Význam organizovaných akcí pro destinaci cestovního ruchu
- Gastronomie, regionální produkty, tradice a folklór jako konkurenční výhoda na trhu cestovního ruchu
- Tvorba značky a image v cestovním ruchu, změny jejich vnímání
- Management kvality v cestovním ruchu a spotřebitelské chování
- Využití informačních technologií pro rozvoj cestovního ruchu
- Společenská odpovědnost podniků a sociální vnímání v cestovním ruchu
- Vzdělávaní a výzkum v cestovním ruchu
- Best practices v rozvoji cestovního ruchu

V plénu konference vystoupila řada zajímavých řečníků, kteří přednesli podnětné příspěvky. Například **Ing. Jitka Zikmundová, MBA**, ředitelka mezinárodního projektu rozvoje cestovního ruchu v regionu mezi Dunajem a Vltavou, dále **Prof. Mag. Michael Mair** z Vysoké školy managementu a komunikace ve Vídni, který poukázal na neustále se historicky opakující překážky rozvoje cestovního ruchu. Zajímavé bylo vystoupení **Ing. Jana Kameníčka, MBA**, generálního ředitele společnosti Travelclick pro východní a jižní Evropu, který se zabýval vlivem informačně-komunikačních technologií v cestovním ruchu. Základní překážky rozvoje cestovního ruchu v České republice velice působivě shrnul Viliam Sivek, předseda Asociace cestovních kanceláří České republiky. Na geocaching jako nový trend v poptávce cestovního ruchu upozornil **doc. Ing. Pavol Plesník, PhD.** z Ekonomické univerzity v Bratislavě. Aktuální problematice institucionální podpory cestovního ruchu v České republice na příštích pět let se ve svém příspěvku věnoval **doc. RNDr. Jiří Vystoupil, CSc.** z Masarykovy univerzity v Brně. Bc. Jan Otava z oddělení marketingového výzkumu CzechTourismu představil koncepci podpory výzkumu a vzdělávání. V závěru pléna vystoupil **doc. Dr. Ing. Jan Voráček, CSc.** z VŠPJ s návrhem koncepčního nástroje rozhodování vhodného pro veřejnou zprávu, přičemž prezentovaný nástroj a pilotní výzkum byly založeny na agentovém modelování.

Obrázek 1: Přednáška Prof. Mag. Michaela Maira

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

V sekcích se představili zástupci několika vysokých škol a univerzit např. Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Komenského v Bratislavě, Univerzity Konštantína Filozofa v Nitře, Vysoké školy hotelové v Praze, Slezské univerzity v Opavě, Univerzity Hradec Králové, Univerzity Pardubice, Univerzity Palackého v Olomouci, Mendelovy univerzity v Brně, Masarykovy univerzity v Brně, Vysoké školy ekonomické v Praze, Západočeské univerzity v Plzni, Prešovské univerzity, Vysoké školy obchodní v Praze, Národní univerzity v Užhorodu, Obchodní univerzity ve Wroclawi, Panonské univerzity, Univerzity Jagielloński v Krakově, Vysoké školy polytechnické Jihlava, ale také zástupci Slovenské akademie věd v Bratislavě, Asociace průvodců České republiky apod.

Součástí programu konference bylo i odevzdání medaile „Stříbro Vysočiny“ pro **RNDr. PaedDr. Jaromíra Ruxe, CSc.** za rozvoj terciárního vzdělávání v oboru cestovní ruch v Kraji Vysočina a za odborný přínos v oboru, především v oblasti průvodcovské činnosti. Medaili odevzdal rektor VŠPJ **doc. MUDr. Václav Báča, Ph.D.**

Obrázek 2: Odevzdání medaile „Stříbro Vysočiny“ RNDr. PaedDr. Jaromíru Ruxovi, CSc.

Zdroj: Archiv katedry CR VŠPJ

10. mezinárodní konference „Aktuální problémy cestovního ruchu“ přinesla řadu zajímavých sdělení, nových pohledů na problematiku rozvoje cestovního ruchu, otevřela diskusi a poskytla prostor k zamyšlení a hledání odpovědí na otázku, kam bude směřovat cestovní ruch v České republice v budoucnu.

Z konference bude vydán sborník příspěvků (více informací **https://kcr.vspj.cz/konference-aktualni-problemy-cestovniho-ruchu-2015**), který bude předložen k indexaci do Thomson Reuters Conference Proceedings databases.

Příští 11. ročník konference se bude konat v budově Vysoké školy polytechnické Jihlava ve dnech 24. a 25. února 2016.

KONTAKT

Ing. Ivica Linderová, PhD.
katedra cestovního ruchu, Vysoká škola polytechnická Jihlava
E-mail: **ivica.linderova@vspj.cz**

10. ČESKO-POLSKO-SLOVENSKÉ SEMINÁRIUM POD NÁZVEM „CHANGING GEOGRAPHIES: THE TRANSFORMATION OF SUBJECT AND OBJECT ORIENTATION IN GEOGRAPHICAL RESEARCH"

Dana Fialová

Konalo se za účasti 106 geografů z Česka, Polska a Slovenska konalo 1.- 3. 6. 2015 v Litomyšli v Evropském školícím centru YMCA v budově bývalého zámeckého pivovaru. Ve 20 sekcích, kde byl dostatečný prostor na diskusi, zaznělo 88 příspěvků. Detailní program je dostupný na **http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/geen/index.php/programme-and-presentation**. Bohatý byl i doprovodný program zahrnující exkurzi po Zámeckém návrší, návštěvu minipivovaru Bedřich, zámeckých sklepů se sochami Olbrama Zoubka a workshop, na kterém byla předváděna výroba místních čokoládových pralinek. Fotodokumentaci je možné shlédnout na adrese **http://danafi.rajce.idnes.cz/10._C-P-S_seminarium_Litomysl_1._-_3._6._2015/**

Problematice cestovního ruchu bylo věnováno 9 příspěvků. Příspěvek prof. Andrzeje Kowalczyka Tourist maps: heoretical and practical aspects zazněl v rámci zahajovacího panelového jednání. Další příspěvky byly předneseny a diskutovány ve dvou úterních sekcích. Jednalo se o příspěvky s názvy: Methodology of the tourism analyses of the administrative regions: Case study of Hradec Králové Region; New directions in the second home research; Contemporary spatial changes of beach resorts in Poland: Some aspects; Urban tourism development: The case study of Prague; Geosites in Poland: valorisation and categorization; Tourism changes in the Železné hory region; Successful development of the Uniejów city (Poland) based on geothermal resources; The future of tourism in the Giant Mountains (Krkonoše): Nonprofit organization as a specific agent of tourism.

Hlavním pozitivem těchto pravidelných setkání konaný jedenkrát za dva roky je prohloubení mezinárodní spolupráce i přátelských vztahů a pro nastupující generaci, která byla v Litomyšli zastoupena v hojné míře příležitost pro konfrontaci se všemi věkovými kategoriemi z jiných než domácích pracovišť, kterých bylo zastoupeno 7 z Česka, 5 z Polska a 4 ze Slovenska. Za dva roky, tedy počátkem června 2017, se seminárium uskuteční na Slovensku.

KONTAKT

RNDr. Dana Fialová, Ph.D.
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, UK v Praze
E-mail: **dana.fialova@natur.cuni.cz**

KONFERENCE AKTUÁLNÍ TRENDY V LÁZEŇSTVÍ, HOTELNICTVÍ A TURISMU V TÁBOŘE

Jiří Vaníček

Ve dnech 9. a 10. dubna 2015 se uskutečnil již čtvrtý ročník konference organizované Slezskou univerzitou v Opavě na téma „Aktuální trendy v lázeňství, hotelnictví a turismu“. Konferenci střídavě organizuje Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, kde je vyučován obor hotelnictví a Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, kde je akreditován obor lázeňství a turismus. Tentokrát konferenci organizovala Filosoficko-přírodovědecká fakulta ve svém konzultačním středisku v Táboře. Spolupořadatelem byla hostitelská Střední škola obchodu, služeb a řemesel a Jazyková škola s právem SJZ Tábor. Program byl, jako obvykle, rozdělen na plenární zasedání, kde odezněly vyžádané přednášky. Program byl zahájen fundovanou přednáškou prezidenta Asociace hotelů a restaurací ČR Ing. Václava Stárka na téma „Budoucnost vývoje služeb v hotelnictví“. Prof. Karel Lacina z Vysoké školy finanční a správní pak hovořil na téma „Cestovní ruch a regionální rozvoj“. Doc. Pavol Plesník z Ekonomické univerzity v Bratislavě pak hovořil na téma „Udržitelnost a perspektiva turismu a lázeňství“. Další přednášku pak přednesla Ing. Anna Šenková z Fakulty manažmentu Prešovské univerzity na téma „Historie a současnost kulinářské kultury na Slovensku“. Doc. Ladislav Skořepa z Vysoké školy evropských a regionálních studií se ve své přednášce zaměřil na výsledky výzkumu z oblasti regionálních potravin a regionálních značek. Doc. Jiří Vaníček z pořádající fakulty se zaměřil na problematiku destinačního managementu v České republice a nastínil jeho další perspektivy. Závěrem plenárního zasedání vystoupila PhDr. Iva Voldánová ze Spolku Otec vlasti Karel IV s informací o připravovaném projektu „Putování za Karlem IV. u příležitosti 700. výročí jeho narození“, kdy toto téma bude hlavním marketingovým produktem České republiky pro rok 2016.

Odpoledne proběhla jednání ve třech sekcích: A) Lázeňství, hotelnictví, gastronomie. B) Turismus – strategie, řízení, doprava. C) Turismus - nové trendy, ekonomika. Z konference byl vydán recenzovaný sborník, ve kterém je celkem 36 příspěvků na 342 stranách textu. Sborník obsahuje příspěvky z České republiky, Slovenska, Polska a Bulharska.

Doprovodný program byl zahájen prohlídkou unikátní budovy Divadla Ivana Olbrachta v Táboře, které je konstruováno tak, že je společné jeviště pro malou historickou scénu a pro velký sál divadla. Dále proběhla prohlídka historického centra Tábora a Husitského muzea. Na společenském večeru uspořádaném v restauraci Beseda, která je pracovištěm pro praktickou výuku spolupořádající střední školu, vystoupila tradiční táborská skupina Pouličníci a ředitel střední školy Mgr. Jaroslav Petrů informoval účastníky o připravovaném muzeu pivovarnictví v tomto objektu a instalaci malého pivovaru.

Překvapením bylo pro pořadatele velký zájem mezi účastníky navštívit druhý den lázně Aurora v Třeboni spojené s prohlídkou historického centra města a rybníka Svět.

KONTAKT

doc. RNDr. Jiří Vaníček, CSc.
Ústav lázeňství, gastronomie a turismu, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Slezská univerzita v Opavě
E-mail: **jiri.vanicek@fpf.slu.cz**

MASARYKOVA UNIVERZITA
EKONOMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTA
Katedra regionální ekonomie a správy

ve spolupráci se

Společnost vědeckých expertů cestovního ruchu

Vás srdečně zve na

6. mezinárodní kolokvium o cestovním ruchu

na téma

„Vybrané problémy cestovního ruchu – teorie a praxe“

10. – 11. září 2015
Hotel IRIS, Pavlov (okr. Břeclav)

Tematické bloky kolokvia:

Akční plán koncepce politiky cestovního ruchu

Destinační management

Kulturní a přírodní dědictví

Vložné: 2.100,- Kč (vč. DPH)
Zahrnuje: sborník, občerstvení, společenský večer a režijní náklady

Důležitá data:

Termín registrace a zaslání anotace příspěvku:	30. června 2015
Termín úhrady poplatků:	15. srpna 2015
Termín zaslání příspěvku:	31. srpna 2015

Jednací jazyk: čeština, slovenština, angličtina

Kontakt:
Ing. Andrea Holešinská, Ph.D.
kolokviumCR@econ.muni.cz
tel: 549 491 784

Registrace a další informace:
http://www.econ.muni.cz/veda-a-vyzkum/konference-seminare-a-kolokvia-na-esf/mezinarodni-kolokvium-o-cestovnim-ruchu

Partner kolokvia

centrála cestovního ruchu Jižní Morava